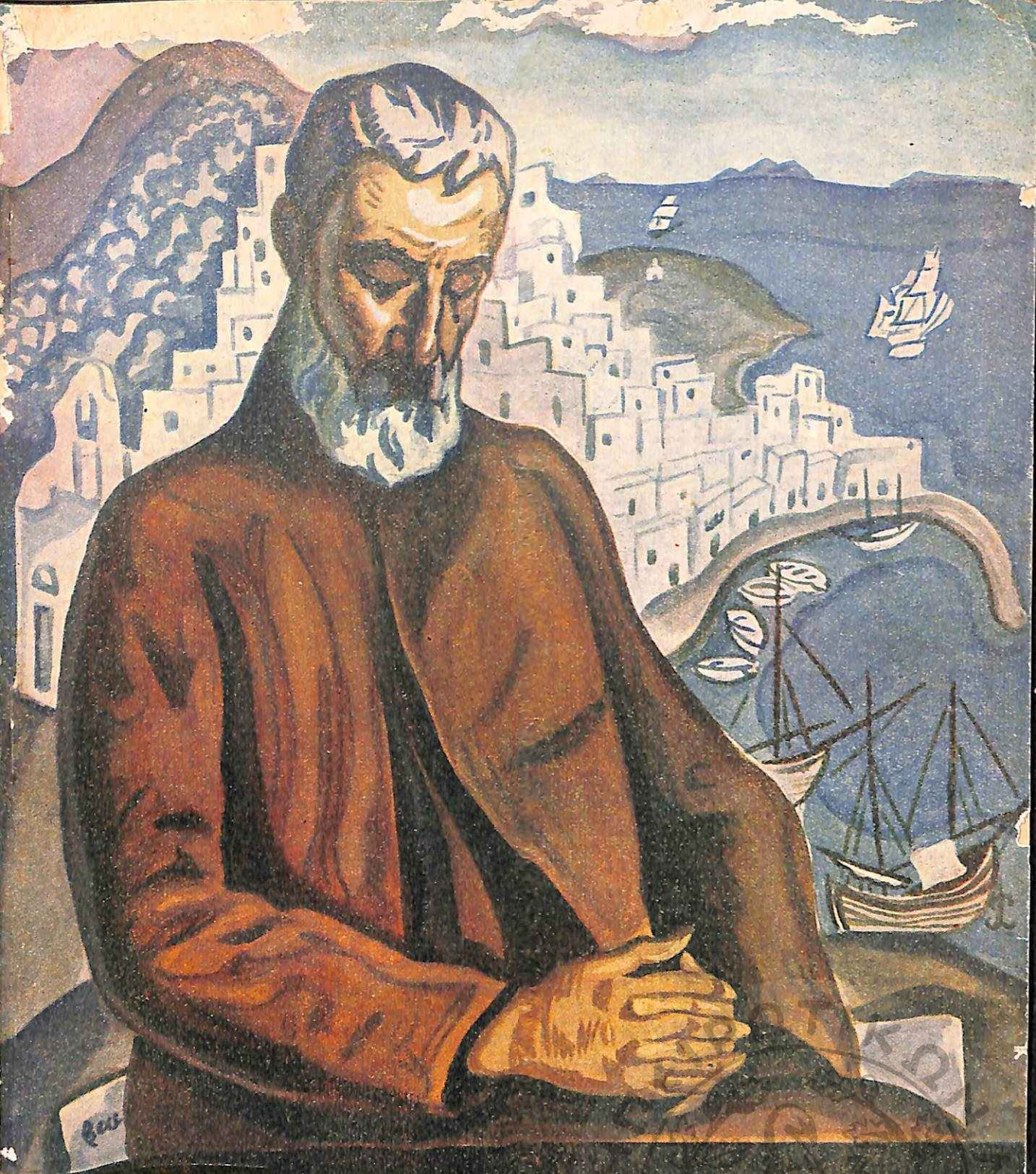
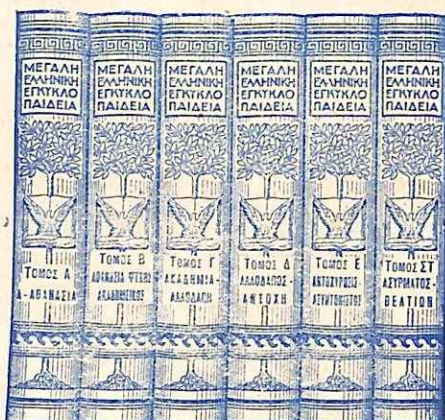

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΟΙ ΕΞ ΠΡΩΤΟΙ ΤΟΜΟΙ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΞ ΠΡΩΤΩΝ ΤΟΜΩΝ :

48102 άρθρα, μελέται και
μονογραφίαι
6761 εικόνες και χάρται.

ΟΙ ΕΞ (6) ΕΚΔΟΘΕΝΤΕΣ ΗΔΗ ΤΟΜΟΙ ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΠΙΣΤΩΣΙΝ
ΔΕΚΑ ΜΗΝΩΝ ΑΝΤΙ ΔΡΑΧΜΩΝ 1800

ΕΞ ΩΝ ΔΡΑΧΜΑΙ ΤΡΙΑΚΟΣΙΑΙ (300) ΠΡΟΚΑΤΑΒΟΛΙΚΩΣ ΑΙ ΔΕ 1500
ΠΡΟΣ ΔΡ. ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ (150) ΜΗΝΙΑΙΩΣ

Οί επί πιστώσει αγοράσται παραλαμβάνουσι τούς εξ τόμους άμα
ύπογράφωσι τὸ συμφωνητικὸν καὶ προκαταβάλωσι τὰς δρ. 300.

Πωλήσεις καὶ έγγραφαι συνδρομητῶν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἑταιρίας
Λυκούργου 18, εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον Ξένων Ἐφημερίδων καὶ Περιοδικῶν

Σταδίου 24 καὶ εἰς τούς ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις ἀνταποκριτάς μας.

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 5

ΕΤΟΣ Γ'.—ΤΟΜΟΣ Δ'.—ΑΡΙΘ. 41

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1929

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΜΑΓΕΡ 29

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Κ. ΜΠΑΣΤΙΑ : Η ΣΥΡΑ.
GIANNINO OMERO GALLO : ΒΕΡΑ
Τ. ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ : ΚΑΛΟΣΥΝΗ.
: ΑΛΗΘΕΙΑ.
ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.
Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ : Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ.
Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ : ΕΠΙΤΑΓΗ
Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ : ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΜΙΑ ΙΔΕΑ ΑΠΟ
ΣΟΓΡΑΦΙΚΗ.

Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ : ΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΤΟΥ ΜΕΤΟΠΟΥ
ΛΥΡΑΞ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ : ΣΟΥΜΠΕΡΤ.
ΜΙΓΚΕΛ ΟΥΝΑΜΟΥΝΟ : ΕΝΑΣ ΣΩΣΤΟΣ ΑΝΔΡΑΣ.
Α. ΑΓΚΟΠΙΑΝ : ΣΤΗ ΛΥΡΑ ΜΟΥ.
Κ. Μ. : Η ΣΩΗ ΤΗΣ ΜΑΡΙΚΑΣ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ.
GR. DELEDDA : ΓΙΑΤΙ ΑΜΑΡΤΗΣΕ
M. BARRING : ΠΕΡ' ΑΠ' ΤΟΝ ΤΑΦΟ
ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ.

ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ

Η ΣΥΡΑ

Όταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι βαρύθυμος καὶ τὰ βάσανα τοῦ πικραίνουν τὴ ζωὴ θέλει μὲ κάποιον τρόπο νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὶς καθημερινὰς ἀλυσίδες ποῦχει περάσει στὰ χέρια τοῦ ἡ ἀνάγκη καὶ προσπαθεῖ νὰ πετάξῃ μὲ τὸ νοῦ τοῦ σὲ τόπους ἡσυχους, ὅπου ζοῦν ἄνθρωποι ἀπλοί, σὲ μέρη ποῦ γινώρισε ὅταν ἦταν παιδί. Παρόμοια ταξίδια εἶναι πολλὰς φορὲς ἀληθινὴ λύτρωση καὶ ἀνάπαυση καὶ ὕπνος γλυκὸς μ' ἐλπιδοφόρα ὄνειρα.

Τέτοια ἀνάγκη σπρώχνει καὶ μένα νὰ γράψω γιὰ τὴ Σύρα. Δὲν ἀφηγοῦμαι ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, οὔτε πρόκειται νὰ ὀδηγήσω τὸν ἀναγνώστη μου σὲ μέρη ἀξιοθέατα ἢ πλούσιες πολιτεῖες ἢ σὲ χωρὲς παράξενες κ' ἐξωτικές. Θὰ τὸν ταξιδέψω στὴ μικρὴ πατρίδα, στὸ ἥσυχο νησί ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ, καὶ χρόνια τώρα, δὲν γινώρισαν ἄλλῃ χαρὰ ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν ποῦ μᾶς χαρίζει ὁ μόχθος ποῦ καταναίχῃ τὰ μεγάλα φυσικὰ ἐμπόδια.

Δὲ θὰ κουράσω τὸν ἀναγνώστη μου μὲ σοφίαις πολὺ ὑποπτες, ἀραδιάζοντας τάχα γνώσεις ἱστορικές, γιὰ τὴν ἀρχαία ἱστορία τοῦ νησιοῦ, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμήρου

κ' ἀκόμα πρὶν. Πιστεύω—ἀφοῦ τὸ λένε οἱ ἱστορικοὶ—πὼς ἡ Σύρα στὰ προχριστιανικὰ χρόνια θὰ εἶχε κάποτε καὶ βασιλεία καὶ θέατρο καὶ βουλευτήριον καὶ τὸ φιλόσοφο τὸ Φερεκύδην καὶ ἕνα ἡλιοτρόπιον. Αὐτὰ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ χροῦν καμιά σημασία γιὰ μᾶς. Οὔτε ὅλα μαζὶ κάνουν τὸ θησαυρὸ ποῦ κεντᾷ τὴ φαντασίαν μας καὶ κάνει τὴν ψυχὴ μας νὰ φτερουγίσῃ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἡ ἀπλότης, ἡ ταπεινὴ ζωὴ καὶ οἱ ἀπλὰς συνείθειες ποῦ ἔμπασε στὸ νησί ἡ χριστιανισμὸς κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες καὶ ἐπίμονα κατόπιν καλλιέργησαν ἀφροσύμῳνοι ἱερωμένοι καθ' ὅλο τὸ μεσαίωνα καὶ ὡς τὰ νεώτερα καὶ τὰ τωρινὰ χρόνια εἶναι ὅτι ἐδημιούργησε σ' αὐτὸ τὸ νησί τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἀρετῆς ποῦ καὶ σήμερὰ ἀκόμη τὴν αἰσθάνεται κανεὶς ἀνδελφίσῃ νὰ προσέξῃ τὴ ζωὴ στὴν Ἀπάνω χώρα καὶ στὰ χωριά. Δὲν λέω πὼς οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ εἶναι ἐνάρετοι καὶ ἡ κακία δὲν βρίσκει μέρη καὶ ἄστυλα νὰ θρονιαστῇ. Ἐνὰς τέτοιος ἰσχυρισμὸς θάταν παραδοξολόγημα, ἀλλὰ λέω πὼς εἶχε τόσο ὀργανωθῇ ἡ χριστιανικὴ ζωὴ ὥστε τὸ κακὸ νὰ φαντάζῃ πιὸ ζωηρὰ, ἡ ἀντιτιθεσὶ καλοῦ καὶ

κακού νάναι πιά έντονη και να διακρίνεται χωρίς φόβο να μπερδευτή κανείς, σάν τὸ ἄσπρο με τὸ μαῦρο.

Ἡ Σύρα εἶναι πολυβασιμμένος τόπος καὶ οἱ ἄνθρωποι πάλεψαν πάλῃ γιὰ νὰ κάνουν γόνιμη τὴ γῆ τοῦ νησιοῦ. Πέτρα πολλὴ καὶ κοιτάσματα μεταλλικὰ δὲν βοηθοῦσαν τοὺς φτωχοὺς καλλιεργητές. Μὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ἄφησαν γωνιά πού νὰ μὴ τὴ σκαλίσουν. Βρῆκαν τρόπο ν' ἀναζητήσουν δίκαιη γῆ καὶ πάνω στὰ βουνά. Στὸν Πύργο, στὸ Σύρυγγα με τ' ἀθάνατο νερό, στὸ Βόλακκ, στὸ Πισκοπεϊό, στὴν Κυπεροῦσα. Καὶ δὲν τοὺς ἔλειψε ἡ ὑπομονή. Τὰ ἐμπόδια τοὺς εἶχαν διδάξει τοὺς εἶχαν κάνει πολυπειρους. Ὁ μπάρμπα Γιωργάλας ἕνας παλαιὸς πατριαρχικὸς τύπος στὰ Τελιοῦ, ἕνα παραλιακὸ χωριό, καθισμένος στὸ ποτιστικὸ το καὶ κάτω ἀπὸ τὴν κρεβατίνη πού ζύγιαζε πάνω στὰ κεφάλια μας τὰ σαμπιά τὰ σταφύλια, τὰ ξυλομαχαιροῦδια, μαῦρα καὶ ζουμερά, μοῦ ξηγοῦσε πὼς δοκιμάζανε τὴ γῆ. Σκάβανε λίγο καὶ βγάζανε τὸ χῶμα καὶ ἔπειτα τὸ ξανάβαζαν στὸν τόπο του. Κι' ἂν γιόμιζε

ὁ λάκκος καὶ περίσσεια χῶμα τὸ χωράφι ἦταν ἀγαθό, ἂν ὅμως δὲν γιόμιζε ὁ λάκκος ἡ γῆ ἦταν ἀχαμνή.

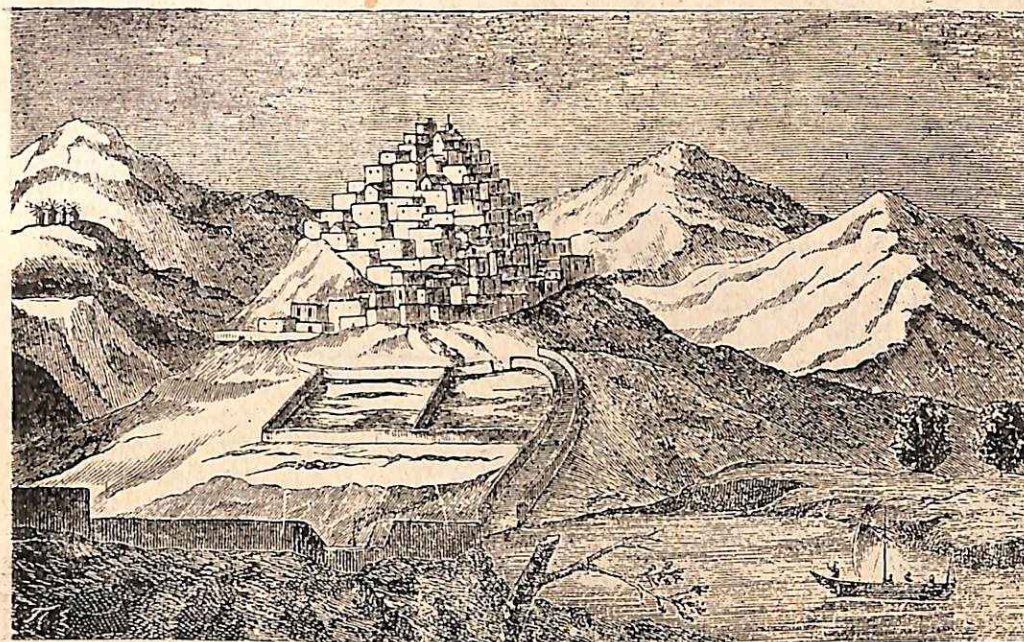
Καὶ στὸ λόφο πού ἔχτισαν τὴ χώρα τοὺς καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμα βρῆκαν τρόπο νὰ σκάψουν, ν' ἀναζητήσουν, νὰ φυτέψουν. Δὲν τοὺς ἔφτανε ἡ θεὰ πού ἀπὸ τὸ ψῆλωμά τοὺς ἀγνάντευαν μακριὰ τὴ θάλασσα καὶ ἔβλεπαν ὀλοκάθαρα τὴ Δῆλο, τὴν Τῆνο, τὴ Μύκονο, τὴ Νάξο, ἀλλὰ ἤθελαν κάτω στὰ πόδια τοῦ ὀλόασπρου λόφου τοὺς νὰ στρώνουν οἱ λαχανόκηποι πράσινο χαλί.

Υπάρχει μιὰ παράδοση πού λέει πὼς ἡ Σύρα, ἦταν εὐφορη, με καλὴ καὶ ἀφθονή βοσκή, με πολλὰ καὶ θρεμμένα πρόβατα, γλυκὸ κρασί καὶ καλὸ σιτάρι. Οἱ ἄνθρωποι τῆς δὲν γνώριζαν ἀρρώστειες ἀλλὰ γερνοῦσαν καὶ χωρὶς πόνους καὶ βάσανα εὐρισκαν ἥρεμο καὶ γλυκὸ θάνατο.

Κανείς δὲν εἶναι σίγουρος ἂν ἡ παράδοση αὐτὴ εἶναι σωστή. Οὐτε ὅμως μπορούμε νὰ τὴ θεωρήσουμε ψεύτικη ἐπειδὴ ἡ γῆ τοῦ νησιοῦ δὲν παρουσιάζει σήμερα τέτοιο πλοῦτο. Τὸ νησί πέρασε καὶ αὐτὸ τὰ βάσανά του. Οἱ μεγάλοι σεισμοὶ τοῦ 4 αἰῶνος μ. χ. καὶ ὁ λοιμὸς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔλλαξαν τὴ σύνθεση τῆς

Πειρατικὴ σκηνὴ στὴ Σύρα.

Ἡ Σύρα στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια, κατὰ τὸν Τουρνεφορ.

γῆς του καὶ σκόρπιζαν τοὺς ἀνθρώπους του. Καὶ σάν νὰ μὴν ἔφθαναν αὐτά, οἱ φτωχοὶ νησιῶτες κάθε λίγο καὶ λιγάκι εἶχαν τοὺς πειρατικοὺς στόλους στὸ κεφάλι τους πού τοὺς ἀφάνιζαν σὲ τέτοιο βαθμὸ πού γιὰ καιρὸ ξερτοῦσε ὅπως ὁ ρυθμὸς τῆς ἡσυχῆς ζωῆς τους.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὅμως ποτὲς δὲν τοὺς ἀπόλειψε ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα. Ἀπὸ τὸ τίποτα σχεδὸν ἔχτισαν τὰ χωριά τους: Τὴ Βάρη, τὸ Μάνα, τὰ Χροῦσα, τὴν Παρακοπή, τὴ Ντελαγράτσια, τὸ Κίνι, τὸ Γαλισσὰ καὶ ἄλλα πολλὰ. Καὶ δὲν ἄφησαν κορφὴ βουνοῦ καὶ λόφου πού πάνω τῆς νὰ μὴν στήσουν ἕνα βωμὸ εὐχαριστίας στὸ Θεό. Μικρὰ ἐξωκλήσια ἄσπρα σὰν περιστέρια, ἔπάνω σὲ φαλακρὲς κορφές καὶ στίς ρεματιές καὶ στοὺς κάμπους. Πίστη καὶ δουλειά, ἐκκλησιά καὶ χωράφι ἦταν ἡ παλιὰ Σύρα.

Ταξίδεψα σὲ πολλὰ μέρη καὶ ἐγνώρισα γεωργοὺς καὶ

ποιμένες καὶ τοὺς κουβέντιασα γιὰ νὰ μάθω τίς συνειθίες τους καὶ νὰ δῶ τὴ μάθησή τους στὰ γεωργικά, μὰ λιγοστοὶ φανέρωσαν πὼς ἤξεραν τόσο βαθειὰ νὰ κυβερνήσουν τὴ γῆ τους ὅσο οἱ Συριοί. Κατέχουν τὰ μυστικὰ τῆς γῆς τους καὶ ξέρουν πὼς νὰ σπέρνουν τὰ χορταρικά καὶ τὰ γεννήματα, πὼς νὰ κεντρώνουν τὰ δένδρα καὶ τὰ κλήματα, πὼς νὰ κυβερνοῦν τοὺς καρποὺς καὶ τὰ κρασιά γιὰ νὰ μὴν ἀφανίζονται, πόσο παχύ καὶ ὑγρὴ πρέπει νάναί ἡ γῆ γιὰ τὸ σιτάρι καὶ πόσο δεύτερη γιὰ τὸ κριθάρι. Ρεγουλάριζαν τὸ νερό γιὰ τὰ ὅσπρια με μαγικανοπήγαδα πού τὰ γύριζε ἕνα γαϊδοῦρι ὅλο ὑπομονὴ καὶ καρτερία. Στὰ ξερά μέρη φυτέψαν συκιές πού ἔχουν γεμίσει ὅλο τὸ νησί πολλῶν λογιῶν σύκας. Τὰ γλυκομάρων, πού ξηραίνονται στὸν ἥλιο καὶ ψήνουνται στοὺς φούρνους, τὰ ξυνομάρων, πούναί γλυκὰ σάν τὸ καθάριο μέλι, οἱ

Πισκοπεϊό

ἀμπουρκούνες, σῦκα προφαντὰ καὶ θρεμένα, τὰ λουμπάρδικα μαῦρα ἀπόξω καὶ κόκκινα σὰν αἰμοστάτες ἀπὸ μέσα καὶ στὸ στόμα ζάχαρι. Καὶ τὰ ἄσπρα καὶ τὰ μαῦρα σῦκα εἶναι γλυκὰ καὶ θρεπτικά. Καὶ οἱ ἐληές δὲν ἀπολείπουν ἀπὸ τὸ νησί. Ὁ Τουρνεφὼρ μιλάει γιὰ παλῆλ᾽ ἐλαιοτριβεῖα στὸν Κοῖμὸ καὶ στὸ Γῦρι. Κι' ἂν σήμερα οἱ ἐληές εἶναι λιγοστὲς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνη παραβολὴ μὲ τὴν Μιτυλίην, τὴν Κρήτη, τὰ Ἐφτά-νησα τῆ Μεσσηνίας καὶ τὰ Σάλωνα ὅμως ὁ τρόπος ποὺ ἔχουν οἱ Συριανὲς νὰ φτιάχνουν τίς ἐληές τσακιστὲς καὶ κολυμπᾶδες μοσκομυρουδάτες μὲ τὸ μάραθο, δείχνουν παλῆλ᾽ μαστοριά ποὺ δὲν βγαίνει παρὰ ἀπὸ ἀφθονία καρπῶν. Γιατὶ οἱ παλῆλοι χρονογράφοι καὶ ταξειδιῶτες μιλά-νε καὶ γιὰ πολλὰ σταφύλια. Κι' αὐτὰ εἶναι λιγοστὰ σήμερα. Τὸ τραγοῦδι ὅμως τὸ λέει ὀλοκάθαρα.

Νᾶχα νερό τοῦ Σύρυγγα σταφύλ' ἀπὸ τὰ Χρούσα κ' ἓνα κλωνὶ βασιλικὸ ἀπὸ τὴν Κυπερούσα.

Ὅσο γιὰ τὰ ζαρ-ζαβατικά αὐτὰ εἶναι καθαρὸς πλοῦτος τοῦ νησιῦ. Τὰ προφαντὰ ζαρζαβατικά τῆς Σύρας γεμίζουν τίς ἐλληνικὲς ἀγορές.

Τὴν πρόωρη βλάστηση τῆ χρωστᾷ στὴ γῆ. Ὅσο γιὰ τὸ κυνήγι τῆς, ποὺ ἀποθανάτισε ὁ μακαρίτης Ὁρρανίδης στὸ Τίρι-Αἶρι, αὐτὸ ἔρχεται μὲ τοὺς ἀγέριδες ποὺ φυσοῦν τὸν Αὐγουστο καὶ τὸ Σεπτέμβριο ἀφθονο καὶ ζηλευτό. Ἀπὸ τὸ βορρῆ δὲ φοβᾶται ἡ Σύρα. Ὁ νοτιάς ὅμως τὴ χτυπᾷ κατάφατσα καὶ ἀχρηστεύει τὸ λιμάνι τῆς.

Ἄν θὲς νὰ γνωρίσης τὸ Συριανὸ φύγε ἀπὸ τὴν Ἐρμούπολη κι' ἀνέβα στὴ Χώρα ἢ ἔβγα στὸ χωριό. Ἀπάντησα γέρους φαμελίτες ἐνενηντάρηδες γερά κόκαλα. Τοὺς γέ-ρους αὐτοὺς ἂν καὶ ἀδύνατους πιά γιὰ δου-

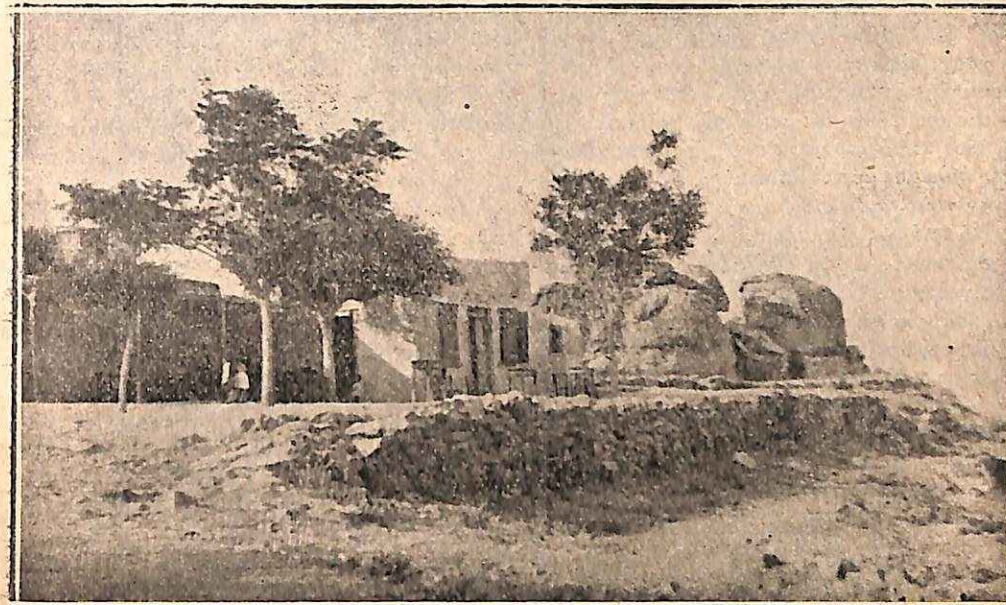
λειά, τοὺς εἶδα ν' ἀνεβαίνουν τὰ σκαλιὰ, νὰ σταματοῦν στὰ καντούνια γιὰ νὰ πάρουν τὴν ἀνάσα τους καὶ πάλι νὰ σέρνουν τὸ βῆμα τους ὡς τὸν Ἄη Γιώργη ἢ ὡς τὴν Παναγιά τοῦ Καρμήλου, στὸ παλῆλὸ μοναστήρι τῶν Ἰησοῦιτῶν, ἢ ὡς στὸν Ἄη Γιάννη στὸ μοναστήρι τῶν Καπουτσίνων ποὺ εἶναι ἀκόμα πιὸ παλῆλὸ. Καὶ πίσω τους εἶδα τίς γρη῏ες σκυφτὲς καὶ μαυρομαντηλοῦσες κα-θημερινὴ καὶ σκόλη νὰ μπαίνουν στὴν ἐκ-κλησιά νὰ ποῦν ἓνα ροδάριο.

Τὸ μάτι μου ποτὲ δὲ στάθηκε στὸν πολιτισμένο τόνο ποὺ παρουσιάζει ἡ ζωὴ στὴν Ἐρμούπολη μὲ τίς πλατεῖες τῆς, τὰ καφενεῖα τῆς, τὴ λέσχη τῆς, τὰ μαγα-ζιά τῆς, τίς φαμπρικὲς τῆς. Οἱ ταβέρνες τῆς μόνο δίνουν ἓναν τόνο γραφικὸ στὴ ζωὴ τῆς ποὺ δὲν ἔχει κανένα ἄλλο δικό τῆς χρώμα. Μόλις ὅμως ξεπέρναγα τὸ παυσύληπο κι' ἀντί-κρυζα τὰ σκαλιὰ ἄσπρα καὶ γραφικά, ἀναθυμῶμουν τὴν πα-λῆλ᾽ σκιάλα τοῦ Ἰα-κώβ κι' ἐννοιοῦθα πὼς γλυστροῦσα ἀπὸ τὴ πεζότητα καὶ περ-νοῦσα σὲ μιὰ ζωὴ ἀπλή, μὲ νόημα βα-θύ. Ἐννοιοῦθα μέσα

Ἀπάνω Χώρα.

στὸ μοναστήρι τῶν Ἰησοῦιτῶν ἢ τῶν Καπουτσίνων τὸ λεπτὸ ἄρωμα τῆς πί-στης ποὺ θερμαίνει τὸ λευκὸ βράχο. Στὴ Σύρα ὑπάρχει ἀληθινὴ θρησκευτικὴ ζωὴ καὶ κάθε φαμίλια ἔχει βοηθήσει μὲ τὰ μέσα τῆς καὶ τὸν τρόπο τῆς σ' αὐτὸ τὸ κατόρθωμα, τὸ ἄξιο ἱερατεῖο τῆς.

Ἄν εἶναι ὅμως δουλεutaδες καὶ θρησκοὶ οἱ Συριανοὶ δὲν εἶναι γι' αὐτὸ λιγώτερο γλεντζέδες καὶ μερακλήδες στὸν ἔρωτα στὸ κρασί καὶ στὸν καπνὸ. Λίγοι ἄνθρωποι τόσο εὐθυμα τραγοῦδῃσαν τὸν ἔρωτα ὅσο οἱ γέροι Συριανοὶ στὰ γλέντια τους. Πρό-χειρα αὐτοσχέδια δίστιχα ἐρωτικὰ καὶ παινετικά τραγουδιοῦνται στίς κοπέλλες.

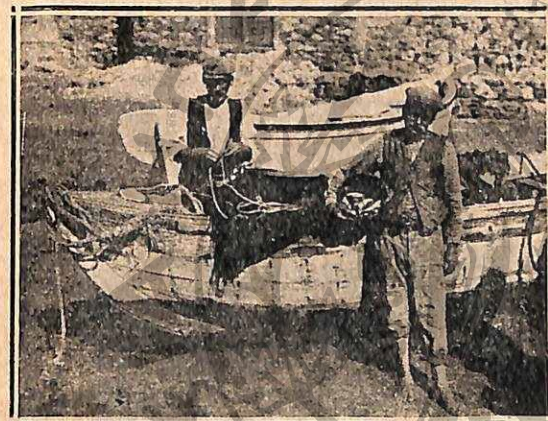
Τοποθεσία στὰ Βαπόρια.

καὶ στὰ ζευγάρια ποὺ κι' αὐτὰ ἀπαντοῦν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Πλούσιες ἡχηρὲς ρίμες θησαυροὶ λέξεις μὲ κάποτε τίς συλλαβὲς τοῦ ἐνὸς στίχου περισσότερες ἢ λιγότερες. Οἱ φανατικοὶ δασκάλοι τοῦ μέτρου ἄς συ-χωρέσουν τοὺς ἀπλοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους.

Στοὺ Σεδαστιὰ! τ' ἀνῆφορα
θὰ στήσω καλτερήμι
Γιὰ νὰ περνοῦν οἱ λεύτερες
νὰ κάνουνε σεῖρι.

Καὶ βλέπεις τοὺς νιούς, φραγκοραφταδες ἢ τυπογράφους— αὐτὲς οἱ δυὸ τέ-χνες εἶναι οἱ πιὸ διαδομένες στὴν ἀπάνω Χώρα— τὰ βράδια ποὺ σχολοῦνε μὲ τὸ βασιλικὸ στὸ χέρι νὰ καρτεροῦν τίς ὁμορφες κοπέλλες στὰ καντούνια νὰ τίς κρυφοκουβεν-τιάσουν, νὰ τοὺς χαρίσουν τὸ βα-

¹Σεδαστιὰς—ἄγιος Σεδαστιανός. Ἰπάρχει στὴ Σύρα ὡραία κα-θολικὴ ἐκκλησιά.

Συριανοὶ ψαράδες.

συλικὸ νὰ τίς ὀρκίσουν στὴν ἀγάπη τους. Κι' ὕστερα ἡ παντρειά, ἡ νόμιμη παντρειά μπρὸς στὸν παπᾶ ποὺ εὐλογᾷ τὴν ἐνωσή τους καὶ τὸ σπιτικό τους. Ἀπὸ τότες ἀρχίζει τὸ νοικοκυριό, ποὺ σὲ παλῆότερα χρόνια ἦταν πιὸ πλούσιο καὶ πατριαρχικό.

Τὸ σιτάρι ποὺ τὸ ἄλεθαν οἱ ἀνεμόμυλοι μὲ τὰ ὀχτῶ πανιά—λείψανα αὐτῶν τῶν μύλων βλέπομε καὶ σήμερα στὰ Βαπόρια καὶ στὸ βουνὸ τῆς ἀγίαπαρρασκευῆς—γινόν-ταν γλυκὸ καὶ νόστιμο ψωμί. Τόψηναν οἱ

φούρνοι τῶν σπι-τιῶν. Τὰ χωρικά σπιτία ἔχουν καὶ σήμερα τέτοιους φούρους. Κι' οἱ σοδιές ἦταν πλού-σιες, τὸ λάδι καὶ τὸ κρασί δὲν ἀπό-λειπε, οὔτε τὰ χοιρινὰ τὰ σύγ-λινα, οἱ κοπανι-στὲς κι' οἱ φημι-σμένες οἱ λουζες καὶ τὰ συριανὰ λουκάνικα.

Εἶπα πάρα πά-νω πὼς τὸ νησί εἶναι πολυβασα-

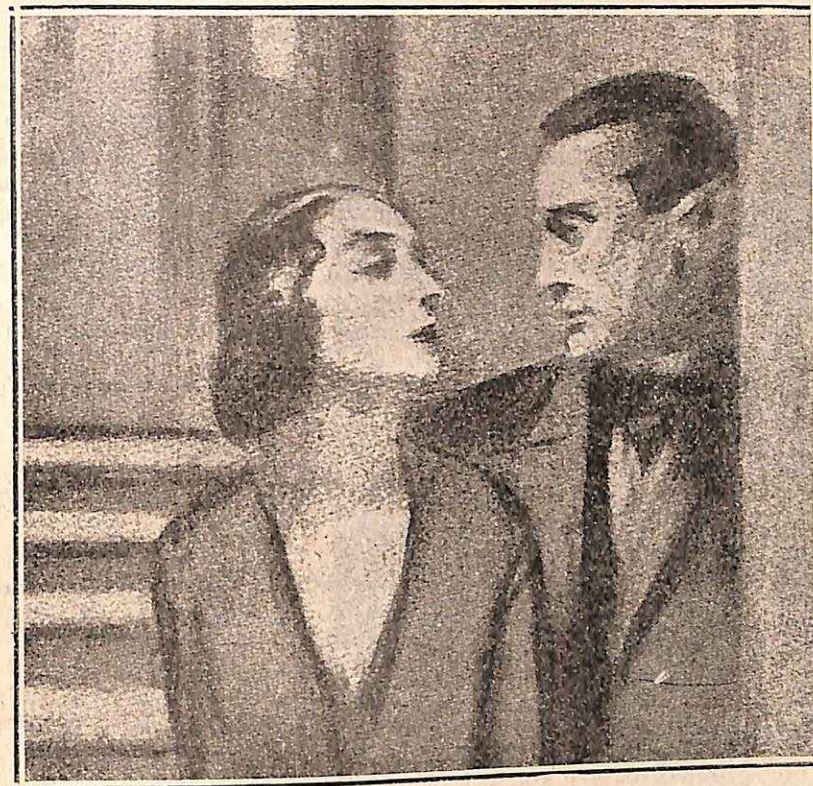
νισμένο. Δεν είπα ψέμματα. "Αν οί Συριανοί δεν είχαν τόση πίστη στο Θεό και τόση αγάπη στο νησί τους θάχχαν φύγει, θάχχαν σκορπίσει στα τέσσερα σημεία του ανέμου εδώ και πολλούς αιώνας. Η ζωή τους κατά τον μεσαίωνα ήταν ένας αδιάκοπος πόλεμος με τους πειρατές. Και οί Τούρκοι δεν τους άφησαν ήσυχους. Πολλή πριν από τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε', ο Καθολικός αρχιεπίσκοπος Σύρου Άνδρέας Κάργας και ο έφημέριος Μηχαήλ κρεμάστηκαν στα 1617 στο κατάρτι της Τούρκικης Φρεγάδας ως έχθροι του Σουλτάνου.

Είπα στην αρχή πως δεν άφηγοῦμαι έντυπώσεις ταξιδιωτικές ούτε πρόκειται να οδηγήσω τον άναγνώστη μου, σε μέρη αξιοθέατα ή πλούσιες πολιτείες ή σε χώρες παράξενες κι' έξωτικές. Ποέπει σ' αυτά να προσθέσω πως διόλου δεν είναι σκοπός μου να του γνωρίσω τη σύγχρονη όψη των πραγμάτων και να του πω ξερά και άνούσια πράγματα που δεν έχουν καμιά σχέση με το ταξίδι της ψυχής μου. Είναι δικαίωμά μου στα τέτοια πετάγματα, του νοῦ, να σταματήσω όπου βρίσκω τη χαρά, σε χωριά ή σε καλύβες, σ' εκκλησιές ή μοναστήρια, σε καντούνια φτωχικά, στους άγριόσκινους ή τις άλυγαριές κι' όχι στα χρυσάνθημα των περιβολιών, ή στα θαύματα της βιομηχανίας και τους θησαυρούς της κοσμικής ζωής. Δικό μου έργο δεν είναι αυτό. Αποζητώ την ψυχή των πραγμάτων και δεν νοιάζομαι για τα πράγματα αυτά καθ' έαυτά όσο νοιάζομαι για τα βαθύτερα νοήματα που συμβολίζουν. Κι' ή Σύρος που είδα κι' έζησα είναι ένα κομμάτι από τα λιγοστά στο Άρχιπέ-

λαγος που με την άπλή ζωή και την άρετή, φανέρωσε μιá ψυχή, μιá πνευματικότητα στο πέρασμα των αιώνων. Τι σχέση έχει αν αυτά είναι άγνωστα στους πολλούς ή και σε όλους ή αν είναι χαμένα για τα μάτια των βιαστικών και των προκατηλειμένων. Φτάνει που για άλλους, αδιάφορο λίγους ή πολλούς— θα σταθούν καταφύγιο θα σταθούν πράσινες ολόδροσες οάσεις που σ' αυτές θα τρέξουν για να γλυτώσουν την ψυχή τους που από ώρα σε ώρα κινδυνεύει να χαθής. Έτσι ένα πρωινό στα χαράματα μόλις ξεμπάρκαρισα πριν πάω, στο σπίτι μου, τρεχάτος ανέβηκα τα λευκά σκαλιά της χώρας και ξεμερώματα μπήκα στον Άη Γιάννη του μοναστηριού των Καπουτσίνων και τράβηξα σε μιá γωνιά γνώριμη κι' αγαπητή. Ο πατέρας Τιμόθεος έλεγε την πρώτη λειτουργία και γονατιστοί άκουγαν, την πρωινή εκείνην ώρα, τη θεία προσευχή γέροι και νέοι, γρήες και κορίτσια, νοικοκυρές και δουλευταδες και μικρά παιδιά που βοηθούσαν το λειτουργό. Πρωτόκόμα ξεκίνησα να κατέβω από τη μεριά του Σαμπασιτιά προς το σπίτι μου και κάθε καντούνι και κάθε εκκλησιά και κάθε χτύπος καμπαναριού μου ιστορούσαν μιá ιστορία άπλή σαν παρμύθι κι' όμορφη σαν τραγούδι που μου ήσύχαζε κάθε τρικυμία της ψυχής και κάθε πονηριά του νοῦ.

Μιá Συριανοπούλα ποτίζοντας τα βασιλικά της και τα γαρούφαλα τραγούδαγε άγνατεύοντας στην κορφή τη λευκή εκκλησιά τ' Άη Γιωργιού.

"Αγιέ μου Γιώργη Συριανέ
Μην κάνεις έδικο σε μέ.

GIANNINO OMERO GALLO

B E P I

Η γυναίκα περπατούσε άργά, σε άποσταση δυό βημάτων απ' αυτόν και κάποτε σταματοῦσε στη μέση του δρόμου, αποφεύγοντας τ' αυτοκίνητα που κατέβαιναν απ' την εξέδρα και έμπαιναν στην Έθνική όδό, παρατηρούσε τα πολύχρωμα θεατρικά προγράμματα, σαν να μεθοῦσε στον ήλιο που της έσχημάτιζε ένα είδος φωτοστέφανο γύρω από τα κατάνθη μαλλιά της.

Κάποτε ο Φόλινο προσπαθοῦσε να συναντήσει το βλέμμα το δικό της, αλλά δεν κατόρθωνε να την σταματήσει. Κάποτε τον κινούσε ή αλλόκοτη περιέργεια να μάθι ποιά ήταν και να της πη κάτι στον μεγάλο δρόμο που ήταν γεμάτος κόσμος.

Άλλος κόσμος ερχόνταν απ' τās παρόδους και τα καταστήματα και τραβούσε

για τη Μανιάπολη, όπου το πεζοδρόμιο χωρίζεται εις δύο: ένα μέρος μπαίνει στην πλατεία της Βενετίας και τ άλλο τραβάει κατά τα ψηλά και μαυρισμένα σπίνια των Τρε Καννέλε, όπου ή κυρία Μαρία Πάολι είχε ανοίξει το παλιό φοιτητικό οικότροφείο.

Από τότε που ή κυρία αυτή μετακόμισε απ' την Παλουπέλλα στο κέντρο της Ρώμης, όλοι οί ένοικοί της, ακόμη και μερικοί που είχαν πάρει το δίπλωμά τους, την ακολουθούσαν, για την τιμωτητά της, τη λεπτότητα και την καλωσύνη της, σαν μιá γυναίκα που άσπρισαν τα μαλλιά της για να μεγαλώση όλα εκείνα τα παιδιά που την έγνωρίζαν με το όνομα κυρία Μαρι και την αγαπούσαν σ' αλήθεια.

Εκεί όπου εΐταν έκτεθειμένα τα προ-

γράμματα και οι εικόνες από διάφορες αργίστες, ή νέα που παρακολουθούσε ο Φόλινο Καμπάνα σταμάτησε σαν σαστισμένη. Η όμορφος δεσποινίς, ντυμένη με ελαφρότατα φορέματα, εξασκούσαν στη νεαρή καρδιά της μιὰ παράξενη γοητεία. Καθώς όμως στεκόνταν και τις θαύμαζε, ένας άντρας ξεκόνταψε απάνου της ελαφριά, έσύρθηκε δίπλα της, την έκαμε να κοκκινήσει. Ήταν κομψά ντυμένος, χωρίς καπέλλο και την παρακολουθούσε απ' την πλατεία της Έξέδρας ως εκεί πάνω, χωρίς να τον καταλάβει.

Της είπε καίτι ασήμαντο ίσως και περιττό, ίσως μιὰ φιλοφρόνηση, ένα γλυκό λογάκι, ίσως μονάχα την χαιρέτισε, κι' αυτή εξαμήλωσε το βλέμμα. Αυτός όμως επέμενε να μάθει τ' όνομά της.

— Δεσποινίς, δεν ακούσατε; Σας είπα το δικό μου...

— Πώς, πώς είπατε;

— Φόλινο!

— Τί όνομα!

— Φόλινο Καμπάνα. Δεν σας άρρέσει; Γιατί δεν μου λέτε και το δικό σας;

Δεν άπαντούσε, δεν μπορούσε ν' άπαντήσει. Και όμως, τί κακό θα ήταν αν του έλεγε κι' αυτή το δικό της; "Αν του έλεγε: κύριε Φόλινο, με λένε Βέρα... "Η απ' ευθείας το όνομα της και το επώνυμό της: με λένε Βέρα Σαμπατίνι και είμαι αυτή που είμαι... Πώς θα μπορούσε να του πη μονάχα τ' όνομά της; Της φαινόταν πολύ άσχημο αυτό, επειδή έπρεπε να τα πη όλα: — με λένε Βέρα Σαμπατίνι, έχω ένα όνομα που δεν είναι δικό μου, δεν εγνώρισα τον πατέρα μου, και ή μητέρα μου είναι αυτή ή γρηά που κατεβαίνει τη σκάλα.—Τον εγνώριζε λοιπόν; Λιγάκι από τότε που το οικοτροφείο των φοιτητών είχε μεταφερθή εκεί. Το οικοτροφείο ήταν στο πρώτο πάτωμα κι' αυτή έμενε στο πέμπτο με τη μητέρα της, στο τελευταίο, κάτω από τη στέγη.

Ευνέχισε το δρόμο της και πίσω πάντα αυτός, ο ξεσκούφωτος και κομψοντυμένος. Στη στροφή του δρόμου έσταμάτησαν και οι δύο, σαν καρφωμένοι από ένστικτο, σχεδόν μπροστά στη πόρτα.

— Όστε και σεις μένετε εδώ;

— Ναί...

— Κάτω;

— Απάνω!

— Ποῦ;

— Ψηλά, πειό ψηλά από σας!

Έγέλασε εύθυμα για τη μικρή άθωα περιπέτεια, μπήκε στον διάδρομο, ανέβηκε το πρώτο σκαλοπάτι, έστηρίχθηκε στον τοίχο. Έτρεμαν λιγάκι τὰ γόνατα, της έτρεμε λιγάκι και ή καρδιά. Άλλά γιατί, γιατί;

— Μένω δύο χρόνια εδώ, το ξέρετε;

— Όχι, κύριε!

— Και σέ δυο χρόνια είναι ή πρώτη φορά, σας όρκίζομαι, που σας βλέπω.

— Το πιστεύω, κύριε!

— Δεν βγαίνετε ποτέ, σεις;

— Κάποτε, για να πάρω δουλειά και να την παραδώσω...

Συμμαζεούταν, εκatéβαζε το φουστάνι, προσπαθούσε να κρύψει τα σχισμένα παπούτσια, τις ξεφτισμένες κάλτσες, αλλά το πρόσωπο;

Είχε ένα ωραιότατο, αδύνατο και χλωμό προσωπάκι, φωτισμένο από τα δυο γαλανά μάτια, σχεδόν πράσινα, κι' ένα χαμόγελο δεν έσβυνε ποτέ απ' τὰ χείλη της.

Δεν ήξεραν τί να πουν, δεν μπορούσαν να πουν αυτό που σκεφτόνταν. Αυτός ήθελε να καταλάβη μόνη της—ότι καθώς την είδε του άρεσε υπερβολικά—αυτή ήθελε να του ζητήσει συγγνώμη γιατί παρουσιάστηκε μπροστά του μονάχα τότε, έπειτα από τόσο καιρό που ανέβαιναν τις ίδιες σκάλες, ντυμένη κατ' αυτόν τον τρόπο, σαν ζητιάνη.

Κάποια πόρτα άνοιξε, κάποια πόρτα έκλεινε, κάποιος κατέβαινε. Έκυττάχτηκαν γρήγορα, αυτός έστάθηκε μπροστά στο οικοτροφείο της κυρίας Μαρί, έπειτα άκουσε το κουραστικό ανέβασμά της, ψηλά, πειό ψηλά...

— Το ξέρετε ότι είσατε ένας περίεργος τύπος; Βέβαια, πολύ περίεργος! Έλάτε εδώ, καθήστε σιμά μου. Δεν βλέπετε; Άσπρισαν όλα τα μαλλιά μου και μπορείτε να με θεωρήσετε μητέρα σας. Πόσων χρονών είστε;

— Εικοσιδύο.

— Κ' εγώ, για μαντεύτε;

— Πενήντα!

— Άστεύεστε, βέβαια! Και ένας στραβός θα έλεγε εξήντα, και είμαι εβδομήντα, ούτε ένα λιγώτερο...

— Δεν φαίνεστε για τόσα!

— Και όμως τὰ έχω.

— Λοιπόν;

— Σεις είσατε από το Άλμπάνο, έχετε την μητέρα σας, τον πατέρα σας, και αν σας έβλεπαν, αν ήξεραν, θα σας έπαιρναν απ' το χέρι και θα σας έλεγαν: Παιδί μου, τελείωνε! Μα δεν βλέπετε, δεν καταλαβαίνετε; Σεις αύριο θα πάρετε το δίπλωμά σας, θα γίνετε γιατρός. Γιατί θα μείνετε στη Ρώμη!

— Βέβαια!

— Θα βάλετε στην πόρτα σας μιὰ πινακίδα που θα λέη: «Φίλης Καμπάνα, χειρουργός. Λέχεται καθ' εκάστην...».

— Πλήν των έορτών!

— Βέβαια! «Πλήν των έορτών, από της 1ης μ.μ. εις τας 4ης μ.μ. Έτσι;

— Θαυμάσια!

— Και σεις, ο Φόλινο Καμπάνα, ο χειρουργός, που έσπουδάσατε, που ξέρετε τόσα πολλά, που κατάγεστε από μιὰ καλήν οικογένειαν, σεις, τέλος πάντων... πρέπει να την αγαπάτε!

Δεν ήταν ίσως ακόμη παιδί; Τα λόγια της ήλικιωμένης κυρίας έμπαιναν για ευθείαν στην καρδιά του και τον έκαμαν να χλωμιάσει. "Αν δεν ήταν άντρας και αύριο γιατρός, αν ήταν μονάχα παιδί, όπως είναι τόσοι, θα λυποθυμούσε ίσως επειδή ή ήλικιωμένη σπιτονοικυρά του του έλεγε να την αφήσει!

Σηκώθηκε, έδημάτισε λιγάκι μέσα στο δωμάτιο, έπήγε στην πόρτα, την άνοιξε, ένόμισε πως άκουσε βήματα, ήταν το γνωστό του περιπάτημα!

Έφευγε πάντα κατά τον ίδιο τρόπο, εύρισκε τη Βέρα στη σκάλα, την έπαιρνε απ' το μπράτσο, την φιλούσε στο στόμα, την έπερνε στους δρόμους της Ρώμης, χανόνταν και οι δύο μέσα στην άπέραντη πολιτεία, μεθυσμένη από εύτυχία, από αυταπάτες και από χίμαιρες, στους σκοτεινότερους και πειό ύποπτους δρόμους, για να πουν αυτό που γνώριζαν όλοι τώρα, ότι αγαπιώνταν από χρόνια, ότι

θα έπαντρεύοντο, αυτός, ένας γιατρός, κι' αυτή που έκανε κεντήματα. Και τούχε πη την αλήθεια. Ήταν ένα κορίτσι του δρόμου, κάποτε, από την πείνα και τη φτώχεια, αλλά τώρα δούλευε για να μείνη τίμια, το πρωί ως το βράδυ, τρυπούσε τὰ χέρια της με το βελόνη και χαλούσε τὰ μάτια της.

Στη γωνία του δρόμου όπου την είχε κάποτε συνάντηση, κάτω απ' το κιτρινωπό φως ενός φαναριού, σφιγμένου στον τοίχο, έκλεβαν ο ένας του άλλου φιλιά, σαν κλέφτες, κι' ενώ ή καρδιά τους χτυπούσε δυνατά επανελάμβανε την ίδια πάντα υπόσχεση...

— Είστε τρελλός!—του είπε μιὰ μέρα ή κυρία Πάολι,—άλλά είσατε καλό παιδί.

— Αν όμως ήμουν μητέρα σας...

— Και όμως...

— Τί πράγμα;

— Η μητέρα μου είναι εύχαριστημένη.

— Σας το είπα, αυτό; Και σεις της είπατε...

— Ναί, την περασμένη εβδομάδα, όταν πήγα στο σπίτι. Και μου είπε: «'Αν σου άρεση, άν την αγαπής, άν είναι τίμια...»

— Βλέπετε, τίμια!

— Μου είπε: «'Αν είναι τίμια, μπορείς να την πάρης, γιατί εγώ εγέρασα πειά και σὺ είσαι άντρας». 'Εκαταλάβατε; 'Αντρας!

'Εστεφανώθηκαν ένα πρωί τὸν 'Απρίλη, σ' ένα ἐκκλησάκι ἔξω ἀπ' τὴ Ρώμη, ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν νὰ τοὺς δῇ πολὺς κόσμος, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν πάρει ένα σπιτάκι στὸ Πόντω Μίλτο. δύο δωμάτια, ένα σαλονάκι, μιὰ κουζίνα γι' αὐτόν, γι' αὐτήν, γιὰ ν' αγαπιῶνταν περισσότερο ἀκόμη.

'Ακόμη καὶ ἡ κυρία Πάολι ἐφάνηκε εὐχαριστημένη. Κάποτε ἄφηνε τὸ οἰκοτροφεῖο τῆς ἀνέβαινε σὴν πλατεία, ἐμπαινε στὸ τράμι κ' ἐπῆγαινε νὰ βοῇ τοὺς νιόνυφους, τοὺς μιλοῦσε, τοὺς ἀγκάλιαζε, ἔλεγε τοῦ γιαιτροῦ:

— Τώρα ποὺ ἡ μητέρα σας, ἡ καὺμένη, δὲν ὑπάρχει πειά, καταλαβαίνω ὅτι εἴχατε δίκιο. 'Απατήθηκα, ἐπίστεψα, ὑποπεύθηκα πὼς ἦταν ένας γάμος ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δὲν δὲν τελειῶνων καλά, ἀλλὰ δὲν εἶχα δίκιο. Νὰ ένα άντρογόνο ποὺ αγαπιῶταν, ποὺ θ' αγαπιέται πάντα ἀλλὰ ένα παιδάκι, ἀγοράκι ἢ κοριτσάκι, πιστεῦτε με ὅτι χρειάζεται, βέβαια. ἐπειδὴ καὶ ἡ Βέρα, ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ σπίτι θὰ κουράζεται, ἐνῶ ὅταν θὰ ὑπάρχει ένα μωρὸ ποὺ θέλει περιποίηση, φροντίδες, περνάει εὐκόλα ὁ καιρὸς καὶ εἶναι μιὰ παρηγοριά.

Τὴν σηνώδευαν ὡς τὴν πόρτα, τὴν φιλοῦσαν στὸ μέτωπο, καὶ ἡ Βέρα, χωρὶς μνησικακία. Εἶχε ἀπατηθῇ τότε, ὥστε δὲν τὸ ἔκανε ἐπίτηδες γιὰ νὰ τὴν κατηγορήσῃ...

— Χρειάζεται ένα παιδάκι πιστεῦτε με...

'Ενα βράδυ, αὐτὸς ἀνακάλυψε τὴν ἀπάτη. 'Ενα γράμμα ἀρχισμένο, εἶχε τσαλακωθῇ καὶ πεταχτῇ σὲ μιὰ γωνία τοῦ δωματίου. Τὸ πῆρε, τῶστρωσε, τὸ διάβασε, αἰστάνθηκε τὰ μάτια του νὰ πλημμυρίζουν δάκρυα: ένα ὄνομα, μιὰ συνέντευξη σ' ένα δρόμο τῆς συνοικίας Λουντοβίξε. Εἶχε δίκιο ἡ κυρία Παόλι.

'Επερίμενε ὡς τὸ βράδυ ἄνοιξε τὸ χέρι, ἔδειξε στὴ Βέρα τὸ τσαλακωμένο γράμμα καὶ τῆς εἶπε: νὰ πᾶς ἐκεῖ ποὺ ἦσουν, ἔτσι, ἀμέσως, μὲ τὰ ρούχα ποὺ φορᾶς! 'Εκείνη δὲ ἀπάντησε, ἀλλὰ ἔφυγε. Αὐτὸς ἀκούμπησε κάπου γιὰ νὰ μὴ πέση, γιὰ νὰ μὴ σωριαστῇ, ἔμεινε μόνος στὸ σπίτι. ένα χρόνος, δυὸ χρόνια...

Κάποτε, ἐπροσπάθησε νὰ βοῇ καὶ ἄλλες ἀποδείξεις.

'Ηθελε νὰ πληγωθῇ κατάκαρδα, νὰ κάμῃ κακὸ στὸν ἑαυτό του, ἐκούσια, ἀλλὰ ἦταν φαντάσματα, αὐταπάτες ποὺ τὶς ἔδιωχνε.

'Η ζωὴ τὸν συνέπαιρνε ὁλόκληρον, ἡ μέλετή τοῦ ἐπορροφοῦσε ὅλον τὸν καιρὸ, ἡ κλινικὴ τὸν ἔκλεινε ὅλη τὴν ἡμέρα μέσα στοὺς λευκοὺς τοίχους τῆς καὶ τὸ τυφλὸ πάθος λιγώσενε ἐκεῖ μέσα.

Δὲν ἦταν ἀλήθεια. Διώχνοντας τὴ γυναίκα δὲν εἶχε διώξει καὶ τὴ σκιά τῆς ποὺ εἶχε μείνῃ ἐκεῖ μέσα, σὰν κατὶ μοιραῖο. Τὸν ἄρπαγε καὶ τὸν ἄφινε, παρουσιάζονταν πάλι ξαφνικά, ἔπαιονε τὴν παλιά τῆς θέση, περνοῦσε ἀπὸ ένα δωμάτιο σ' ἄλλο τοῦ μικροῦ σπιτιοῦ, ἄγγιζε μὲ τὰ κάτασπρα χέρια τὰ πράγματα ποὺ κάποτε ἔτακτοποιοῦσε, τιποτένια πράγματα ποὺ ἀποτελοῦσαν ὅλη τὴ ζωὴ τῆς. Περνοῦσε μακρὲς νύχτες αὐπνίας μέσα στὸ ἐρημωμένο σπῆτι, τ' ἄδειανό, ἀφοῦ ἡ γυναίκα ποὺ τόσο εἶχε αγαπήσῃ ἔφυγε γιὰ πάντα ποιοὺς ξεύρει γιὰ ποῦ, αὐτὴν ποὺ παρακολούθησε στοὺς δρόμους μὲ τόσην ὑπομονή, αὐτὴν ποὺ ἐγκατέλειψε τόσο βιαστικά, τὴν ἔδιωξε, ἀλλὰ γιατί; Μιλοῦσε μὲ τὴν κουρασμένη ψυχὴ του:

— Σὲ μάζεψα ἀπ' τοὺς δρόμους, ὅταν ὅλοι — καταλαβαίνεις ὅλοι! — σὲ εἶχαν βαρεθῇ, ἦσουν χωρὶς πατέρα, χωρὶς ὄνομα, μὲ ένα ὄνομα ποὺ δὲν ἦταν δικό σου. Μ' ἀγάπησες, τὸ ξεύρω, μ' ἀγάπησες καὶ μὲ πρόδωσες, γιατί;

Ρωτοῦσε, ἐρευνοῦσε, ἤθελε νὰ μάθῃ περισσότερο, ἀλλὰ μετανοοῦσε. Μὲ τὰ χέρια του κατὰστρεψε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν αὐταπάτη. Καὶ ἔλεγε ὅτι δὲν ἦταν ἀλήθεια, ὅτι δὲν μπορούσε νὰ εἶνε ἀλήθεια, ὅτι μιὰ μέρα θὰ τοῦ παρουσιαζόνταν πάλι, πειὸ ἀδύνατον, πειὸ γλωμῇ, γιὰ νὰ τοῦ πῇ αὐτὸ ποὺ ἤξερε. Τὶ ἤξερε;

— Ξαναγύρισα στὸ σπίτι σου, πάρε με! Δὲν ἦταν ἀλήθεια, δὲν αγαπᾶω παρὰ ἐσένα ἐσένα μονάχά, πάρε με ὅπως καὶ τότε, ναί, ὅπως τότε, μάζεψέ με ἀπὸ τὸ δρόμο, πάρε με στὸ σπίτι μας, πάλι, πάλι...

Παραληροῦσε.

'Επειτα τὸν ἔπιανε ὁ πυρετὸς τῆς ἐργασίας, ποὺ δὲν τὸν ἄφηνε πειά, ἀπὸ τὴν κλινικὴ ὡς τὴ χειρουργικὴ αἰθουσα καὶ τοὺς φοιτητὲς ποὺ παρακολουθοῦσαν τὴν ἐργασία του.

'Ὅπως κι' αὐτὸς, ὅταν ἦταν ἀκόμη στὴν ἡλικία τους, εἶχαν ἴσως ὅλοι ένα θλιβερὸ πάθος μέσα τους. Τότε διέκοπτε τὴ διδασκαλία, ἀλλάζε ὁμιλία, διάλεγε ένα θέμα πειὸ κοινό, ἀλλὰ τὸ ἴδιο ἀνθρώπινο, τὸν ἔρωτα:

— Κάποτε, ὅταν ἦμουν σὰν καὶ σᾶς, μιὰ γυναίκα...

Τὸ νοσοκομεῖο ὕψωνε τὸν μαῦρον ὄγκο του πέρα ἀπὸ τὴ φωτεινὴ σειρὰ ποὺ ἐσχημάτιζαν οἱ λαμπτήρες στὶς δύο πλευρὲς τοῦ δρόμου, ὅπου ἡ ἀκακίης χύνουν τὴ μυρονιδιὰ τῶν ἐγκαταλειμένων φύλλων. Πολλοὶ ἄνθρωποι μαζεμμένοι κάτω ἀπὸ τὴν ἀψίδα τῆς πύλης τὸν ἀνεγνώρισαν ἀμέσως, τὸν ἄφησαν νὰ περάσῃ, τὸν ἀκολουθήσαν. Δύο νέοι ποὺ φοροῦσαν μιὰν ἄσπρη ρόμπα συνώδεψαν τὸν καθηγητὴ στὸν φωτισμένο διάδρομο. Κι' αὐτὸς περπατοῦσε μὲ τὸ κεφάλι σκυφτό, ἀκούοντας τοὺς ἄλλους.

— Σᾶς καλέσαμε ἀμέσως, ἂν καὶ εἶναι ἀργά, ἐπειδὴ, ἴσως χρειαστῇ ἡ ἐπέμβασή σας, ἂν τὸ κρίνεται ἀπαραίτητο.

'Ἦταν ψηλοὶ καὶ οἱ δύο, εἰκοστεσσάρων χρονῶν, ἀπόφοιτοι τοῦ πανεπιστημίου, κ' ἔμειναν τὴ νύχτα στὴν αἰθουσα τῶν πρώτων βοηθειῶν.

— Ἐχει μεγάλη πληγὴ;

— Ὁ λαίμυρος εἶνε κομμένος ἀπὸ ξυράφι ἢ μαχαίρι καλὰ τροχισμένο...

— Ἐχασα πολλὸ αἷμα;

— Ἐνομίσαμε πὼς θὰ πέθαινε, ἐνῶ

τὴν μετέφεραν οἱ νοσοκόμοι. 'Η ἀστυνομία...

— Τὶ δουλειὰ ἔχει ἡ ἀστυνομία;

— Εἶνε ένα ἐγκλημα, κύριε καθηγητά, μυστηριώδες ἀκόμη, ἀλλὰ οἱ ἀστυφύλακες κυνηγοῦν τὸν ἐνοχόν. 'Ορίστε καὶ ὁ κύριος ἀνακριτὴς!

Οἱ νοσοκόμοι ἐπῆραν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ καθηγητοῦ τὸ καπέλλο, τὸ παλτό, καὶ τὸ μπαστούνι του. Ὁ Φόλινο Καμπάνα μῆκε χωρὶς νὰ κατᾶξῃ γύρω του, ἐνῶ ἀπὸ μικρὴ ἀπόστασι τὸν ἀκολουθοῦσαν οἱ νεαροὶ γιαιτροὶ καὶ ὁ ἀνακριτὴς.

Μιὰ γυναίκα ἦταν ξαπλωμένη στὸ κρεβάτι τῶν ἐγχειρήσεων, ἀνάσκελα, μὲ τὰ μάτια κλειστά, φασκισμένη μὲ ὀβᾶτα καὶ γάζες. μὲ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ στήθος ἐξέσκεπα.

'Ἦταν κατάχλωμη, μὲ μαλλιά λιγάκι ξανθά, λιγάκι ψαροά, τὰ μπράτσα πεσμένα στὰ πλευρά, τὴν ἀναπνοὴ δύσκολη

καὶ κομμένη, τὸ στόμα μισάνοιχτο, τὰ βλέφαρα χαμηλωμένα.

Αἰσθάνθηκε τὸν ἑαυτό του νὰ διστάζει, ἀλλὰ γιὰ μιὰ στιγμή μονάχα. Ἐκλονίστηκε μόλις, σὰν νὰ εἶχαν μετρεωτῇ τὰ πόδια του σὲ κάτι ποῦ εἶχε πέσει ἐκεῖνη τῇ στιγμή. Κάτι βρισκόταν ἀκόμη στὸ πάτωμα. Ἀπομάκρυνε μὲ τὰ πόδια τὰ παπούτσια τῆς γυναίκας καὶ ἡ στιγμή αὐτὴ τοῦ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ ν' ἀποκτήσῃ πάλι τὴν ἀπάθειά του. Ἐσήκωσε τοὺς αἱματομένους ἐπιδέσμους κι' ἐφάνηκε μιὰ πλατεῖα, μεγάλη πληγὴ, ἀπ' τὴν ὁποῖαν ἔσταζε κόκκινο καὶ ζωντανὸ αἷμα. Ἐπλησίασε στὴν ντουλάπα ὅπου ἦταν τὰ ἐργαλεῖα του, ξαναῆλθε σιμὰ στὴ γυναίκα, τῆς ἐσήκωνε τὰ βλέφαρα ποὺ δὲν ἔφεραν καμμίαν ἀντίσταση, ἐκύτταζε οὐτοὺς ποὺ εἶχαν γύρω του, ἔπειτα εἶπε ἀργά, σὰ νὰ ἐσυνέχιζε μιὰν ὁμιλίαν ποὺ τῇ εἶχε διακόψῃ λίγο πρὶν:

— Καὶ ἀμέσως νὰ ἐρχόμουν...

— Μὰ δὲν εἶναι μισὴ ὥρα, κύριε καθηγητά!

— Καὶ ἂν βρισκόμουν ἐδῶ τὴν ὥρα ποὺ τὴν ἔφεραν, κάθε προσπάθεια θὰ ἦταν περιττή, ἀφοῦ ἔχασε τόσο αἷμα,

Κι' ἐξηκολούθησε νὰ μιλήσῃ, σὰν νὰ παρέδιδε ἕνα μάθημα.

— Ὁ θάνατος δὲν ἐπῆλθε τόσο ἀπὸ τὴν πληγὴν, καίτοι ἔχει ἀρκετὸν βάθος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν αἰμορραγίαν. Τίποτε δὲν γίνεται πλέον.

Ἐπιασε τὸ χέρι τῆς γυναίκας, τὸ σήκωσε σὰν γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὸν σφυγμό, ἀλλὰ τᾶφησε ἀμέσως.

Κάμποσοι ἄνθρωποι ἐμπήκαν τότε στὴν αἴθουσα, ἕνας φαλακρὸς καὶ λαχανιασμένος ἐπλησίασε τὸν ἀνακριτὴ καὶ τοῦ ἀφηγήθηκε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐρεῦνης ποὺ εἶχε κάμει.

— Δὲν εἶχα ἀμφιβολία — εἶπε ὁ ἀνακριτὴς, — εἶνε ἕνα δράμα ἀπὸ τὰ συνειθισμένα. Ἡ δυστυχημένη αὐτὴ... πὼς τὴν εἶπατε;

— Βέρα Σαμπατίνι...

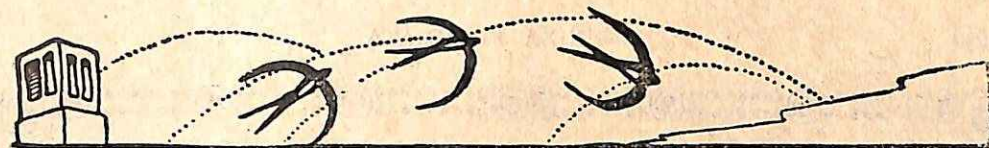
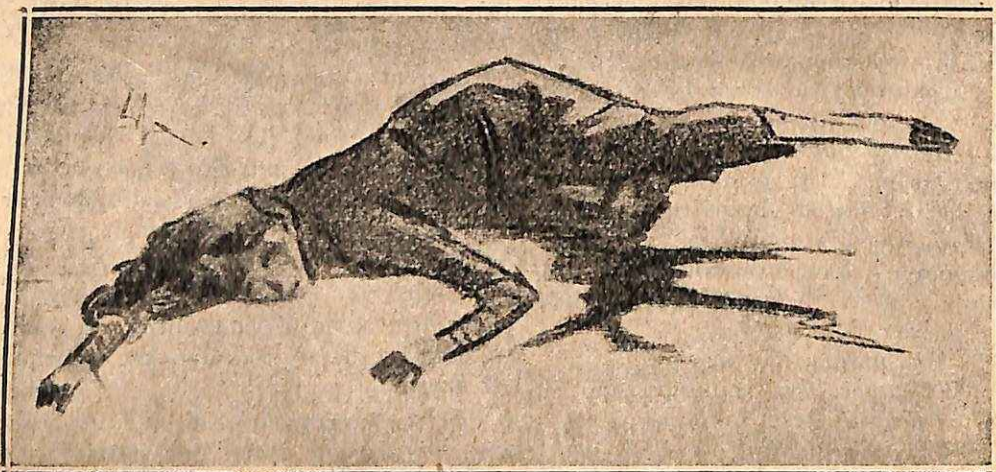
— Ἡ Βέρα Σαμπατίνι, μιὰ τυχοδιώκτις φαίνεται, δέχτηκε τὴν ἐπίθεση ἑνὸς ἀγνώστου, στὸ δρόμο, ἐδῶ καὶ τρεῖς ὥρες. Πρέπει, κύριε καθηγητά, νὰ πῆτε εἰς ἕναν ἀπὸ τοὺς βοηθοὺς σας νὰ κάμῃ αὐτοψία, μετὰ τὴν ὁποῖαν θ' ἀπαντήσετε εἰς τὰ ἐρωτήματα ποὺ θὰ σᾶς ὑποβάλουμε αὐριο. Ξέρετε, τὰ συνειθισμένα...

Ὁ Φόλινο ἐπλησίασε τὸ γυναικεῖο πτώμα, τὸ ἀπογύμνωσε, ἐπῆρε ἀπὸ τὴν ντουλάπα μερικὰ χειρουργικὰ ἐργαλεῖα, ἐκύτταζε τοὺς φοιτητὲς καὶ τοὺς νεαροὺς γιατροὺς ποὺ εἶχαν πλησιάσει, προσπάθησε νὰ μιλήσῃ, νὰ τοὺς δώσῃ ὁδηγίες, ἔπειτα ἐχάραξε βαθειὰ τὸ πτώμα, ψηλά, ἀριστερά.

Καὶ εἶπε μονάχα:

— Ἀς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν καρδιά!

Μετάφραση Μ. ΚΟΚΚΑΛΗ

ΚΑΛΟΣΥΝΗ

“Ὁλ’ ἡ ζωὴ ποὺ πέρασα ὡς τώρα, γεμάτη μίση, καὶ κακία κι’ ὀδύνη με δίδαξεν, πὼς τὸ κακὸ σ’ ἀφίνει τὸ χαλασμό, τὴν ἀηδία γιὰ δῶρα!

Καὶ δρόμος ποὺ φαντάζει φωτισμένος ἔχοντας μόνῃ στρώση τοῦ πνέμα, σὲ κάνει ναναγὸ σὲ χλεύης ρέμα κι’ ἔχεις τὸ βρόχο στὸ λαιμό, πιμμένος!

“Ὅπλα... Ληστές... φθόνοι... κακίες, κι’ ὅτι ἀπαίσιο ποὺ τ’ ὠραῖο σβύνει... πεθαίνουν ὅλα μπρὸς στὴ καλοσύνη!

Νᾶσαι καλὸς κι’ εὐγενικός, βρίσκεις αἰτίες γι’ αὐτὸ καὶ μένα νόμος, θρησκεία τώρα, εἶναι μὲν ἡ Καλοσύνη! — Ἄγια ἡ ὥρα! —

Γεννάσης 1929

ΑΛΗΘΕΙΑ

Ὡς τώρα ἐχλεύαζα μὲ νὰ σωσά μουν, γιὰ ὅτι ἔβρισκα μεγάλο ἢ ταπεινό! Στὰ μάτια νὰ κυλοῦν δὲν εἶδα δακρυά μουν, κι’ ἡ χλεύη μ’ ἔπερνε κοντά της ἱκανό! Ὡς τώρα ἐχλεύαζα μὲ τὰ σωστά μουν!

Τὸ ξόδι ἀνθρώπου ὅταν περνοῦσαν ἐγὼ γελοῦσα, κι’ ἀδιάφορος κυτοῦσα τὸ θλιμμένο πόνο. Στὸ κλάμα τῆς ἀρφάνειας τραγουδοῦσα, κι’ ἀνίκητο στὰ στήθεια μουν εἶχα τὸ φθόνο! Τὸ ξόδι ἀνθρώπου ὅταν περνοῦσαν ἐγὼ γελοῦσα!

Σακάτηδες, τρελλοὺς νὰ βλέπω, εἶχα χαρὰ μουν κι’ ἐρείπια νὰ σωριάζονται τὰ εὐγενικὰ παλάτια. τὰ μίση, κι’ οἱ κακίες, κι’ οἱ πόνοι: “Ὀνειρά μουν: κι’ ἀπαίσιο θέαμα θέλαν τῇ γῆς τὰ μάτια. Σακάτηδες, τρελλοὺς νὰ βλέπω, εἶχα χαρὰ μουν!

Τώρα ἡ ψυχὴ μουν ἀνοίχτηκε γιγάντια στὴν ἀλήθεια, κι’ ὅτι κακὸ βασίλευεν ἐντὸς μουν ἔχει πεθάνει! Τώρα στὰ στήθεια, θησαυροὺς κλείουν ἀστέρια πλήθια, κι’ ἡλιόλουστο μοῦ στόλισε τὴν κεφαλὴ στεφάνι. Τώρα ἡ ψυχὴ μουν ἀνοίχτηκε γιγάντια στὴν ἀλήθεια!

ΤΑΚΗΣ ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΣ

Γεννάσης 1929

αλ. Πατριευμένη Τ' ἀγνάντευει

Ἐπάνω στὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλῶν λησμονημένων χρόνων, εὐρίσκετο κτισμένο τὸ ἐξωκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παπᾶς δὲν ἤρχετο νὰ τὸ λειτουργήσῃ. Ὁ βοροῖς μαίνεται καὶ βρυχᾶται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ ἀπλωμένο μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κύμα λυσσᾷ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Κι' ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος, στοιχειὸ ριζωμένο βαθειὰ στὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκλήσι λευκὸν καὶ γλαρόν, ὡς φωλιὰ θαλασσετοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφὴν του.

Ὅλον τὸν χρόνον παπᾶς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἤρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸ μοναστηράκι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μὲ πτερυγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθειὰ γένεια, ἕνας γέρον ἱερεὺς «ὡς νεοττός τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν Ἀγγέλων» διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς-τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, ἀλειτούργητοι, ἀλιβάνιστοι, ἤρχοντο μὲ τὶς φαμίλιες των, τὶς ἀνέβγαλτες καὶ ἀπραχτες, μὲ τὰ βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καὶ ἀνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάνουν τὸν σταυρὸ τους, διὰ ν' ἀγια-

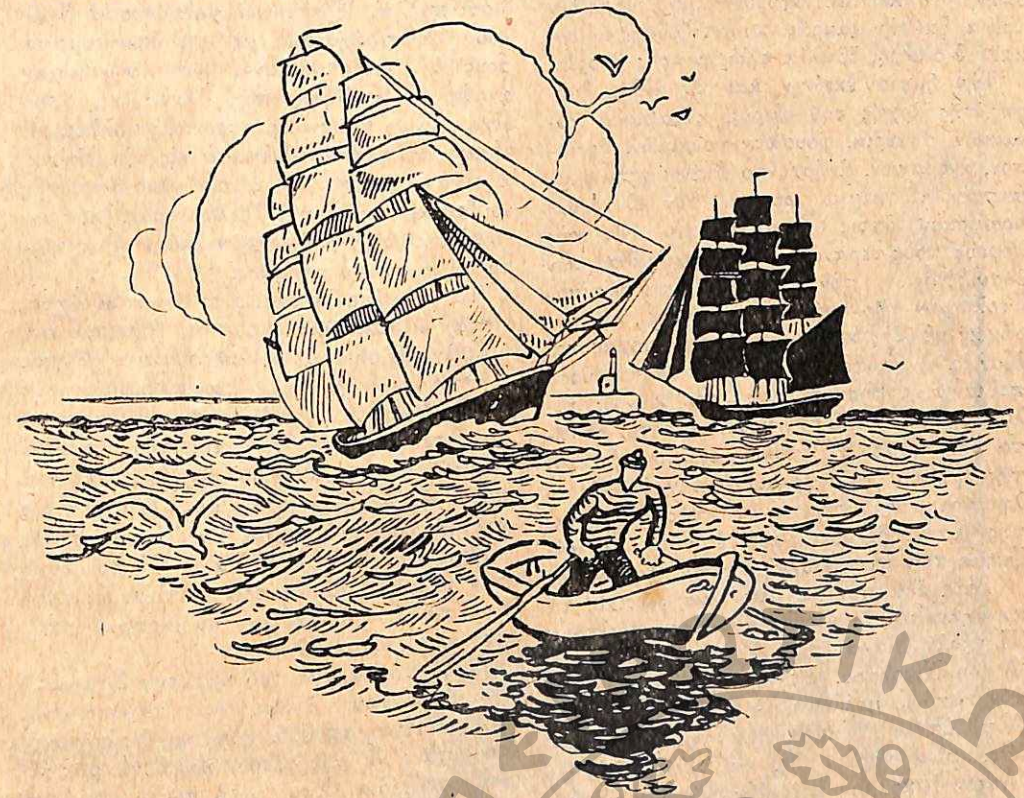
σθοῦν καὶ νὰ λειτουργηθοῦν ἐκεῖ καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παππᾶς μὲ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους εἰς τὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ, καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγα ἀπλωτὸν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους θαλασσοπλήκτους βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ κι' ἀγίασῃ τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως τὴν ἄνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ καντήλια, καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδότριαν νὰ ὀδηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδεμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. Ὡραῖες κοπέλλες μὲ ὑποκάμισα κόκκινα μεταξωτά, μὲ τραχηλιὲς φιλοκεντημένες, μὲ τοὺς χυτοὺς βραχιόνας καὶ τὰ στήθη γλαφυρά, ἤρχοντο νὰ ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδερφάκια των ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τὶς φέρουν προικιά ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετίαν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. «Πάντα νᾶρχωνται, πάντα νὰ φέρουν». Βοῖδάκια λογικά, ποὺ ὥρωναν ἀντὶ τῆς ξηρᾶς τὴν θάλασσαν φρόνιμα ὅπως τὰ δύο ἐκεῖνα τέκνα τῆς ἱερείας τῆς Δήμητρας, τὰ μακαρισθέντα. Νεαράι- γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ γυναῖκες συλλο-

γισμένοι ἤρχοντο διὰ νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντέψουν.

Ἀμα εἶχαν φωτισθῇ τὰ νερά, ἡ ὀψιμότερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει κ' οἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα τῶν Νηστεῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῇ πλέον ἀχνούς καὶ στρεῖδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρίκια, εἰς τὶς σκούνας των κ' ἐμίσευαν, πηγαινὶν νὰ ταξιδεύσουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, καράβια καὶ γολέτταις

πλωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμούς εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ὁ λωστρόμος ἐμάκρυνε τὶς παινετάδες εἰς τὰ καπηλεῖα. Κ' ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καὶ ὁ μοῦτσος ἔχασκε καθήμενος ἔξω, ἐπάνω στὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὅστις εἶχεν ἔλθῃ μὲ τὸν μοῦτσον τῶρα ἀπὸ τὴν σκούνα, ποὺ ἦταν στὰ πανιά, ἐγένετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι στὰ χαρ-

Καὶ ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τὸν λιμένα.

«ἔδεναν» μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἐστίας τὴν θαλπωρὴν, τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου καὶ τὸ θάλλπος τῆς ἀγκάλης. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἄνοιξις εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέστρεφαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐσηκίωνοντο στὰ πανιά τὰ αἰμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα ἀπὸ τὴν μακρὰν ραstownην σκάφη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἀν ἦτο ἐναντίος, ἢ καὶ οὐριὸς ἀν ἦτο, ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε δι-

τιά, ναυτολογημένοι, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον, ὅπου ἔφερε βόλταις-βόλταις, κ' ἐστρέφετο ὡς δεμένος περὶ κέντρον ἀόρατον—τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν ναυτικῶν—ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιούχος, ὁ μάγειρος, κ' ἕνας ἐπιβάτης, ξένος κ' ἐρῆμος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰπεῖ, «τώρα, στή στιγμή, νὰ, τώρα—τώρα θὰ φύγουμε» κ' εἶχε μπαρκάρῃ, ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρὶν.

Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρὸς

τὴν καπετάνισσαν· αὐτὴ ὤφειλε νὰ προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἦτον τυχερὴ, βέβαια· κ' ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσε ὁ πλοίαρχος, ἐπεφταν τρομπώνια ἀρετὰ, τρομπώνια ἀπὸ τὸ πλοῖον, τρομπώνια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν· ἔκοφταν, ἐφαλίδιζαν τὶς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὥς νὰ ἐσφίγγοντο διὰ νὰ κόψουν τὴν ἀόρατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἰσχυρὸν νῆμα, ὥς μίαν τρίχα ξανθὴν μακρᾶς κυματιζούσης κόμης καὶ τὸ σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος, караβάνια γυναικῶν, ἀσκήρια, φουσαῖα γυναικῶν, ἀνέριπον, ἀνέβαινον, ἀνῆρχοντο ἐπάνω στὴν ρεμματιάν, τὸ ρέμμα ρέμμα, τὸν ἐλικιδεῖδῃ δρομίσκον ὅστις διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν ἀειθαλῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ρόχαις μὲ τὰς κορυφάς, μὲ τὰς ἐσοχὰς καὶ ἐξοχὰς, ἀνετώτερον ἀπὸ τὴν κυματίζουσαν ποδιάν τῆς βοσκοπούλας τοῦ βουνοῦ, πολυπτυχότερον ἀπὸ τὴν χρυσοκέντητον ἐσθῆτα τῆς νύμφης. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένον παρεκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγένετο τὸ μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σὺνάξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλας φωτιαὶς τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἔβαλλε τὶς φωνὰς ἔκανε τὸν κακὸν... ἐμάλωνε μὲ ὅλες τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι τῆς, τὴν ρόκα τῆς, τ' ἀδράχτι τῆς, καὶ ἦλθε εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κυρ Ἀγγελῆ, τοῦ ἐπιτρόπου... διὰ νὰ μαλώσῃ τὶς γυναῖκες, τὶς εὐλαβητικαῖς (ἀλλοίμονον! ἡ εὐλάβειά μας εἶναι γιὰ τὸ σφερό! ἔλεγε σείουσα τὴν κεφαλὴν), νὰ μὴν τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλὰ καὶ καταλαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, καὶ τὰ τρία στασίδια, καὶ τ' ἀναλόγι. καὶ τὰ δύο-τρία παμπάλαια βιβλία ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, καὶ τὰ μανάλια καὶ τὸν τοῖχον, καὶ τὸ τέμπλο, καὶ τὶς ποδιές, καὶ αὐτὰς τὰς ἀγίας εἰκόνας. Ἀλλ' ἡ γυναῖκες δὲν τὴν ἀκούαν. Τὴν χρειάζονται τόσαις φωτιαῖς, σὰν πυροφάνια, ἐφώναζεν ἡ γρηὰ Μαλαμίτσα. Αὐτὴ εἶχε μάθη ἀπὸ

τὸν γέροντά τῆς, τὸν παππᾶ-Γεράσιμον, ὅτι ἡ φωτιὰς τῶν κανδηλιῶν πρέπει νὰ εἶναι μικρὴς, τόσες δά, σὰν λαμπυρίδες. Τοῦ κάκου. Κανεὶς δὲν τὴν ἤκουε.

Οἱ ὄρμαθοὶ τῶν γυναικῶν ὁμάδες-ὁμάδες, συγγενολόγι... διεσπείροντο εἰς μικρὰς ὀχθας, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπὸ νῆμα ἤρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιρίδια τους... διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἡσυχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα... μὲ τὰ προγεύματά τους τὰ σαρακοστιανά, καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψῃ τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας, ἀφοῦ εἶχαν κάμῃ μετάνοιες στρωταὶς πολλές, κ' εἶχαν κολλήσῃ ἀφιερῶματα εἰς τὴν εἰκόνα, κ' εἶχαν χορτάσῃ τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας τῆς γρηὰ-Μαλαμίτσας, ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν χλόην κ' ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκόπουλα ἐκείνα τ' ἄγρια κ' ἀχτένιστα κ' ἀπλοϊκά, ποὺ τὶς ἐβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κ' ἔλεγαν. —Κύττα τες! στὰ μάτια ἔκαμαν.

Ὡς τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν. Ἰδοὺ τὸ βρίκι τοῦ καπετὰν Λιμπέριου τοῦ Λιμνηοῦ εἶχε σηκωθῇ στὰ πανιά ἀργὰ τὴν νύκτα· μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυκτὸς ἤϊρε τὸ ρέμμα καὶ ἀπεμακρύνθη κ' ἐχώνεψε. Κατευοδῶ καλὸ. Ἡ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν τοῦ ἄς εἶναι ὡς πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια τοῦ карабиού σας... στὸ καλὸ, στὸ καλὸ!

Ἰδοὺ τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὑπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δυό, αὐτὸ κ' ὁ πλοίαρχός του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλὰ, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια. Στὸ καλὸ πουλί μου, στὸ καλὸ!

Ἰδοὺ καὶ ἡ γολέτα τοῦ καπετὰν Μανώλη τοῦ Χατζηχιάνου... Ἡ ψυχὴ μου, ἡ πνοὴ μου νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σου, ὥσάν λαμπάδα τοῦ Ἐπιταφίου, νὰ διώχνῃ τὰ μαῦρα, τὰ κατακκόκκινα τελώνια, πρὶν προφθάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πινά σου. Σῦρε, πουλί μου, στὸ καλὸ, καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα! Στὸ καλὸ!

Νὰ κ' ἡ σκούνα τοῦ καπετὰν Ἀποστόλη τοῦ Βιδελνῆ, καινούργιο σκαρί, ἡ τετάρτη ἡ πέμπτη, τὴν ὁποίαν κατορθώνει ἐντὸς δεκαετίας νὰ σκαρώσῃ μ' ὅλην τῆς τύχης τὴν καταδρομὴν. Ἐπесе πολὺ γιὰ τὸ, δὲν τὴν ἤϊρε καλὰ τὸ ἀπόγειο κ' ἄργησε. Δια-

κρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σὰν φύλλοι, ποὺ πηδοῦν ἐμπρὸς κ' ὀπίσω στὴν κουβέρτα. Δούλευέ τα, καπετάνιο μου! Παναγία μπροστὰ σας. Στὸ καλὸ, στὸ καλὸ!

— Παιδιά μου, κορίτσια μου, ἀρχίζει νὰ ὀμιλῇ ἡ γρηὰ Συρραχίνα παλαιὰ καπετάνισσα μὲ τὸ ραβδάκι τῆς καὶ μὲ τὸ καλαθάκι τῆς στὸ χέρι, μὲ τὰ ὀγδῶντα χρόνια στὴν πλάτη τῆς, μπόρεσε κ' ἀνέβῃ τὸν ἀνήφορον καὶ ἦλθε—διὰ νὰ καμαρώσῃ, ἴσως διὰ τελευταίαν φοράν, τὸ καράβι τοῦ γιου τῆς ποῦ ἔφυγε.—Ξέρετε τί μεγάλη χάρι ἔχει, καὶ πόσο καλὸ ἔκαμε στοὺς θαλασσινοὺς αὐτὸ τὸ ἐκκλησιδάκι τὴς Μεγαλόχαρης;

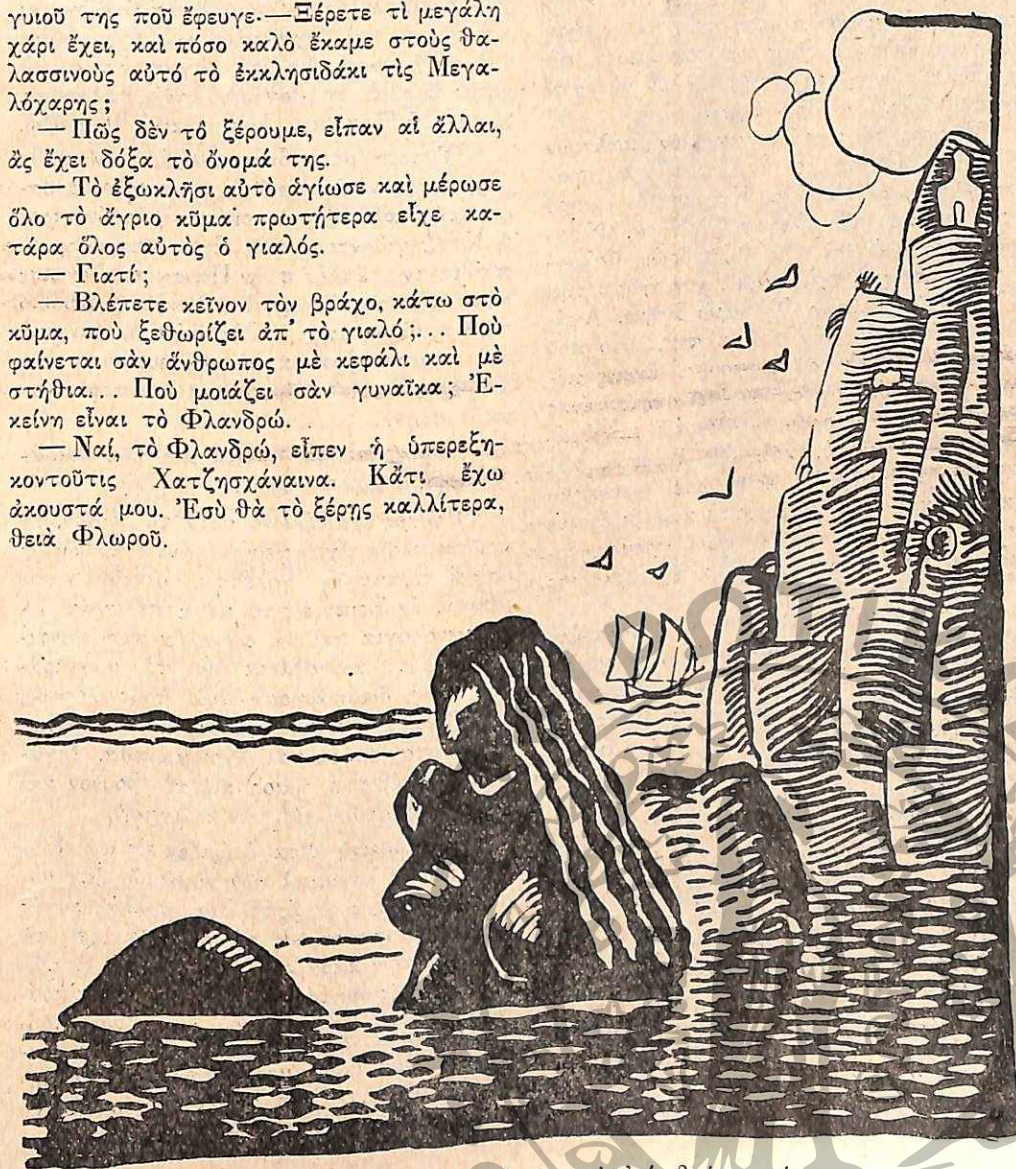
— Πῶς δὲν τὸ ξέρουμε, εἶπαν αἱ ἄλλαι, ἃς ἔχει δόξα τὸ ὄνομά τῆς.

— Τὸ ἐξωκλήσι αὐτὸ ἀγίωσε καὶ μέρωσε ὅλο τὸ ἄγριο κύμα· πρωτύτερα εἶχε κατάρρα ὅλος αὐτὸς ὁ γιαιλός.

— Γιατί;

— Βλέπετε κεῖνον τὸν βράχο, κάτω στὸ κύμα, ποὺ ξεθωρίζει ἀπ' τὸ γιαιλό;... Ποὺ φαίνεται σὰν ἄνθρωπος μὲ κεφάλι καὶ μὲ στήθια... Ποὺ μοιάζει σὰν γυναῖκα; Ἐκεῖνη εἶναι τὸ Φλανδρῶ.

— Ναί, τὸ Φλανδρῶ, εἶπεν ἡ ὑπερεζήκοντοῦτις Χατζησχάνα. Κάτι ἔχω ἀκουστά μου. Ἐσὺ θὰ τὸ ξέρῃς καλλίτερα, θεῖα Φλωροῦ.

Νὰ τῆς κάμουν τὴ χάρι νὰ γίνῃ κ' αὐτὴ, βράχος, πέτρα.

— Τὸ βλέπετε κ' εἶνε ξέρα, εἶπεν ἡ Φλωροῦ ἡ Συρραχίνα· μιὰ φορὰ κ' ἔναν καρὸ ἦτον ἄνθρωπος.

— Ἄνθρωπος;

— Ἄνθρωπος καθὼς ἐμεῖς. Γυναῖκα.

Αἱ ἄλλαι ἤκουον μὲ ἀπορίαν. Ἡ γρηὰ Συρραχίνα ἤρχισε νὰ διηγῆται.

» Στὸν καιρὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἦτον μιὰ κόρη ἀρχοντοπούλα, ποὺ τὴν ἔλεγαν Φλάνδρα ἢ Φλανδρῶ. Ἡ Φλανδρῶ εἶχε νοματιστῇ ἔτσι—καθὼς μοῦπε ὁ πνευ-

ματικός, άπάνω στόν "Αί Χαράλαμπο όσο τόν θυμούμαι, μακαρία ή ψυχή του. "Ημουν μικρό κορίτσι, δώδεκα χρονώ, και μ' έπήγε ή μάνα μου νά ξαγορευτώ, τή μεγάλη Τετράδη... τί νά ξαγορευτώ, έγώ τίποτα δέν ήξερα, τά ξεράματά μου... τό τι μύλες ό πνευματικός δέν άγροικούσα, φωτιά πού μ' έ!... Τό νόημά του δέν τό κα- ταλάβαινα, τά λόγια τά θυμούμουν, κ' ύστερ' άπό χρόνια... τό κορίτσι πρέπει νάνε φρό- νιμο και ντροπαλό, νάνε ύπάκοο, νά μήν κυτάζη τούς νειούς, ν' άγαπή τόν κύρη του και τή ματούλα του και σάν μεγα- λώση και δώση ό Θεός και παντρευτή, με- τήν ευχή τών γωνιώ της, άλλον νά μήν άγαπή άπ' τόν άνδρα της.

»Μώφερε τό παράδειγμα τών παλαιών Έλλήνων. Οί παλαιοί Έλληνες, πού προ- σκυνούσαν τά είδωλα. Κείνον τόν καιρό ήτον μιά πού τήν έλεγαν Φλάνδρα, Φλαν- δρώ. Φλανδρώ θά πη Φιλανδρώ. Φιλαν- δρώ θά πη μιά πού άγαπή τόν άνδρα της. Φλανδρώ τήν είπαν, Φλανδρώ βγήκε. Άγά- πησε όλόψυχα τόν άνδρα της, όσο πού έχασε τ' άγαθά του κόσμου, κ' έγεινε πέ- τρα γι' αυτό. Τόν καιρόν εκείνο ήταν ένας καραβοκύρης, όμορφο παλληκάρι, κι' άγά- πησε τό Φλανδρώ, όσκαρώσε καινούγιο καράβι· και σάν όσκαρώσε τό καράβι, έγεινε κι' ό γάμος· και σάν έγεινε ό γάμος, έρ- ριξε τό καράβι στο γιάλό, κ' έμπαρκάρισε κ' έπήγε νά ταξιδέψη.

»Τότε τό Φλανδρώ ήλθε ν' άγναντέψη, σάν καλή ώρα, σ' αυτόν τόν έρμο τό γιάλό. Ήεκολούσε ή ψυχή της πού έφευγε ό άνδρας της δέν μπορούσε νά τό βαστάξη, νά στηλώση τήν καρδιά της. Άγνάντεψε τό καράβι πού έφευγε κ' έκλαψε πικρά κ' έπεσαν τά δάκρυα της στα κύματα· και τά κύματα επικράτησαν, κ' έφαρμα- κώθηκαν, και θύμωσαν, κι' άγρίεψαν κ' έθέ- ρισαν... και στο δρόμο τους πού ήδραν τό καράβι, έπνιξαν τόν άνδρα της Φλαν- δρώς, κ' έγεινε άγυρισιά του... Και τό Φλανδρώ ήλθε και ξαναήλθε σ' αυτόν τόν έρμο γιάλό κ' εκύταζε κι' άγνάντεψε... κ' έπερίμενε, κ' έκαρτερούσε, κι' άπάντεχε... Πέρασαν μήνες, πέρασε χρόνος, πέρα- σαν δυό χρόνια, πέρασαν τρία... και τό καράβι πουθενά δέν έφάνηκε... και τό

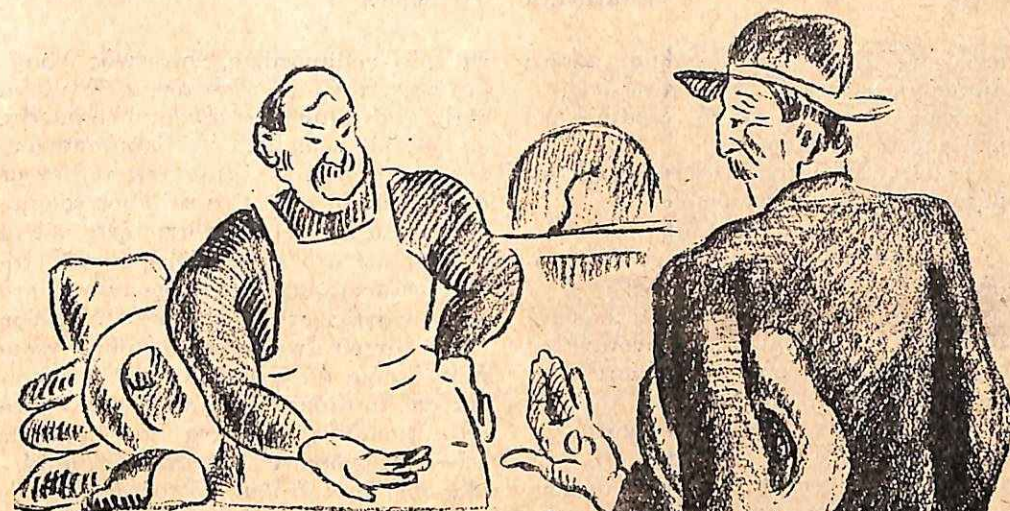
Φλανδρώ έκλαψε, και καταράστηκε τήν θάλασσα, και τά μάτια της έστέγνωσαν, και δέν είχε πλεία δάκρυ νά χύση... και παρακάλεσε τούς θεούς της, πού ήταν εί- δωλα, πέτρες, νά τής κάμουν τήν χάρη νά γίνη κι' αυτή είδωλο, βράχος, πέτρα... και τό ζήτημά της έγεινε και τήν έκαμαν βράχο ξέρα... με τό σχήμα τ' άνθρωπινό, πού τρίβηκε και φθάρηκε άπ' τά κύματα ύστερ' άπό χιλιάδες χρόνια· και τό άνθρω- πινό σχήμα φαίνεται ακόμα και νά ό βρά- χος εκεί, ή πέτρα πού θαλασσοδέρνεται και χτυπά και βογγά άπάνω της τό κύμα... κ' ή φωνή της, τό βογγητό της γί- νεται ένα με τό βογγητό τής θάλασσας... Νά ή ξέρα εκεί. Αυτ' είναι ή Φλανδρώ.

«Υστερα με χρόνια πολλά, σάν ήρθε ό Χριστός ν' άγιάση τά νερά, γιά νά βα- φτιστή ή πλάση, μιά χριστιανή άρχόντισσα, ή Χατζηγιάνναινα, πού είχαν σκαρώση τά παιδιά της, έταξε στην Παναγία, κ' έχτισε αυτό τό παρεκλήσι, γιά τό καλό κατευόδιο τών παιδιών της... "Ας δώσ' ή Παναγιά και σήμερα νάναι καλό κατευόδιο στους άνδρες σας, στ' αδέρφια σας και στους γο- νιούς σας».

—Φχαριστούμε· όμοίως και στα παιδά- κια σου, θειά Φλωρού!

»Ο ήλιος έχαμήλωνε κατά τό βουνόν, τά πρώτα πλοία είχαν γείνη άφαντα πρό ώρας· και ή τελευταία γολέττα, μικρόν κατά μικρόν, έχώνευεν εις τό μέγα πέλαγος. Τά συγγενολόγια και τά φουσατά τών γυναι- κών, με τά καλαθάρια και τά μαχαιρά- κια της, διεσπάρησαν ανά τούς λόφους, κ' έβγαζαν καυκαλήθραις και μυρόνια, κ' έκοφταν φτέραις κι' άγριομάραθα. Σιγά- σιγά κατέβη ό ήλιος εις τό βουνόν και αυτές κατήλθον εις τήν πολίχνην.

»Η νυκτερινή αύρα έσύριζεν εις τά δέν- δρα, και οι λογισμοί τών γυναικών έπετού- σαν μαζί της, κ' έστελλαν πολλές ευχάς εις τά κατάρτια, εις τά πανιά και εις τά έξάρτια τών καραβιών. Και βαθεία, εις τήν σιωπήν τής νυκτός, τίποτε άλλο δέν ήκού- σθη είμή τό λάλημα του νυκτερινού που- λιού, και τό ήσμα μιζς τελευταίας συν- τροφίας ναυτικών, μελλόντων ν' αναχωρή- σωσιν αύριον. «Σύρε, πουλί μου στο καλό —και στην καλή τήν ώρα».

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΤΑΓΗ

Πρωϊ-πρωϊ, μόλις πού άνοιξε ή θυρίδα τών επι- ταγών του Έσωτερικού, ένας άνθρωπος ήρθε νά ρωτήση:

— Καλημέρας σας. Μήπως έχω καμιά επιτα- γούλα, παρακαλώ; Δημοσθένης Παυλόπουλος εκ Καρούστου.

»Ο υπάλληλος χασμουρήθηκε, τόν κοίταξε μέσ' από τά θαμπά γυαλιά του και δέν του άποκρί- θηκε τίποτε. Μονάχα πήρε ένα δέμα χοντρά σφραγισμένα χαρτιά άπόνα παραθυράκι πού είχε πάνω του ένα Π κεφαλαίο, καλλιγραφικό, κι' άρ- χισε νά τά φυλλομετρή με βαθυστόχαστη προ- σοχή. Γιά μιά στιγμή σήκωσε τ' άνάποδα τούς βολβούς τών ματιών του πάνω άπό τά ματογυάλια του και τόν ρώτησε:

— Παυλόπουλος, είπατε;

— Μάλιστα· Παυλόπουλος Δημοσθένης του Νικολάου.

»Ο υπάλληλος ξαναχώθηκε στο φυλλομέτοhma ψιθυρίζοντας άπό μέσα του: Πα, Παβ, Παγ, Παζ, Παζ, Παθ, Πακ... Παυ, Παυλα, Παυλο....

— Παυλόπουλος είπατε;

— Μάλιστα· Δ. Ν. Παυλόπουλος.

— Έδω είναι.

»Ο άνθρωπος πού είταν μπροστά στη θυρίδα αναγάλλιασε άπό μιάν εξαφνική

Γείτονας είμαι, ταχτικός πελάτης.
Δέν μου φτάσαν τά λεπτά.

χαρά. Τό πρόσωπό του φωτίστηκε άπό ένα ευτυχισμένο φέγγος. »Ο υπάλληλος τόν ρώτησε:

— Άπό τήν Κυπαρισσία; Τί ποσόν σάς

στέλνουν; Έχετε κανένα γράμμα, κανένα πιστοποιητικό ταυτότητας επάνω σας;

— Μάλιστα. Ορίστε το στρατολογικό μου χαρτί. Ήκ Καρύστου.

— Όχι. Έδω είναι Παυλόπουλος Δημήτριος από την Κυπάρισσία.

— Τότε δὲ θὰ εἶναι αὐτή.

— Άλλως τε πρόκειται γιὰ ἐννιακόσιες πενήντα δραχμές.

Ο ἄνθρωπος πὺν στεκόταν μπροστὰ στὴ θυρίδα ἐχλώμιασε. Φαινόταν σὰ ν' ἄβλεπε γιὰ στιγμὴ ἓνα τεράστιο βάραντρο ν' ἀνοίγεται μπροστὰ του. Ὡς τόσο κρατήθηκε. Ἐρριξε μιὰ ματιὰ γεμάτη ἱκεσία στὸ νωθρὸ ὑπάλλληλο, πὺν ὄλο καὶ χασμουριόταν, καὶ βρῆκε τὸ κουράγιο νὰ τὸν ρωτήσει:

— Δὲν κοιτᾶτε παρακάτω, σὰς παρακαλῶ;

— Παρακάτω, δὲν ἔχει παρακάτω. Ορίστε.... Παν, Παφ, Παχ, Παψ, τελείωσαν... Δὲν ἔχετε τίποτε.

— Μήπως εἶναι ἀνακατεμένη, μήπως ἔχει παραπέσει σὲ καμμιάν ἄλλη θυρίδα; πὺς γίνεται αὐτό; ἔπρεπε νάχουν ἔρθει τὰ χρήματα....

Ο ὑπάλλληλος μὸλὶς πὺν κρατήθηκε νὰ μὴν ξεφωνίσῃ ἀπὸ θυμὸ. Σκέφτηκε ὅμως πὺς ἔπρεπε νὰ φέρεται μ' εὐγένεια στὸ «κοινό», πὺν στεκόταν ἐκεῖ μπροστὰ του μὲ τὴ μορφὴ τοῦ κακομοιριασμένου αὐτοῦ ἀνθρώπου, ἀνασκήωσε τοὺς ὤμους του καὶ μὸλὶς πὺν καταδέχτηκε νὰ τοῦ πεῖ...

— Σὰς εἶπα, δὲν ἔχετε τίποτε. Λάθος δὲ γίνεται σὲς θυρίδες. Ο ἄνθρωπος, πὺν περιέμενε τὴν ἐπιταγὴ, κοίταξε ἄλλη μιὰ φορὰ περιύλπος ἴσαμε τὸ βυθος τῆς θυρίδας κ' ἐκίνησε νὰ φύγῃ. Ἀχ! τί δὲ θᾶδινε νὰ εἴταν αὐτὸς ὁ Δημήτριος Παυλόπουλος ἐκ Κυπάρισσίας. Ἐννιακόσιες πενήντα δραχμές ἐκεῖ πέρα. Όχι παῖξε-γέλασε.

Βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸ ταχυδρομεῖο καὶ στάθηκε γιὰ λίγες στιγμές στὸ πεζοδρόμιο. Κοίταξε τὰ σκισμένα παπούτσια, τὰ μπαλωμένα του ροῦχα. Τέσσερες μῆνες τώρα στὸν Πειραιᾶ, στὴν ἄξενη κείνη πολιτεία μὲ τὸν καπνισμένο οὐρανὸ καὶ τ' ἀναρίθμητα κατάρτια, στὸ λιγδιασμένο λιμάνι, δὲν εἶχε σταυρώσῃ δραχμὴ. Εἶπε νάρθη νὰ βρῇ καμμιά θέσῃ, νὰ ζήσῃ τὴ γυναῖκά του καὶ τὰ παιδιὰ του, νὰ βγάλῃ κ' αὐτὸς κᾶνα κομματί ψωμί. Ἡξαιρε

καὶ κᾶτι γραμματάκια, κοινοτικὸς γραμματικὸς εἶταν στὸν τόπο του, κ' ἔλπιε νὰ πετύχῃ κᾶνα μισθούλι σὲ καμμιά ἐταιρεία, σὲ καμμιά τράπεζα. Δὲ βαριέσαι ἀπὸ κακὸ σὲ χειρότερο. Γέμισε τὶς τσέπες μὲ συστατικά καὶ μπιλλιέτα καὶ πῆρε γραμμὴ τὰ μεγάλα μαγαζιά, τὶς ἀποθήκες καὶ τὰ ἐργοστάσια· στὸ τέλος ζήτησε νὰ μπῇ νυχτοφύλακας στοὺς κυλινδρόμυλους, στὰ ὑφαντουργεῖα, στὰ κλωστήρια... Μαύρη τύχῃ παντοῦ ἀναδουλειά, χιλιάδες χέρια ἦταν ἔτοιμα νὰ τοῦ ἀρπάξουν τὴ μπουκιά ἀπ' τὸ στόμα. Ποῦ νὰ καταφέρῃ νὰ παλαίψῃ αὐτὸς μ' ἐκεῖνα τὰ θηρία, μὲ κείνες τὶς σιδερένιες πεινασμένες μασέλλες, πὺν ἦταν ἔτοιμες νὰ τοῦ συντρίβουν τὰ κόκκαλα. Ἐτσι ἀσουλούπωτος, κακομοιριασμένος καὶ μικροκαμωμένος πὺν ἦταν, μὸλὶς πὺν τολμούσε ν' ἀνοίξῃ τὴν πόρτα τῶν πολυθρόνων γραφείων καὶ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ μὲ σαστισμένη, λιποψυχισμένη φωνή. Κάποιος γνωστός του εἶπε νὰ τοῦ βρῇ μιὰ θέσῃ φύλακα σὲς μαοῦνες· ἀθήσιδ καὶ καλὸ μεροκάματο· μὰ οἱ μέρες περνοῦσαν κ' ἐκεῖνος πὺν νὰ ξαναφανῇ...

Ἀρχισαν νὰ τελειώνουν καὶ τὰ λίγα λεφτουδάκια πὺν εἶχε φέρῃ μαζί του. Εὐτυχῶς, πὺν κάτεχε κάποιον σπῖτι στὴν Κάρυστο καὶ τᾶφισε στὴ φροντίδα τῶν σπιτικῶν του κ' ἐκεῖνοι τοῦ ἔγραψαν, πὺς τῶχᾶν νοικιάσει γιὰ πεντακόσιες δραχμές. Θάπαιρναν τὸ νοῖκι τὴν πρώτη καὶ θὰ τοῦ τῶσειλαν. Μ' αὐτὲς τὶς πεντακόσιες δραχμές, πηγαίνοντάς τῃς μὲ τὴν πιὸ ἀσθηρὴ οἰκονομία τοῦ κόσμου, θὰ μποροῦσε νὰ περάσῃ καμπόσο· καὶ δὲν ἦταν καὶ λίγοι: αὐτὸς, ἡ γυναῖκα του καὶ τέσσερα παιδιά. Μὰ οἱ μέρες περνοῦσαν, εἶχε ὅ ὁ μῆνας καὶ νὰ πὺν ἡ ἐπιταγὴ δὲν εἶχε φτάσῃ ἀκόμα. Τὸ τελευταῖο πεντόδραχμο βρισκότανε διπλωμένο στὴν πᾶνω τσέπη τοῦ γελέκου του, ἔτοιμο καὶ αὐτὸ νὰ ξεδευτῇ. Μισὸ ψωμί νᾶπαιρνε, πᾶει κ' αὐτό. Κ' ἔπειτα τί νὰ γίνῃ; Ποιὸς νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ζήσῃ, ποιὸς νὰ τοῦ δώσῃ ἀκόμα καὶ μιὰ ξερὴ δραχμὴ, ἔστω καὶ μιὰ φέτα ψωμί καὶ μιὰ σταλαγματιά λαδάκι νὰ βρέξῃ μέσα κανένα ξεροκόμματο. Ἡ ζωὴ εἶναι σκληρὴ· ὁ ἄλλος σοῦ βγάνει τὸ καπέλλο ἴσαμε κάτω, ἅμα ξαίρῃ πὺς ἡ τσέπη σου τὸν φυσάει τὸν παρᾶ· μὸλὶς ὅμως σὲ μυριστεῖ πὺς

εἶσαι ἄδειος τενεκὲς, δὲν καταδέχεται οὔτε νὰ σὲ κοιτάξῃ. Καὶ νάχῃς παιδιά, μικρά κ' ἀνήμερα κ' ἀνήμερα καὶ νὰ κλαῖνε γοερά μὲς· στὸ σπῖτι, νὰ ζητοῦνε φαῖ καὶ σὺ νὰ γυρίζῃς μὲ τὰ χέρια ἄδειανὰ καὶ τὶς τσέπες πανὶ μὲ πανὶ; Καὶ νάχῃς γυναῖκα νευρική, ἀρρωστημένη, βασανισμένη ἀπὸ τόσες γέννες, μ' ἓνα μωρὸ στὴν ἀγκαλιά κ' ἄλλο ἓνα στὴν κοιλιά νὰ μεγαλώνῃ;

Ὡς τόσο εἶπε νὰ κᾶνῃ θάρρος, νὰ μὴν ἀφήσῃ νὰ τὸν πάρουν οἱ δυστυχίες ἀπὸ κάτω, νὰ παλαίψῃ στῆθος μὲ στῆθος μὲ τὴ ζωὴ. Ὑστερα, σήμερ' αὔριο, ἡ ἐπιταγὴ δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ ἔρθῃ· θὰ τὸν ξαλάφρωνε λιγάκι, ἂν ἔκανε κάπου καὶ κανένα χρέος θὰ κατάφερνε νὰ ξεχρεωθῇ. Πῆρε τὸ δρόμο κατὰ τὴν παραλία. Στάθηκε μπροστὰ στὸ Ρολοῖ, ἄκουσε τοὺς ἀμαξάδες νὰ φωνάζουν, τοὺς καρροτσέρηδες νὰ βλασημοῦν, τὸ σάλαγο καὶ τὸν πυρετὸ τῆς δουλειᾶς. Βρῆκε κ' ἓνα δικό του, κάθησαν σ' ἓνα τραπεζάκι καὶ τὰ λέγανε. Ο Δημοσθένης ὄλο καὶ τοῦ κλαιγότανε: — Ἀτιμὴ τύχῃ, νὰ ξεροσταλιάζῃς στὰ πόδια σου καὶ νὰ μὴ μπορῇς νὰ φᾶς καὶ σὺ γλυκὸ ψωμί... Ἐκεῖνος τὸν παρηγοροῦσε· εἶχε κάμποσα παραδάκια κ' ἔτσι μποροῦσε νὰ λήῃ παχιά, στρογγυλά, ἐλπιδοφόρα λόγια· τὸν χτυποῦσε στὸν ὦμο, τὸν ἐνθάρρυνε φιλικά. Στὸ τέλος τὸν κέρασε ἓνα καφέ κ' ἔφυγε. Ο Δημοσθένης συλλογίστηκε ἀπὸ μέσα του: — Καλὸς κ' ὁ καφές. Στὸ κάτω—κάτω—γραφῆς κρατιοῦμαι μὲ δαῦτον στὰ πόδια μου ἴσαμε πὺν νάρθῃ τὸ μεσημέρι.

Τὸ πρωὶ δὲν εἶχε βάλε τίποτε στὸ στόμα του. Κ' ἐπερίμενε μὲ φρίκη τὸ μεσημέρι. Πῆρε τὸ δρόμο σιγά—σιγά μὲ τὰ πόδια· εἴταν ἐκστρατεία ὀλάκερῃ ἴσαμε πὺν νὰ φτάσῃ στὸ σπῖτι περπατοῦσε καὶ σκεπτόταν τὰ πιὸ παράδοξα σχέδια· περνοῦσαν μὲς ἀπὸ τὸ μυαλό του. Σοφίζονταν χίλιους τρόπους γιὰ νάβρῃ λεφτά. Μάταιος κόπος. Γιὰ κάθε πρᾶμα πρέπει νὰ εἶναι πλάσμενος κανεὶς κ' ὁ Θεὸς φριάνει τοὺς κλέφτες, ὅπως φριάνει καὶ τοὺς τίμιους. Σὰν ἔφτασε στὴ γειτονιά του, στάθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ φούρναρ, πὺν βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖτι του κ' ἔκανε πὺς ψαχνόνταν σὲς τσέπες.

— Ἀγαπητέ, δὲ μοῦ βγαίνουν τὰ φιλά. Τῶρ' ἀμέσως σοῦ τὰ στέλνω μὲ τὸ παιδί.

Κ' ἄρπαξε ἓνα διπλὸ καρβέλι στὰ χέρια του. Ο φούρναρς τὸν κοίταξε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀμφίβολα, σούφρωσε τὰ φρίδια του... ὁ Δημοσθένης ἐτοίμαζε ἀπὸ μέσα του ὀλάκερῃ ἀπολογία:

— Γείτονας εἶμαι... Ταχτικὸς πελάτης... Δὲ μοῦ φτάσανε τὰ λεφτά... Κάτι ψώνια...

— Ἀς εἶναι...

Πῆρε τὸ καρβέλι κ' ἔτρεξε νὰ χωθῇ στὴ φωλιά του, σχεδὸν χαρούμενος πὺν εἶχε νικήσῃ, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ μέρα μόνάχα, τὴν πείνα. Κ' εἴταν μὲ τὸ γέλιο τὸ ἀλαφρογραμμένο τῆς νίκῃς αὐτῆς, πὺν μπῆκε μέσα στὸ σπῖτι του. Ἡ γυναῖκα του βιάστηκε νὰ τὸν ρωτήσῃ:

— Ἦρθε ἡ ἐπιταγὴ;

Ὑστερα κοίταξε τὰ χέρια τοῦ πὺν δὲν κρατοῦσαν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ διπλὸ ψωμί καὶ σῶπασε. Τὰ παιδιά ἐπερίμεναν ἀνυπόμονα στο τραπέζι. Ὡς τόσο ὁ Δημοσθένης εἴτανε σὰ νὰ μὴ καταλάβαινε τίποτε... Μονάχα ἀπὸ μέσα του, ἔτσι δά, ἀναπάντεχα, ἐκείνη τὴ στιγμὴ θυμήθηκε, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ κ' αὐτὸς μιὰ φράση, πὺν τὴν κακοναρχοῦσε μικρὸς στὸν ψάλη τῆς ἐνορίας του, στὴν πατρίδα:—Καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς.... Τὶ τὰ θέλεις! Ἀτιμὴ τύχῃ...

Οἱ μέρες περνοῦσαν. Ο Δημοσθένης ἐπῆγαινε κάθε πρωὶ μιὰν ὥρα δρόμο ἴσαμε τὸ ταχυδρομεῖο, στεκόταν μπροστὰ στὴ θυρίδα τῶν ἐπιταγῶν κ' ὄλο ρωτοῦσε:

— Καμμιά ἐπιταγοῦλα, σὰς παρακαλῶ; Δημοσθένης Παυλόπουλος ἐκ Καρύστου.

Κ' εἶχε συνηθίσει πᾶ νὰ βλέπῃ τὸν ὑπάλλληλο ν' ἀποδογυρίζῃ τοὺς βολβούς τῶν ματιῶν του καὶ νὰ τὸν κοιτάξῃ πάνω ἀπὸ τὰ θαμπὰ του γυαλιὰ καὶ νὰ μὴν καταδέχεται οὔτε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ... Ἐνας ψωριάρας, ἓνας κακομοιριασμένος κεί δά ψωριάρας... Ἡ καρδιά του εἶχε πετρώσει πᾶ, χᾶμου... Ἡ καρδιά του εἶχε ξεραγμένον καὶ στετὸ κορμί του εἴταν ξεραγμένον καὶ στεγνὸ, μαῦρα στεφάνια εἶχαν τὰ μάτια του. Καὶ στὸ σπῖτι του ἡ πείνα, ἡ πείνα, χωρὶς ὅρια... Ἡ ἐπιταγὴ ἐκείνη γι' αὐτὸν εἴταν ἡ ἀπολύτρωση· στοχαζόταν τὴ μέρα, πὺν διαρχόταν ἐπὶ τέλους καὶ τὸν ἔπαινε πὺν σύγχρονον τρόπον... Τὶ εὐτυχία! Ἐνα πεντακοσάριο ἐκεῖ πέρα κολλαριστό, νὰ τὸ βάλῃς στὴν τσέπη σου καὶ νὰ πᾶς στὸ μπακάλη καὶ στὸ χασάπη καὶ στὸν φούρναρ καὶ νὰ τοὺς μιλῇς σὰν ἀφέντης!...

Τὴν ἀπελπισία ἀκολούθησε ἡ ἀνυπο-

μονησία, ή μανία νά μάθῃ, νά ξετάσῃ τί ἔγινε. Ἐγραψε στήν Κάρυστο καί ρωτοῦσε γιά τήν τύχη τοῦ σπιτιοῦ, γιά τὸ νοιάκι καί γιά τὸ νοῦν. Κ' ἔλαβε τὴν ἀπόκριση πὺς τὸ πρῶτο νοῦν ξεδέυτηκε σὲ κάτι μικροεπισκευές, ποὺ χρειάστηκαν στὸ σπίτι καί σὲ κάμποσες μέρες θά-παιναν νά τοῦ στείλουν τὸ δεύτερο.

Ὅσο καί νά τὸν πλήγωσε βαθιά ή ἀτυχία αὐτή, ή λύπη του πάλι δὲν ἦταν ἄμετρη, γιατί στοχάστηκε πὺς τὸ σπίτι τέλος πάντων εἶχε νοικιαστῇ καί πὺς τὸ δεύτερο πεντακοσάριο δὲ θάγοῦσε νά ἔρθῃ. Ἐπαψε νά πηγαίνει γιά κάμποσο καιρό, ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ μηνὸς στὸ ταχυδρομεῖο καί νά βλέπῃ τὸν ὑπάλληλο μὲ τοὺς ἀναποδογυρισμένους βολβοὺς καί φρόντισε νά βολέψῃ τὴν περίσταση ὅπως-ὅπως. Πῆγε σ' ἓνα πατριώτη του, ποὺ ἦταν καί μακρυνὸς του συγγενῆς, καί τοῦ ἔπεσε στὰ γόνατα καί τοῦ κλάφτηκε· ταπεινώθηκε ἴσαμε κεῖ, ποὺ δὲν πῆγαινε ἄλλο· σκουπίδι ἔγινε μέσα στὸ ξένο σπίτι γιά νά συγκινήσῃ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ εἶχε κάμποσα παραδάκια, γιά νά μὴν ἀφήσῃ τὴν φιλία του νά πάῃ χαμένη... Κ' ἔτσι κατάφερε καί τοῦ πῆρε ἓνα κατοστάρικο καί πῆγε καί πλήρωσε τὸ φούρναρο καί τὸ μπακάλη καί τοὺς ζήτησε νά τοῦ ἀνοίξουν μιά νέα πίστωση γιά λίγες μέρες. Ὑστερα γύρισε στὸ σπίτι του μ' ἓνα χαμόγελο εὐτυχίας: μπόρα ἦταν καί θά περνοῦσε τί διάολο! ὁ θεὸς δὲν ἀφίνει κανένα νά πάῃ χαμένος. Καί ἄρχισε νά φιλοσοφῇ πᾶνον στὸ τραπέζι καί νά τοὺς λέῃ τῶνα καί τάλλο γιά τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καί νά συζητῇ γιά τὴν πολιτικὴ κατάσταση καί νά παρασταίνει τὸν ἄνθρωπο ποὺ ξαίρει τὴ ζωὴ καί ποὺ μπορεῖ νά κυβερνήσῃ τὸ σπίτι του μὲ μυαλό καί μὲ γνώση...

Κ' ἔτσι πέρασε πάλι λίγος καιρὸς καί

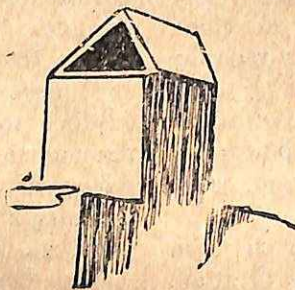
κοντοζύγωνε νά βγῇ ὁ μῆνας, ὅταν ἔπεσε ἄρρωστο βαριά τὸ δεύτερο παιδί, ὁ Βασίλης. Πεσμένο στὸ κρεβάτι φλεγόταν ἀπὸ τὸν πυρετὸ καί παραμιλοῦσε ὅλη τὴν ὥρα. Τὸ περιστατικὸ τοῦτο ἔφερε μιὰ τρομάρα καί μιὰ σύγχυση μέσα στὸ σπίτι. Χωρὶς μέσα, σὲ ξένο τόπο, μακριὰ ἀπὸ τοὺς δικούς του κ' ἀπὸ τοὺς φίλους του, μ' ἓνα παιδί ποὺ πάλευε μὲ τὸ χάρο, μὲ τρία ἄλλα παιδιά πεινασμένα καί μιὰ γυναῖκα ἀνίκανη νά σταθῇ στὸ σπίτι ἀνάλογα μὲ τὴν περίσταση, αἰσθάνθηκε ὁ Δημοσθένης ὅλα τὴν καταδρομὴ τῆς μοίρας νά τὸν χτυπᾷ κατακέφαλα. Κι' ἀπὸ τὸ χτύπημα τοῦτο ζαλίστηκε καί δὲ θυμόταν πιά τίποτε, δὲν τὸν ἐνδιέφερε τίποτε, λίγο ἔλειπε νά ξεχάσῃ καί τὴν ἐπιταγή. Μονάχα, ὅταν τελείωσε καί ή τελευταία δραχμὴ ἀπὸ τὸ δανεικὸ κατοστάρικο πῆγε πάλι πρῶτ' πρῶτ' μπροστὰ στὴ θυρίδα τῶν ἐπιταγῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ καί στάθηκε ἀντίκρυ στὸν ὑπάλληλο, ποὺ ὅλο καί χασμουριόταν:

— Καμμιά ἐπιταγούλα, σᾶς παρακαλῶ;

Ὁ ὑπάλληλος τὸν κοίταξε μὲ μιὰ ἔσχατη βαριεστημάρα καί μιὰν ἔσχατη περιφρόνηση στὴ ματιὰ, στάθηκε σ' ἓνα κομμάτι σφραγισμένο χαρτί καί τοῦ εἶπε:

— Πεντακόσιες δραχμές; Ἐδῶ εἶσαι. Ὑπογράψατε.

Παράξενο! Ὁ Δημοσθένης Πανλόπουλος δὲ χάθηκε καθόλου, ποὺ λάβαινε τὴν ἐπιταγή. Ὁ νοῦς του ὅλος ἦταν κοντὰ στὸ ἄρρωτο παιδί, δίπλα στὸ κρεβάτι τοῦ ἀπεριόριστου σπαραγμοῦ του. Πῆρε μηχανικὰ τὸ πεντακοσάριο καί τὸ κοίταξε, χωρὶς ἔκφραση. Ὑστερα τὸ δίπλωσε προσεχτικὰ μέσα στὸ πορτοφόλι του καί ἔφυγε, ἴδιος μὲ παραπλανημένον ὁδοιπόρο, ποὺ βαδίζει μπροστὰ, ἐνάντια στὸν ἄνεμο, μέσα σ' ἓνα γυμνὸ χειμωνιάτικο τοπίο.

ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΜΙΑ ΙΔΕΑ ΑΠΟ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΣΑΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἔως τώρα, ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν κριτικὴ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν (ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ), ἔγραψαν μ' ἓναν τρόπον ἀπόλυτο, ὅπως θάγραφε ἓνας γάλλος ἢ γερμανὸς τεχνοκρίτης δηλαδὴ σὰν νά ἀποτείνονται σὲ κοινὸ, ποὺ ξαίρει λίγο—πολύ τί ζητᾶνε αὐτὲς οἱ τέχνες, ποὺ ἔχει μιὰ ἰδέα γιά τις διάφορες σχολές, γιά τὰ νέα ρεύματα, ποὺ μ' ἓναν λόγο, ἔχουν ζωντανὴ καλλιτεχνικὴ παράδοση. Σ' αὐτὲς τις χώρες

καί χωνέψῃ τις βάσεις, τ' ἄλλα θὰ τοῦ ἔρθουν εὐκολα καί βολικά. Προπάντων τὰ παραδείγματα κ' ἡ συχνὴ καί σταθερὴ ἐπαφὴ μὲ ἔργα ζωγραφικὰ καί γλυπτικὰ κάθε λογῆς, θὰ τὸν μπάσουν σιγὰ-σιγὰ στὸ νόημα.

I.

Εἰκαστικὲς τέχνες εἶναι ἡ ζωγραφικὴ καί ἡ γλυπτικὴ. Εἰκαστικὲς τις εἶπαν οἱ ἀρχαῖοι, γιατί αὐ-

Τύπος γυναικείας μορφῆς, ἀπάνω σὲ ἀρχαῖο νόμισμα.

τὲς οἱ τέχνες φτιάχνουν «ἀπεικασματα» δηλ. ὁμοιώματα ἀπὸ κάθε πρᾶγμα, ζωντανὸ ἢ νεκρό, ποὺ βλέπομε στὴ φύση. Ἐνῶ στὶς ἄλλες «ὁρατὲς τέχνες», π.χ. στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, τὸ κτίριο δὲν παριστάνει τὸ «ὁμοίωμα» κανενὸς πράγμα-

τος, μολονότι καί ἐκεῖ ἡ ἀφορμὴ ποὺ κινεῖ τοὺς τεχνίτες νά πλάσουν τοὺς ρυθμούς, εἶναι, πολλὲς φορὲς, ἀντικείμενα φυσικά, σπηλιές, δάση, βράχια, βουνὰ κ. λ. π. Ἐπειδὴ λοιπόν, οἱ εἰκαστικὲς τέχνες, ἐπιχειροῦν νά παραστήσουν τὴ φύση, πολλοὶ ἐνόμισαν πὺς ἀπ' αὐτὲς πρέπει νά ζητᾶμε φυσικὰ πράγματα, δηλ. τέτοια ποὺ τὰ βλέπει τὸ μάτι μας στὸν αἰσθητὸ κόσμον, μὲ ἄλλα λόγια στὸν κόσμον ποὺ ἀντίλαμ-βανόμαστε μὲ τις αἰσθήσεις μας. Μὰ

τοῦ τὰ θολώνουμε. Μὰ ἂν προσέξῃ καλά

αυτό δεν είναι σωστό. Στη φύση μέσα, τα πράγματα έχουν χίλιες ιδιότητες, και ο άνθρωπος μπορεί να τα πάρει από πολλές μεριές, ενώ στις εικαστικές τέχνες το κάθε τι παριστάνεται μόνο για να φαίνεται, μόνο για την ιδιότητά του αυτή. Ο χωριάτης βλέπει ένα δέντρο, μια έλιά, και χαίρεται γιατί είναι φορτωμένη με καρπό, ενώ από την άλλη μεριά, ένας ζωγράφος τη βλέπει σαν σχήμα, σαν χρώμα. Ο πρώτος τη βλέπει ως πράγμα (από τη μεριά του πρακτικού του προσορισμού), ενώ ο δεύτερος τη βλέπει σαν «οπτικό φαινόμενο».

Με άλλα λόγια, ό,τι πράγμα παριστάνεται στη ζωγραφιά, είναι προορισμένο να το καταλάβει, να το αίσθανθῇ μόνο με μιὰ αίσθηση, μόνο με τὸ μάτι. Κ' ἔτσι τὸ κάθε τι στὴ ζωγραφικὴ πρέπει νὰ παρασταθῇ με τέτοιον τρόπο ἰδιαίτερο, ὥστε, με μονάχα τὸ μάτι νὰ μπορῇ κανεὶς νὰ πιάσῃ τὴ οὐσία του, σὰν νὰ κάνη τὴ γνωριμία του με ὅλες τὶς αἰσθήσεις του.

Γιὰ νὰ γίνῃ ἓνα ζωγραφικὸ ἔργο γνήσιο, πρέπει ὁ

τεχνίτης νὰ μὴν ἔβγῃ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς τέχνης του. Εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ δουλέψῃ ὅχι μόνο με τὰ μέσα πού τοῦ δίνει ἡ τέχνη του, μὰ καὶ σύμφωνα με τοὺς δικούς της νόμους καὶ μόνο μ' αὐτούς. Τὰ μέσα εἶναι α. ἡ μιὰ ἴσια ἐπιφάνεια (ἀδιάφορο ἂν εἶναι χαρτί, σανίδι, πανί κλπ.), καὶ β. τὰ πινέλα ἢ τὰ κάρβουνα. Ἀπάνω σ' αὐτὴ τὴν ἐπιφάνεια θὰ βάλῃ ὅ,τι ἀντικείμενο θέλει νὰ παραστήσῃ, χαράζοντας, δηλ. σχεδιάζοντας το με τὸ κάρβουνο ἢ με τὸ πινέλο. Μὰ ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ξεκινᾷ με τὸ σκοπὸ μόνο νὰ ξεσηκώσῃ τὸ «ὁμοίωμα» τοῦ ἀντικειμένου καὶ

νὰ τὸ (κοπιάρῃ) μιμηθῇ δουλικά, τὸ αἰσθημὰ του τὸν πηγαίνει νὰ τὸ πάρῃ μόνον ὡς ἀφορμὴ γιὰ νὰ κάνη ἓνα ἔργο ἀνθρώπινο. **αὐτοτελές**, πού ἡ ἀξία του νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ἀρμονίες πού ἔχει μέσα του τὸ ἴδιο (δηλ. τὸ ἔργο) κι' ὄχι ἀπὸ τὸ πόσο θὰ ὁμοιάζῃ με τὸ πραγματικὸ ἀντικείμενο, δηλ. με τὸ **πρότυπο** (μοντέλλο). Μὲ ἄλλα λόγια, ἐκεῖνὴ ἢ ἐπιφάνεια θὰ σκεπαστῇ με σχήματα πού θὰ εἶναι ἀρμονικὰ ἀμεταξύ τους, καὶ αὐτὰ πάλι θὰ γεμίσουν με χρώματα ἀρμονικὰ μεταξύ τους, ἀδιάφορο ἂν παριστάνουν ἢ δὲν παριστάνουν πιστὰ τὸ φυσικὸ ἀντικείμενο.

Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει τὸ χάρισμα νὰ κατασκευάζῃ πράγματα πού εὐφραίνουν τὸ μάτι, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα ἢ γενικὰ ἀπὸ τὰ «φαινόμενα», αὐτὸς εἶναι **καλλιτέχνης**, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἔχει τὴ γνώση νὰ ξεσηκώσῃ νὰ μιμηθῇ τὴ φύση, αὐτὸς εἶναι μάστορ ἢ χωρὶς βαθύτερη ἀξία γιὰ τὴν τέχνη: τὴν μάταιη ἱκανότητα πού ἔχει, μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ κανεὶς με τὴ δουλειὰ καὶ με τὴν προσοχή, ἐνῶ τὸ χάρισμα πού ἔχει ὁ πρῶτος εἶναι δῶρο, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀποκτιέται. Ὁ πρῶτος φτιάχνει ἔργο **ἀνθρώπινο, αὐτοτελές**, πού κρίνεται σύμφωνα με τοὺς νόμους τοῦ ὠραίου, τοῦ «καλοῦ», ἐνῶ ὁ δεύτερος κάνει ἀντιγραφὴ ἑνὸς ἔργου, πού ὑπάρχει ἀπὸ πρὶν: τῆς δημιουργίας. Καὶ ἂν τύχῃ νὰ εἶναι ὠραῖο τὸ ἔργο τοῦ δευτέρου αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ **δική του** ὁμορφιά, μὰ γιὰτὶ παριστάνει κάτι πού εἶναι ὁμορφο καὶ στὴ φύση χωρὶς ἢ χάρη του νὰ χρωστίεται καθόλου στὸ ζωγράφο πού τὸ παρήγαγε.

Ἔτσι, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὺς ὁ καλλιτέχνης δὲν κοπιάρει δουλικά, μὰ πὺς

ἔτσι, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὺς ὁ καλλιτέχνης δὲν κοπιάρει δουλικά, μὰ πὺς

Ἔργο Ἑυρωπαίου ζωγράφου ὁ ὁποῖος μιμεῖται δουλικὰ τὴ φύση

ἐρμηνεύει, δηλαδή περνᾷ ἀπὸ τὸ φίλτρο τῆς ψυχῆς του τὴν ἐντύπωση πού δίνει ἓνα ἀντικείμενο τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, κι' ἂν ἡ ἰδιοσυγκρασία του εἶναι πλούσια, τοῦ βάζει τὴ σφραγίδα τῆς, κι' ἂν πάλι εἶναι φτωχή, τὸ ἀφήνει ὅπως ἦταν, με ἄλλα λόγια, **φυσικό**, μὴ ἔχοντας τὴ δύναμιν νὰ τὸ βγάλῃ ἀπὸ τὴν **ἀντικειμενικότητά** του. Μὰ οἱ ἀρχαῖοι λέγανε πὺς ὁ τεχνίτης μιμεῖται τὴ φύση. Βέβαια τὴ μιμεῖται, ἀλλὰ με πλατύτερη ἔννοια: Μιμεῖται ὄχι τὴν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὸ πρᾶγμα. Γιὰ νὰ τὸ ποῦμε καὶ διαφορετικὰ ὁ τεχνίτης δὲν δημιουργεῖ με **τὸν ἴδιο τρόπο πού δημιουργεῖ ἡ φύση**, ἀλλὰ **ἀνάλογα με τὴ φύση**. Ὁ ἄνθρωπος δὲ μπορεῖ νὰ ξανακάνῃ ἄλλῃ μιὰ φορὰ τὴ φύση, λοιπὸν **θὰ τὴν ἐρμηνεύσῃ με τὸν τρόπο του**, θὰ τὴν **φέρῃ στὰ δικά του μέτρα** καὶ θὰ κάνη ἔργο ἀνθρώπινο. Ἡ ἀντιγραφὴ τῆς φύσης δὲν χρειάζεται σὲ τίποτα, μὰ πού ἔχομε τὴν ἴδια τὴ φύση. Μελετώντας λοιπὸν τοὺς τρόπους, σύμφωνα με τοὺς ὁποίους δημιουργεῖ ἡ φύση, φτιάχνει καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸ ἔργο του **σχετικὸ** με τὸν κόσμον πού τὸν τριγυρίζει,

ὄχι ὁμοῦς **ὁμοίω** μ' αὐτόν. Ὁ φιλόσοφος Πλωτῖνος, πού ἡ φιλοσοφία του δὲν ἐκτιμοῦσε τὰ **φαινόμενα**, ἀλλὰ **τοὺς νόμους**, γιατί

μονάχα αὐτοὶ εἶναι μόνιμοι καὶ οὐσιαστικοί, ἐκτιμοῦσε ὡς τόσο πολὺ τὶς τέχνες, γιατί, ὅπως γράφει, οἱ τέχνες δὲν ἀναπαριστάνουν τὸν αἰσθητὸν κόσμον, «ἀλλ' ἀνατρέχουσιν ἐπὶ τὰς αἰτίας, ἐξ ὧν ἡ φύσις». Ὁ μεγαλύτερος πρωτοποιογράφος Βελάσκουεθ, δὲν ἔκανε ποτὲ πορτραῖτο, ἂν δὲν ζοῦσε λίγο ἢ πολὺ διάστημα μαζὶ με τὸ μοντέλλο του. Ὁ Μιχαήλαγγελος λιάνιζε ἓνα σωρὸ πτώματα (ἀνθρώπους καὶ ζῶα) ὄχι γιὰ νὰ μάθῃ **ἀνατομία** με τὴ στενὴ σημασία πού δίδουε στὴ λέξη, μὰ γιὰ νὰ μπῇ μέσα στὸ μυστήριο τοῦ ὁργανισμοῦ γι' αὐτὸ σὰν ὠρίμασε, ὅ,τι ἔφτιανε τὸ φτιαξε χωρὶς μοντέλλο. Ὁ Τέρνερ, μεγάλος Ἀγγλος τοπιογράφος, ταξίδευε μέσα σὲ φουρτοῦνες καὶ σὲ ὁμίχλες, γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴ δύναμιν τῶν στοιχείων, πραγματικά, ὄχι ἀπὸ μακριὰ με τὸ μάτι μόνο, γιὰ νὰ μπορῇ ν' ἀποδώσῃ με τὴν τέχνη του τὴ φύση καὶ τὶς συγκινήσεις πού δίνουν! (Ἐχεῖ συνέχεια)

Ἔργο Πέρσου ζωγράφου πού ἐρμηνεύει δημιουργικὰ τὴ φύση

με τοὺς ὁποίους δημιουργεῖ ἡ φύση, φτιάχνει καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸ ἔργο του **σχετικὸ** με τὸν κόσμον πού τὸν τριγυρίζει,

ῥέση ν' ἀποδώσῃ με τὴν τέχνη του τὴ φύση καὶ τὶς συγκινήσεις πού δίνουν! (Ἐχεῖ συνέχεια)

Κ. Θ. ΠΑΠΑΔΕΣΑΝΔΡΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Μιά ἀπο τῆς πρῶτης ἐφημερίδες, ἡ μάλ-
λον πρόγονος τῶν σημερινῶν ἐφημερίδων
μακρυλός, ἡ «Nieuwe Tizdingen», ποῦ
βγήκε στὴν Ἀμβέρσα στὰ 1605, δικαιολό-
γησε τὴν ἔκδοση τῆς πῶς σκοπὸν εἶχε νὰ
διασκεδάσῃ τὴν πλῆξῃ καὶ τὴν ἀνία τῶν
Ἀμβερσιανῶν, τὸν
καιρὸν ποῦ τοὺς πο-
λιορκοῦσαν ἀπὸ ξη-
ρὰς καὶ ποταμοῦ οἱ
δύο δοῦκες τοῦ Να-
σάου.

Ἀπὸ τὴν πλήξῃ καὶ τὴν ἀνία ἐφύτρωσαν καὶ οἱ ἐφημερίδες τοῦ Μικρασιατικοῦ Μετώπου στὰ 1921—22.

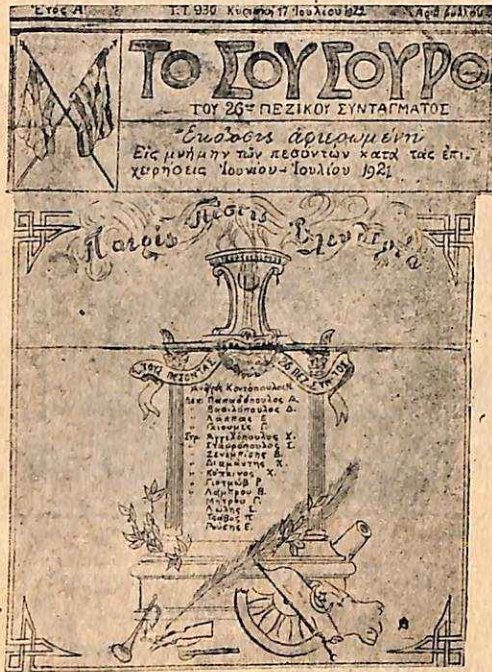
Σκεφθῆτε: Εἶχε
γυρίσει ὁ στρατὸς
ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία
τοῦ Σαγγαρίου καὶ
ἐγκαταστάθηκε σὲ
μόνιμες κατασκηνώ-
σεις. Πολεμικὲς ἐπι-
χειρήσεις δὲ γινό-
ταν, παρὰ ἄργα καὶ
ποῦ, στὰ προχωρη-
μένα φυλάκια με-
ρικὲς ἀψιμαχίαι, καὶ
στὰ μετόπισθεν συμ-
πλοκαὲς μὲ τοὺς Τσέ-
τες. Γυμνάσια δὲν

ἔκαναν. Τὴ γυμνάσια νὰ κάνουν στρατιῶτες, πὺ φοροῦσαν τὸ χαλὶ πέντε καὶ δέκα χρόνια κ' εἶχανε πάει ἐκστρατεῖες κ' ἐκστρατεῖες; Ἐφημερίδες ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα ἔφθαναν ἀργὰ καὶ πού: Τὶς ἐκρατοῦσαν στὰ μετόπισθεν. Καὶ τί νὰ διαβάσῃ κανεὶς; Ἐρχόντανε σὰν ἀπὸ ἄλλον κόσμος. Γράμματα λιγώτερα. Τόσα χρόνια ὅσοι ἦτανε στὸ Μέτωπο εἶχανε ξεχαστῇ ἀπὸ δικούς

καὶ φίλους, κ' οἱ ἴδιοι ξεχάσανε τὰ σπι-
τια τους: εἶχανε πιὰ μάννα, πατέρα,
γυναῖκα, παιδιά; Ἐζοῦσαν σὰν ἄποικοι
σ' ἓνα ἔρημο νησί. Κ' ἡ πλήξη μεγαλύτερη
γιατί δὲν εἶχανε δουλειὰ κ' ἔλειπεν ἡ γυ-
ναῖκα, ἐχτὸς ἀπὸ μερικὲς «δημόσιες» στὰ
μετόπισθεν—κινητὰ
χαμαιτυπεῖα νὰ ποῦ-
με—συντρίμμια σω-
ματικά καὶ ἡθικά
γιὰ νὰ φτάσουν ὡς
τὰ βάθρη τῆς Μικρα-
σίας νὰ ἐμπερευτοῦνε
τὴ σάρκα τους κ' ἂν
ἐπερνοῦσε καμμιά
φορὰ κανένας θιάσος
μπουλουκι δηλαδὴ
ἡθοποιῶν, ποὺ νᾶχη
καὶ θηλυκὸ προσω-
πικὸ — νὰ ξεχαζευ-
τοῦνε τὰ παιδιά κοι-
τῶντας φουστάνι.
Γιατί οἱ Τουρκάλες
τῶν χωριῶν, αὐτὲς
δὲν λογαριαζότανε
γυναῖκες. Καὶ σᾶμ-
πως ἦτανε μιὰ ἡ
μέρα ἣ δυὸ γιὰ νὰ
περάσουν; Μῆνες ὀ-
λάκκαιροι. Κι' οὔτε
κουβέντα γι' ἀπό-
λυση.

Κ^ο ὕστερα, τὸ μέ-
τωπο εἶχεν ἀποχτήσει μιὰ ζωὴ δική του,
μὲ δική του ψυχολογία, δικὰ του συμφέ-
ροντα, δικὰ του αἰσθήματα καὶ πάθη, δική
του κίνηση, δικό του κουτσομπολειό — ποῦ
οὔτε ὑποπτευότανε ὁ τύπος τῶν Ἀθηναίων.
Ἡ περίεργη αὐτὴ κοινωνία εἶχε τίς ἀνάγκες
της; μιὰ ἀπ' αὐτὲς καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῶν
μελῶν της.

Ἔτσι ἐφύτρωσεν ἡ πρώτη ἐφημερίδα

Ἡ Ἐφημερίς τὸ «Σούσουρο».

τοῦ Μετώπου. Ἀμέσως ἄρχισαν ἀπὸ παντοῦ νὰ ξεπετιοῦνται κι' ἄλλες—καρμιὰ εικοσαριά ὑπολογίζω ἀπ' ὅσα στοιχεῖα κατέχω. Οἱ ἐφημερίδες αὐτὲς δὲν εἶναι οἱ πρῶτες τοῦ εἵδους τους. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὅταν ὁ ἀγὼν ἐχρόνισεν, ἐβγήκαν στὰ χαρὰκώματα ἀρκετὲς χειρόγραφες, γραφομηχανημένες, μὲ πολὺ γράφο, ἔντυπες, μιά μάλιστα Γαλλικὴ, ἐξακολοῦθησε κ' ὕστερ' ἀπὸ τὴν εἰρήνην νὰ βγαίνει στὸ Παρίσι καὶ βγαίνει ἀκόμα. Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει πὼς οἱ Ἑλληνικὲς δὲν ἔχουν γιὰ μᾶς, καὶ γενικώτερα γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ παγκοσμίου τύπου, ἐνδιαφέρον, τόσο πλεὺς πολὺ πού τὰ ἐκδοτικὰ τους μέσα ἦτανε πλεὺς πρωτόγονα κι' ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τους κανέναν δημοσιογράφος τῆς καριέρας.

Δὲν ξέρω τί θὰ ποῦν οἱ στρατιωτικοὶ κριτικοί. Μπορεῖ ἀποτέλεσμα, μπορεῖ καὶ αἰτία, ὅπωςδὴποτε σύμπτωμα νὰ ἦταν τῆς παράλυσης τῆς πειθαρχίας, ὅπως καὶ οἱ θεατρικὲς παραστάσεις τοῦ Μετώπου καὶ ὅσα λέγαμε τότε «Ψυχαγωγία τῶν στρατιωτῶν» αὐτὸ δὲν ἀφορᾷ ἐμᾶς. Ὅτι καὶ ἂν ποῦν οἱ στρατιωτικοὶ κριτικοί, οἱ ἐφημερίδες τοῦ Μετώπου εἶν' ἕνα κεφάλαιο τῆς ἱστορίας τοῦ τύπου καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ θὰ τίς ἐξετάσουμε.

Ποιά από τις έφημερίδες του Μετώπου έβγῆκε πρώτη δὲν μπορῶ νὰ πῶ θετικὰ. Ἀπ' ὅσες ἔχω στὰ χέρια μου—κι ὄχι ὅλες τὶς σειρές, μὰ φύλλα σκορπιστὰ ἀπὸ κάθε μιὰ— ἡ πιὸ παλιὰ εἶναι ἡ «Ἀρβύλλα», πού τὸ πρῶτό της φύλλο ὑπολογίζω νὰ βγῆκε στὶς 5 Δεκεμβρίου 1921. Ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, οἱ έφημερίδες τοῦ Μετώπου βγήκανε, ὅταν τελείωσαν οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Σαγγαρίου κι ὁ χειμῶνας ἔκλεισε τὸ στρατὸ σὲ μόνιμες κατασκήνωσεις. Κ' ἐκράτησαν ὥς που ἔσπασε τὸ Μέτωπο, ὅσες δὲν ἔσβυσαν πρωτύτερα εἴτε γιατί ἐσώθηκαν τὰ ἐκδοτικά μέσα, εἴτε ἐξαιτίας κάποιας μετακίνησης τοῦ σώματος, εἴτε καὶ ὅ γιατί ἐκδότης ἐπῆρεν ἄδεια ἡ σκοτώθηκε — ποιὸς ξέρει; Ἐχω μιὰ φορὰ φύλλο τοῦ «Ἀραμπᾶ» τῆς 10ης Ἰουλίου.

Οἱ τίτλοι ὄλων τῶν ἐφημερίδων τοῦ Μετώπου εἶναι δηλωτικοὶ τοῦ σώματος ποὺ βγαίνουν καὶ μᾶλλον σατυρικοί, ὅπως θὰ ἴδουμε παρακάτω, καὶ δὲν κυκλοφοροῦσαν πέρ' ἀπὸ τὸ σῶμα. Οἱ ἐκδότες στρατιῶ-
τες συνήθως ἢ ὑπαξιωματικοί, γραφεῖς

προφανῶς, μὰ καὶ μιᾶς—δυὸ ἀξιωματικοὶ κατώτεροι· συνεργάται «οἱ καλῦτεροι λόγιοι» τοῦ σώματος· ὅπως δὴ ποτε ἐβγαίνουν μετὴν ἄδεια καὶ μετὴν ἐπιβλέψη τῶν διοικητῶν τῶν σωμάτων καὶ τῶν ἐπιτροπῶν ψυχαγωγίας τῶν στρατιωτῶν. Σὲ μιὰ—δυὸ εὗρηκα καὶ ἔχνη λογοκρισίας· ἀράδες σβυσμένες μετὰ μαύρη σινική μελάνη.

Ὅπως μοῦ εἶπεν ὁ συνάδελφος κ. Μα-
λαβέτας συνέβη νὰ περάσουν κι ἀπὸ τὸ
στρατοδικεῖο συντάκτες ἐφημερίδων τοῦ
Μετώπου.

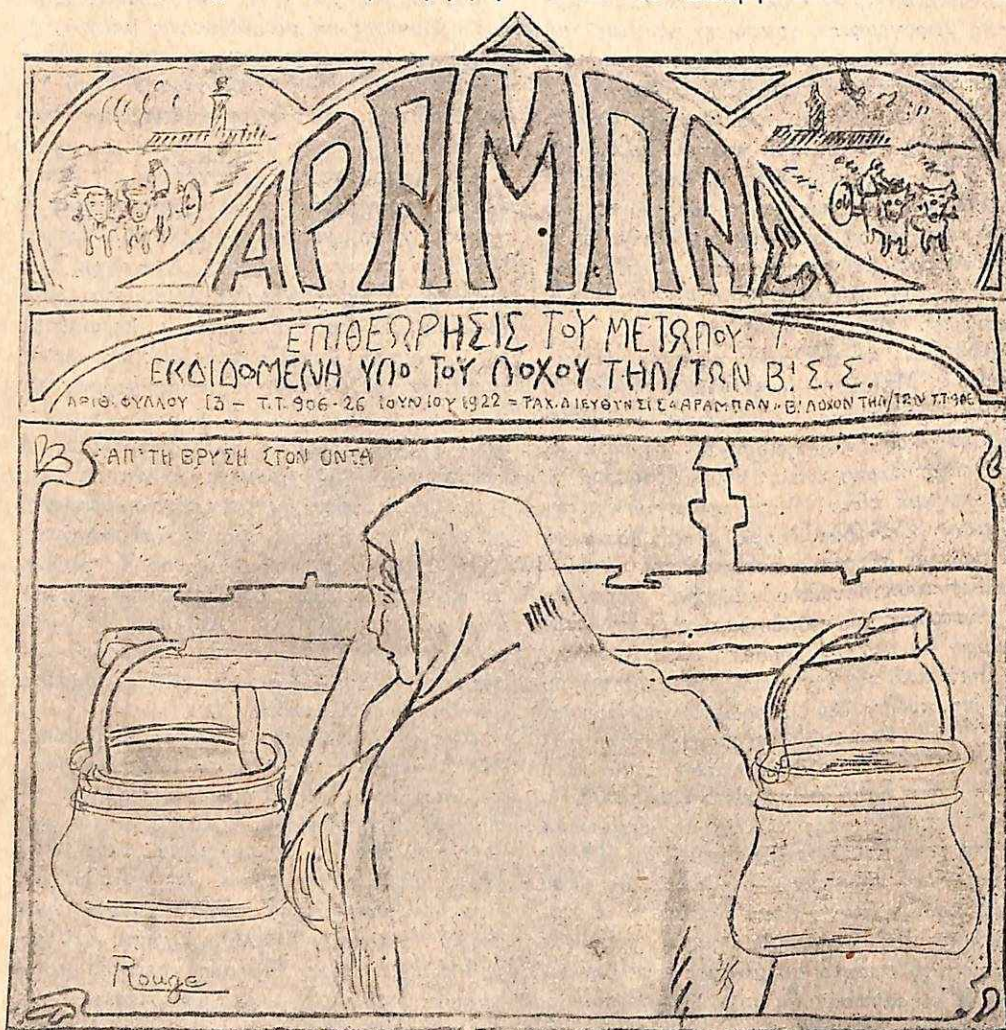
Οἱ περισσότερες χειρόγραφες, μερικές γραφομηχανημένες, πολλές χειρόγραφες ἢ γραφομηχανημένες βγαλμένες σὲ πολύγραφο. Πόσα ἀντίτυπα ἐβγαζαν; Ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης, ὅπωςδῆποτε ὄχι περισσότερα ἀπὸ διακόσια. Συνδρομὴ ἐλάχιστη, οἱ περισσότερες μάλιστα μοιράζονταν δωρεὰν στοὺς γραμματισμένους τοῦ σώματος, μερικές εἶχαν ὀρίση συνδρομὴ μιὰ ἢ δυὸ κόλλες χαρτὶ τοῦ γραψίματος γιὰ τὰ ἐξασφαλιστῆ ἢ ἐκτύπωση. Τυπογραφικὲς ἐγκαταστάσεις εἶχαν σὲ διάφορα γραφεῖα τῶν σωμάτων ἢ σὲ καντίνες, ἐβγαίνουν μὲ τὴ γραφομηχανὴ ἢ τὸν πολύγραφο τοῦ σώματος. Τυπωμένη δὲν ἐβγῆκε καμμιά, ἀφοῦ τυπογραφεῖα δὲν ὑπῆρχαν στὸ Μέτωπο. Ἀπ' ὅσες ἔχω μιὰ μόνο, ἡ «Καραβάνα», ἦταν «δισεβδομαδιαία», οἱ ἄλλες ἐβγαίνουν κάθε βδομάδα, συνήθως τὴν Κυριακὴ.

“Ὅπως οἱ πρῶτες—πρῶτες ἐφημερίδες
ποῦ βγήκανε στὸν κόσμον κ' οἱ ἐφημερίδες
τοῦ Μετώπου ἦταν ἐφημερίδες μαζί καὶ πε-
ριοδικά. Μιὰ μόνο ὁ ‘Ἀραμπᾶς’ ἦταν πε-
ριοδικὸ καθαρό. Τὰ σχήματά τους διά-
φορα, μὰ γενικὰ μικρά. Ἡ ‘Ἀρβύλλα’
εἶχε τὸ μεγαλύτερο σχῆμα—μικρὸ ἡμί-
φυλλο—μὰ ἦταν δισέλιδη. Σχῆμα καὶ μέ-
γεθος τῆς ‘Νέας Ἡμέρας’ περίπου μονό-
φυλλο—δισέλιδο. Ἄλλες μικρότερες—σχῆ-
μα τέταρτο ἢ ὄγδοο—ἦταν τετρασέλι-
δες, μιὰ δυὸ καὶ πολυσέλιδες. Ὁ ‘Ἀραμ-
πᾶς’—σχῆμα δέκατο ἕκτο μεγάλο, πλά-
για βιβλιοδεμένο μὲ ἐξώφυλλο χρωματιστὸ
εἰκονογραφημένο—βγήκε καὶ μὲ δώδεκα
σελίδες.

Όλες σχεδόν εικονογραφημένες: διάφοροι έρασιτεχνές σκιτσογράφοι και ζωγράφοι τις εστόλιζαν με εικόνες, μιμήσεις τις περισσότερες των εικονογραφημένων έφημερίδων και περιοδικών, που έφθιναν στο Μέτωπο: μερικές και πρωτότυπες.

Ἡ ὕλη τῶν ἐφημερίδων τοῦ μετώπου ἦταν γενικά σατυρική, ἀφοῦ γιὰ ψυχγωγία ἐβγαίναν καὶ γιὰ νὰ σκοτώνουν τὴν ὥρα τους ὅσοι τὶς ἔγραφαν καὶ τὶς ἐδιάβαζαν. Δυστυχῶς, σπάνια βρίσκει κανεὶς πρωτοτυπία. Ὅ,τι δημοσιευότανε ἦταν μίμηση

γεγονότων, ἐπιστολὲς δασκάλων σὲ γελοία καθαρεύουσα, εἰδήσεις τερατολογικῆς, ἀγγελίες ἀστεῖες, μετάφραση δὴθεν γαλλικῶν μυθιστορημάτων μὲ μαργαρίτες μεταφραστικούς καὶ λεκτικούς, ὅλα χυμένα στὰ καλούπια τοῦ ἀποκρηάτικου «Φανού» τῶν

Ἡ Ἐφημερίδα «Ἀραμπᾶς».

καὶ μάλιστα κακῶν προτύπων μίμηση. Χρονογραφήματα τραβηγμένα στὸ σαχλότερο, ἢ σαχλά μ' ὅλη τὴ διάθεση τοῦ συντάκτη, ἀρθρα γυρισμένα στὴν ἀρλοῦμπα, ποιήματα σατυρικά, εὐζωνική συνεργασία, ἐπιστολὲς γυναικῶν νεοπλούτων ποὺ σκοτώνουν καὶ τὰ ἑλληνικά καὶ τὰ γαλλικά, εὐαγγέλιο παραμορφωμένο γιὰ κοροϊδία προσώπων καὶ

Συντακτῶν, τῆς «Μαντὰμ Γαρεμπούλας», τοῦ «Ἀγκυθαγγέλου» καὶ τοῦ «Μητρούση» τοῦ περιοδικοῦ «Σφαῖρα», τοῦ «Πάτερ Ἀνάκιου» ἄλλων περιοδικῶν κλπ. Ποῦ καὶ ποῦ ἀναβρῦζει κάτι πηγαῖο, αὐθόρμητο, φρέσκο. Αὐτὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ πιὸ ἐνδιαφέρουσα ὕλη, γιὰτὶ ἐκτός ἀπὸ τὴ φρεσκάδα τῆς, μᾶς πληροφορεῖ, αὐτὴ κυρίως, γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Μετώπου.

Ἡ σάτυρα—αὐθόρμητη ἢ μίμηση—χτυποῦσε κυρίως διαφόρους τύπους, ἢ κοροΐδευε διάφορα παρατράγουδα, ποὺ ἐγίνοντο στὸ Μέτωπο. Ὁ Κεμάλ καὶ οἱ Τουρκαλάδες ἔδιναν συχνότατα τὸ θέμα τῆς σάτυρας. Ἐφθανε κάποτε νὰ πειράζονται καὶ ἀξιωματικοὶ ἀνώτεροι, ἐλαφρὰ ἐννοεῖται καὶ σκεπασμένα. Κάτω ἀπὸ τὶς γραμμὲς ἐσπάραζαν οἱ καῦμοι τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μετώπου ἡ ἀδημονία γιὰ τὴν ἀπόλυση, ἢ πίκρα γιὰ τὴ λησμονία συγγενῶν καὶ φίλων, τὸ μπουχτισμα γιὰ τὶς σάπιες ρέγκες, τὴν ἀχώνευτη κουραμάνα καὶ τὸ ἄθλιο συσσίτιο ποὺ μοιραζόταν, ὁ πόθος τῆς γυναίκας, ἡ λαχτάρα τῆς θαλπερῆς εἰρηνικῆς ζωῆς. Πατριωτικὸ αἶσθημα ἀγνό, πηγαῖο δὲ συναντᾷ κανεὶς, κάπου—κάπου προβάλλει κάποια νότα πατριωτισμοῦ, ψυχρὴ ὁμῶς, ἔσθωρη, ρουτινιέρικη σὰν «κατ' ἐπιταγὴν».

Ὅπως δὴποτε, μὲ ὅλη τὴ μίμηση καὶ μ' ὅλο ποὺ ταλέντο, κανένα δὲν ἐφανερώθηκε, τὸ ὕλικό τῶν ἐφημερίδων τοῦ Μετώπου εἶναι πολύτιμο, γιὰτὶ μένει πάντα εἰκόνα, θαμπὴ ἔστω, ἀλλὰ πιστὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ στρατοῦ, μᾶς δείχνει πῶς ἐζοῦσαν, πῶς ἐσκέπτονταν, πῶς περνοῦσαν στὸ Μέτωπο, πῶς ἔκριναν ὅσα ἐγίνοντο ἐδῶ κάτου στὴν πατρίδα, πῶς ἔβλεπαν τὰ πολιτικὰ πρόσωπα καὶ τὴν κοινωνικὴ κίνηση τῆς ἐποχῆς.

Σὲ μιὰν ἐφημερίδα ἀνεκάλυψα καὶ κάποια ρεκλάμα—ρεκλάμα σωστή. Ρεκλαμάρεται κάποιος Σταματῆς μάγειρας. Ἀσφαλῶς δὲν πρόκειται γιὰ μάγειρα κανενὸς λόγου, γιὰτὶ ἡ ρεκλάμα εἰδοποιεῖ πῶς ὁ Σταματῆς ξέρει νὰ ἱκανοποιῇ ὅλα τὰ γούστα. Ἰσως κανένας ποὺ κυνηγοῦσε τὴν τύχη του κουβαλώντας τὸ τηγάνι καὶ τὴν κατσαρόλα του στὰ ὑψίπεδα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κοντὰ στὸ στρατό.

Ἰσὺν λιγοστὰ ἔμειναν τῶν ἐφημερίδων τοῦ Μετώπου. Μὲ τὴν ὑποχώρηση θὰ χάθηκαν κι' ὅσα φύλλα κρατοῦσαν διάφοροι. Κατόρθωσα νὰ μαζέψω καμμιά σαρανταρὶὰ φύλλα ἐφημερίδων διαφόρων. Σωστὴ σειρὰ καμμιάς δὲν ἔχω. Ὁ συνάδελφος κ. Θ. Μαλαβέτας ἔχει ὁλόκληρη σειρὰ τῆς «Φούντας» ποὺ ἦταν διευθυντῆς τῆς. Αὐτός, ἄλλως τε, κι' ὁ κ. Νικόλης εἶναι οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς συντάκτες ἐφημερίδων τοῦ Μετώπου ποὺ μπήκαν ὕστερα στὴν ἑλληνικὴ δημοσιογραφία. Τῶν ἄλλων ἐφημερίδων, ὅσο

κι' ἂν προσπάθησα δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ σειρὰ ὁλόκληρη.

Ἐτσί θὰ περιορισθῶ νὰ δώσω ἐδῶ στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» ἐν' ἀπάνθισμα, κορφολογώντας τὶς ἐφημερίδες ποὺ ἔχω στὴ συλλογὴ μου, περιγράφοντας τὰς κι' ὅλας κάπως λεπτομερέστερα. Ἄν ζοῦνε ὅσοι τὶς ἔγραφαν, ἴσως δόσουν, ὁ καθένας γιὰ τὴ δική του, πληρέστερες πληροφορίες καὶ συναχθῇ ἔτσι τὸ ὕλικό γιὰ μιὰ ὁλοκληρωτικὴ καὶ πλείρια ἐξιστόριση τοῦ τύπου τοῦ Μετώπου.

Πρώτη-πρώτη ἐφημερίδα στὸ Μέτωπο ἐβγήκε στὴ XII Μεραρχία ἡ «Ἀρβύλλα», ἐβδομαδιαία σατυρική φανταστικὴ ἐπιθεώρηση τοῦ Μετώπου. Τὸ πιὸ παλὸ φύλλο τῆς ποὺ ἔχω εἶναι τῆς 16 Ἰανουαρίου 1922 ὑπ' ἀριθ. 8. Ὑπολογίζω λοιπὸν πῶς τὸ πρῶτο βγήκε στὶς 5 Δεκεμβρίου 1921. Δισέλιδη, ὅπως εἶπα παραπάνω, σὲ σχῆμα «Νέας Ἡμέρας», χειρόγραφη βγαλμένη σὲ πολύγραφο. Φαίνεται καὶ ἡ καλύτερα ὀργανωμένη. Δίπλα στὸν τίτλο, σὰν «σήμα κατατεθὲν» μιὰ ἀρβύλλα ἀπ' ὅπου ξεπετιέται ἓνα κεφάλι φαντάρου μὲ πέννα στ' αὐτί, Τρίστηλη διάταξη τῆς ὕλης. Στὴν πρώτη σελίδα στὴ μέση σκίτσο, ἀκριετὰ καλοκαμωμένο, γυναίκα μισόγυμνη, ἀκολουθεῖ δὲ εὐθυμογράφημα γιὰ τὴ στράτευση τῶν γυναικῶν. Στὴν πρώτη στήλῃ εὐθυμογραφικὸ διήγημα καὶ στὴ τρίτῃ ἔμμετρη ἐπιθεώρηση. Στὴ δευτέρῃ σελίδῃ στὴν πρώτη στήλῃ, στολισμένη μὲ βινιέττα—ἓνα τοπίο ποὺ τὸ φωτίζει ἥλιος ἀνατέλλων—ἡ «ζωὴ τῆς ἐβδομάδος», κοινωνικά, σωστά ἢ σατυρικά. Πρῶτο-πρῶτο ὅτι «ἐπανεκάμψεν ἐξ ἀδείας ὁ ἀγαπητὸς καὶ τιμημένος μέραρχός μας συν/χης Καλλιδόπουλος Π.»—κι' ἔτσι μαθαίνουμε σὲ ποιά μεραρχία ἔβγαλινεν ἡ «Ἀρβύλλα». Παρακάτω εὐχὲς στὸν ἀντ'χην Σακέτταν Ἀθαν. γιὰ τὴν ὑποχώρησίν του. Περιγράφεται ὕστερα ἡ μετατροπὴ ἐνὸς σταύλου τοῦ τουρκοχωρίου Κουτρῶν σὲ χοροδιδασκαλεῖο, ἀναγγελία μαρντὰς σὲ χοροδιδασκαλεῖο, ἀναγγελία ἀθλητικῶν ἀγώνων καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ καὶ σκίτσο—στρατιωτικὸς παπᾶς, μὲ ράσα, πηλίκιο καὶ κομπολόι—τοῦ πατρὸς Μπλουγούριου:

Ἐν ἀμαρτίαις ἐφθειρον
φυχήν τε καὶ κορμίον.
Καὶ πένης νῦν κατάκειμαι
στὸ μαῦρό μου κελλῖον.

Οἱ ποντικοὶ μὲ λαιδοροῦν
ἐν τῶν τρυπῶν λαλῶντες
καὶ νύκτωρ ἐφωρῶσαν
ἐμπρὸς μου παρελθόντες.

Θὰ λάβω τὸ φραγγέλιον
τὸ σύμπαν θὰ γκρεμισθῇ
κ' ἐκτὸς ἀπ' τὸ βασιλεῖον
καὶ σύζυξ θὰ ζητήσω.

Καὶ τότε πλέον ὡς θεός
τὸ πόδι θὰ τεντώνω
κ' ἐν συμφορῶσι θελκτικῶς
σὺν γάτος θὰ φουσκώνω.

Οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Πάτερ—Μπλουγούριου
εἶναι τακτικὸ ἀνάγνωσμα τῆς «Ἀρβύλλας»
καθὼς καὶ ἔμμετρος ἐπίσης μὲρτικες ἐπι-
στολὲς τοῦ Μερακλαντάν πρὸς τὴ «γχο-
μενά» του. Στὸ φύλλο αὐτὸ τῆς γράφει
πῶς, μαθώντας πῶς ἀρρώστησε, ζήτησεν
ἄδεια, μὰ δὲν τοῦ δόσανε, γιὰτὶ γιὰ νὰ
πάρει ἄδεια ἦταν ἀπαραίτητο νὰ πεθάνει
ἡ «γχομενά». Καὶ καταλήγει:

Κ' ἂν πέθαινες, ἀλήθεια, τί θὰ κόστιζες;
Θὰ ἐπαίρνα κ' ἐγὼ μιὰν ἀδειούλα.
Κ' ἂν δὲν εὗρισκα ἐσένα στὴ ζωὴ
Δὲν θαύρισα ἄλλη δοῦλα;

Ἀπὸ τὸ φύλλο αὐτὸ τῆς «Ἀρβύλλας»
μαθαίνουμε πῶς ἄλλη ἐφημερίδα «ἡ συ-
νάδελφος μετωπικὴ ἐπιθεώρησις τὸ «Τσα-
ροῦχι» τῆς XIII Μεραρχίας ἐξεμέτρησε πρὸ
ἡμερῶν τὸ ζῆν ἐξ ἀσιτίας»

Τέλος ἡ ἀλληλογραφία, ὅπου οἱ συντά-
κτες παραπονοῦνται γιὰτὶ ἐμποδίζεται ἡ
καλὴ κυκλοφορία τῆς «Ἀρβύλλας», τὸ δελ-
τίο χρηματιστηρίου—παραποιημένο γιὰ
κοροϊδία τοῦ ἐπισιτισμοῦ τοῦ Μετώπου—
καὶ ἡ τελευταία ὥρα μὲ τερατολογικὰ
τηλεγραφήματα, πῶς τάχα οἱ καρδιάλιοι
τοῦ Βατικανοῦ—τόν καιρὸ ἐκεῖνο ἐγένετο
ἐκλογὴ Πάπα—ἐμαύρισαν τὸν Πάτερ
Μπλουγούριον ποὺ ἔβαλεν ὑποψηφιότητα
καὶ ἄλλα παρόμοια.

Στὴν «Ἀρβύλλα» ὑπάρχει καὶ ἡ ρε-
κλάμα:

«Προσοχὴ ἑνὸς εἶναι ὁ Σταμάτης»
μαγειρεύει, ὅτι θελήσετε. Μεγαλεῖον!!!

Στὸ ἴδιο στυλ εἶναι γραμμένα καὶ τὰ ἄλλα
φύλλα τῆς «Ἀρβύλλας» Ἀπ' ὅσα ἔχω τὸ
τελευταῖο εἶναι τῆς 26 Ἰουνίου 1922—
ἔτος Β'. περίοδος II, ἀριθμ. 25—τετρα-
σέλιδο αὐτὸ, ἀλλὰ στὸ μισὸ σχῆμα (ὀγδοο)
Σ' αὐτὸ ἐμφανίζονται τὰ ψευδώνυμα τοῦ
διευθυντοῦ—Πάρος Χαμπάρης—καὶ τοῦ
ἀρχισυντάκτη—Μερακλαντάν. Προκήρυσσε-
ται ἐπίσης διαγωνισμὸς τῶν καλλωνῶν τοῦ

Μετώπου—ἀνδρικῶν ἐννοεῖται. Ἀναγγέ-
λεται ἡ ἐκδοσις τῆς ἐφημερίδας «Τσαροῦχι»
τοῦ 2/39 Συντάγματος Εὐζώνων, ποὺ εἶναι
λέει, πολύχρωμο, ἐγχρωμο, καλογραμμένο,
ἀντάξιο τῆς πολεμικῆς δόξης τοῦ 2/39
Συν)τος Εὐζώνων καὶ ἀντικατοπτρίζει τὴν
ὡραία ζωὴ τῶν Τσολιάδων. Προφανῶς, τὸ
«Τσαροῦχι» αὐτὸ εἶναι ἄλλο—δὲν εἶναι τὸ
ἴδιο μὲ τῆς XII Μεραρχίας, ποὺ ἔσβυσε τὸ
Γεννάριον. Στὴ δευτέρη σελίδα τοῦ φύλλου
αὐτοῦ γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς χαρακτηρισ-
τικὰ μὲ τίτλο «Ἀπὸ πότρε φιλόσοφος»:

«Νεαρὸς χρονογράφος Ἀθηναϊκῆς ἐφη-
μερίδος ἠθέλησε τελευταίως νὰ ψεῖξῃ διὰ
χρονογραφήματος τὸ παρατηρούμενον ρεῦμα
δημοσιογραφικῆς εἰς τὰς τάξεις τῆς ἐν
ὅπλοις Ἑλληνικῆς Νεολαίας, συμπυκνῶσας
τὰς φιλοσοφικὰς ἀστείότητας καὶ ἀερολο-
γίας του εἰς τὸν τίτλον: «Αὐτὸς εἶναι ὁ
Ἕλληνας».

Ἡ «Ἀρβύλλα», ἀντιπροσωπεύουσα τὴν
γνώμην καὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων τοῦ
Μετώπου, δὲν θὰ κατέλθῃ εἰς τὸ χαμη-
λὸν ἐπίπεδον τοῦ ἐπικρίναντος μὲ ἀντεγκλή-
σεις καὶ ἐπεξηγήσεις, ἀλλ' ἀφήνει νὰ ὁμι-
λήσουν πάλιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος οἱ ἄλλοι,
οἱ ὅποιοι ἐγήρασαν ἐπάνω εἰς τὰ δημοσιο-
γραφικὰ τραπέζια καὶ τῶν ὁποίων ἡ βα-
ρύτης τῆς κρίσεως καὶ τῶν λόγων εἶναι
πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὰ παιδαριῶδη ἀπο-
φθέγματα τοῦ ἐν λόγῳ δημοσιογραφικοῦ
νεοσοῦ τῶν δύο στηλῶν».

Σὲ προηγούμενο φύλλο—τῆς 1ης Μαΐου
—ἡ «Ἀρβύλλα» ἀναγγέλλει τὴν ἐκδοσὴ
ἄλλης ἐφημερίδας, τῆς «Σκαπάνης» τῆς
Διλοχίας Μηχανικοῦ. Σ' ἄλλο πάλι—τῆς
17 Ἀπριλίου—μνημονεύει, ἐκτὸς τῶν ἐφη-
μερίδων ποὺ φύλλα τους ἔχω στὴ συλλογὴ
μου καὶ θ' ἀναφέρω παρακάτω, τὴν «Κα-
ρακῆξα»—«ὄνομα καὶ πρᾶγμα»—τῆς IV Με-
ραρχίας καὶ τὸν «Σαγγάριο»—«παφλάζοντα
μὲ τὰ κύματα τῆς καυστικῆς του σατύ-
ρας»—τοῦ 46 πεζ. Συν)τος.

Ἡ «Φοῦντα»—εἰκονογραφημένη ἐφη-
μερίς, ὄργανον τῶν ὑπαξιωματικῶν τῶν
Εὐζώνων τοῦ Πλαστήρα—πρωτοκυκλοφό-
ρησε χειρόγραφη στὴς 20 Φεβρουαρίου 1922,
ἐξασέλιδον σὲ χαρτὶ κοινὸ τοῦ γραψίματος
ριγνόμενο, μὲ ἔξοδα τοῦ Συν)τος. Τίτλος
δίχρωμος μὲ μπλε καὶ κόκκινο μολύβι, ἕνα
φέσι κόκκινο καὶ μακρὰ φοῦντα μπλε. Στὸ
κάτω μέρος τὸ σκίτσο ἐνὸς τσολιά ποὺ
γράφει: Στὴν πρώτη σελίδα ὁ τίτλος μόνον

καὶ τὰ παρακόλουθα. «**Διεύθυνσις**: Θ.
Μαλαβέτα, **βγαίνει**: ὅταν βαρύνεται νὰ κά-
θεταί μέσα, **γραφεῖα**: εἰς τὰ νεόδημητα
μέγαλα τῆς χαράδρας, **τυπογραφεῖα**: τὰ
ἡλεκτροκίνητα τοῦ κ. Κονδυλοφόρου, **τιμὴ**:
ἀκόμα δὲν τὴν ἔχασεν ἡ «Φοῦντα» γιὰτὶ
εἶναι μικρὴ, **συνδρομαί**: ὅποιος διαβάσει
νὰ μᾶς στέλνῃ μιὰ κόλλα τοῦ παρόντος
μεγέθους». Στὴ δευτέρη σελίδα ἀντὶ κυρίου
ἄρθρου ἡ διεύθυνσις τῆς «Φοῦντας» ἐκθέ-
τει τὴς ἀρχῆς τῆς—εὐθυμογραφικῆς ἐννοεῖ-
ται—καὶ στὴν 3ῃ σελίδα ἔμμετρον δήλωσιν
ὅτι θὰ σκαρώνονται «δουλιὲς μὲ φοῦντες»
καὶ πῶς γιὰ τὴν ἐκδοσὴ ζητήθηκεν ἡ ἐπι-
ποίησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ ἄλλες οἱ
σελίδες γεμάτες πεζὰ καὶ ἔμμετρα πειράγ-
ματα διαφόρων, περιγραφὴ τῆς κοσμικῆς
κινήσεως τοῦ τομέα, θεατρικά, σατυρικά,
ραδιοτηλεγραφήματα καὶ στὸ τέλος ἡ ἀγγε-
λία: «Ζητοῦνται ἀναγνώσται γιὰ τὴν ἐφη-
μερίδα μας». Ἀργότερα, ἡ «Φοῦντα» προο-
δεύει, δημοσιεύει σκίτσα, ἀποκτᾷ καὶ σφρα-
γίδα βγαίνει σὲ πολὺγραφο δακτυλο-
γραφημένη, πάντα ἐξασέλιδον, μὲ δήλωσιν:

Τῶν τσολιάδων εἶν' ἡ φοῦντα
ἐφημερίδα ἑκουσμένη
ταχτικά καὶ ἐβδομαδια
γιὰ ψυχαγωγία βγαίνει.

Συνδρομὴ καμιά δὲν παίρνει
χάρισμα παντοῦ τὴν δίνουν
οἱ Τσολιάδες ποὺ στὸ πέμπτο
κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν.

Ἡ ὕλη τῆς «Φοῦντας», πεζὴ καὶ ἔμμε-
τρη, ἔχει κάποια φρεσκάδα. Στὸ 10^ο φύλλο
τῆς δημοσίεψε καὶ εἰκόνες δύο γυναικῶν—
μιὰς μὲ χωριάτικα καὶ ἄλλης μὲ εὐρωπαϊκά
μὲ τὸν τίτλον: «Γιὰ ὅσους τὴς ἐξέχασαν»
καὶ τὴ λεζάντα: «Αὐτὲς εἶναι γυναῖκες».

Ὁ «**Ἀραμπᾶς**» ἦταν περιοδικό. Τὸν
ἔβγαζαν στὸ 2^ο Λόχο Τηλεγραφετῶν τοῦ
Β' Σώματος Στρατοῦ. Πολυσέλιδο—ἔως
12 σελίδες—μὲ χρωματιστὸ εἰκονογραφη-
μένο ἐξώφυλλο. Δίπλα στὸν τίτλον πετει-
νὸς ἐπάνω σ' ἐναν ἀραμπᾶ χαιρετίζει μὲ τὸ
χαρούμενον λάλημά του τὴν ἀνατολὴ τοῦ
ἡλίου. Τὸ πρῶτο φύλλο ὑπολογίζω νὰ
ἦτο στὴς ἀρχῆς τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1922,
βγῆκε στὴς ἀρχῆς τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1922,
τὸ τελευταῖο ποὺ ἔχω εἶναι τῆς 14 Ἰου-
λίου. Ἀφιέρωνε σελίδες ὁλόκληρες γιὰ γε-
λοιογραφίας. Δημοσιεύει καὶ τοπεῖα καὶ
σκίτσα ἐρασιτεχνῶν ζωγράφων τοῦ Μετώ-
που, ποὺ ἔχουν κάποια πρωτοτυπία. Χει-

ρόγραφος, ἐννοεῖται, πολυγραφημένος. Μοι-
ραζόταν δωρεάν. Ἡ ὕλη τοῦ ἡ φιλολογικῆ
ὄχι ἀξία λόγου, ἡ εὐθυμογραφικὴ μᾶς δίνει
κάποιαν εἰκόνα τῆς ζωῆς τοῦ Μετώπου. Ὡς
ἐκδοσις εἶναι ἡ καλύτερη ἀπ' ὅλες τὴς ἐφη-
μερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ τοῦ Μετώπου.
Προκήρυξε καὶ διαγωνισμὸ γιὰ τὸ μεγα-
λύτερον ψέμμα καὶ τὸ ἐπαθλοὺς τὸ ἔδωσε στὴν
Ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα «Ἐσπερινή», ποὺ εἶχε
γράψει τότε πῶς ἀνεκαλύφθηκε μεταλλεῖο
χρυσῶν.

Ἡ «**Εφημερίς τῶν χαρακωμάτων**»
—ἐβδομαδιαία ἐπιθεώρησις τοῦ 33ου Πεζ.
Συν)τος—βγῆκε κοντὰ στὰ μέσα Μαΐου
1922. Τετρασέλιδον, σὲ χαρτὶ τοῦ γραψί-
ματος, χειρόγραφη πολυγραφημένη. Στὴν
ὕλη τῆς τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν.

Ἡ **Καραβάνα** τῆς V Μεραρχίας πρωτο-
βγῆκε στὴς ἀρχῆς τοῦ Ἀπριλίου 1922 σὲ
χαρτὶ γραφομηχανικῆς—δύο κόλλες ἀπὸ τὴ
μέριαν μόνον γραμμένες καὶ πιασμένες
μὲ καρφίτσα—εἶχε τιμὴ 30 λεπτὰ τὸ φύλλο
καὶ συνδρομὴν δύο δραχμῆς τὸ μήνα. Διευ-
θυντὴς ἀνθυπολοχαγὸς Διαμαντόπουλος
Φώτης. Ἀργότερα, ἀπὸ τὸ 5^ο φύλλο (1
Μαΐου) γίνεται διςεβδομαδιαία, μεγαλύνον-
τας τὸ σχῆμά της—τέταρτο—ἀλλὰ διςέ-
λιδον. Σὲ πολὺγραφο πιά. Ἡ ὕλη τῆς πολὺ
ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴ
τοῦ τομέα.

Ἀνάλογες ἦταν ὁ **Φερετζὲς** τῆς IX Με-
ραρχίας, τὸ **Σούσουρο**, τοῦ 26ου Πεζ.
Συν)τος, τὸ **Φορεῖον** τῆς 10 Μοίρας τραυ-
ματιοφορέων, ποὺ ὀριζε τιμὴν καὶ ἐκαστοῦ
ἐνὰ κοῦτι «κόνεως φθειροκτόνου» καὶ συν-
δρομὴν τὴν «ἐπιστροφὴν τοῦ φύλλου μετὰ
τὴν ἀνάγνωσίν του» καὶ παρακαλοῦσε τοὺς
ἀναγνώστους «ν' ἀποφεύγῃ τὰς κρίσεις
ἀναγνώστας ἐπὶ τῆς ὕλης τοῦ φύλλου». Στὸ πρῶτο φύλλο
ἐπὶ τῆς ὕλης τοῦ φύλλου. Στὸ πρῶτο φύλλο
τοῦ «Φορεῖο» μαζί μὲ τὴς ἄλλες ζω-
τοῦ «Φορεῖο» μαζί μὲ τὴς ἄλλες ζω-
γραφίαις—μὲ μολύβι σχεδιασμένες—δημο-
σίεψε καὶ τὴν εἰκόνα μιᾶς παχουλῆς γάμ-
πας μὲ λεζάντα: «Ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε
καλὴ εἶναι καὶ στὸ χαρτί».

Ἡ **Μανιβέλα**, κάποιας μοίρας αὐτο-
κινήτων βέβαια, εἶναι ἀπὸ τὴς ἀρχαιότερες
ἐφημερίδες τοῦ Μετώπου. Τὸ 2^ο φύλλο τῆς
ἐφημερίδας ποὺ ἔχω—μιὰ κόλλα τοῦ γραψίματος ρι-
ποῦ ἔχω—μὲ μολύβι—εἶναι ἡμερομηνίας 25 Δεκεμ-
βρίου.

Τὸ **Πῦρ** τοῦ 43ου πεζ. Συν)τος φά-
νηκεν ἀργότερα—μέσα Μαΐου—ἔχει διευ-

θυνητή, ἀρχισυντάκτη καὶ διαχειριστή, γιατί ἡ συνδρομὴ ἦταν 3 δραχμὲς τὸ τρίμηνο γιὰ τοὺς ὀπλίτας καὶ 6 γιὰ τοὺς ἀξιωματικούς. Στὸ 2ο φύλλο 29 Μαΐου ὁλοσέλιδη εἰκόνα, ἡ Ἑλλάς πού στεφανώνει τὸ βωμὸ τῶν πεσόντων ὑπὲρ Πατρίδος ἐξαφορμῆς τῆς ἐπετείου τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Στὴ μνήμη «τῶν πεσόντων κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις Ἰουνίου — Ἰουλίου 1921» ἀφιέρωσε καὶ τὸ «Σούσουρο» Τὸ 3ο φύλλο του (17 Ἰουνίου). Τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων μέσα σὲ πλαίσιο δημοσιεύονται στὴν πρώτη σελίδα.

Τέλος ἡ «Δόγχη» τοῦ Π Σώματος Στρατοῦ. Ἐχὼ τὸ Πασχαλινὸ τῆς φύλλο, ὀκτασέλιδο σὲ ἀρίγνωτο χαρτὶ τοῦ γραφίματος, μὲ δυὸ σελίδες ἀφιερωμένες σὲ γελοιογραφίες. Περιγράφεται ἡ κίνηση τῆς Μεγάλης Βδομάδας. Σφάγια εἶχαν σταλῆ

ἀρκετά, μὰ ἔλειπαν σοῦβλες. Ἡ αἶθουσα τοῦ θεάτρου «μετεβλήθη εἰς οἶκον Θεοῦ» Στὴ διακόσμηση ἐργασθῆκαν ὅλοι οἱ ξυλουργοὶ τοῦ Λόχου «Σκαμπανέων», ὁ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς «μετεχειρίσθη καὶ τὰς σχετικὰς φρασολογίας...περὶ τῶν ἀγίων ἐν γένει». Ἀναφέρονται ἐρασιτέχνες ψάλτες μὰ καί... ἐπίτροποι. Ὁ ἐπιτάφιος «ἀντάξιος τοῦ Σώματος» ἐψάλη καλὰ, ἐντούτοις γίνεται σύσταση στὸ κόρο πού ἔψαλε τὸ «Αἱ γενεαὶ αἱ πᾶσαι» νὰ μὴ ξελαρυγγίζεσαι... γιὰ νὰ τὰ βγάλει πέρα. Ἡ ἄλλη ὕλη εὐθυμογραφικὴ καὶ φιλολογικὴ, δημοσιεύεται μάλιστα καὶ μιὰ «Μονταρτρέζικη Νουβέλλα» κάποιου Ν.Σ.Σ.

Ἀνέφερα ὅσων βρῆκα φύλλα, βέβαια θὰ βγῆκαν καὶ ἄλλες, μὰ ἐγὼ τουλάχιστο δὲν ἀνακάλυψα ἕχνη τους.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ κ. Χ. Σακελλαριάδη.

- Ὁ Γιάννος μὲ τὴ Μαρουδιώ, τὰ δυὸ πρῶτα ξαδέφρια,
σ' ἓνα σχολεῖο πηγαῖνανε, σ' ἓνα χαρτὶ διαβάζαν.
Ἡ Μάρω γράφει στὸ χαρτὶ καὶ ὁ Γιάννος στὸ χτοίχι.
Τρεῖς χρόνους ἀγαπιώσαντε κρυφὰ νὰπ' τοὺς γειτόνους.
Κανένας δὲν τοὺς ἤξερεν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῆς.
Ἡ Μάρω τὸ φανέρωσε, στῆς μάνας τῆς τὸ λέει.
— Μάνα, τὸ Γιάννο ἀγαπῶ, ἄντρα γιὰ νὰν τὸν πάρω.
— Τί ναι πὸν λές, κοψόημερη καὶ κοποζωμένη,
ποῦχω τὸ Γιάννο ἀνηπιὸ καὶ σεῖς πρῶτα ξαδέφρια.
Ἡ Μάρω ἀρραβωνιάζεται καὶ ὁ Γιάννος ξεψυχάει.
Στὴ στράτα πὸν πηγαῖνανε, στὴ στράτα πὸν πηγαῖνον
ἐσυναπαντηθήκανε τὸ λείψανο καὶ ἡ νύφη.
Κανένας δὲν ἐμίλησεν ἀπὸ τοὺς συμπεθέρους
καὶ ἡ Μάρω τὸ ξεστόμισε κείνη καὶ τοὺς ὧτάει.
— Τὸ τίνος εἶν' τὸ λείψανο καὶ τὸ χρυσὸ κρεββάτι.
— Τοῦ Γιάννου εἶναι τὸ λείψανο καὶ τὸ χρυσὸ κρεββάτι.
Ἡ Μάρω ἐξεψύχισε, μέσα στὴν κάσα μπαινει,
σ' ἓνα τάφο τοὺς βάλανε τὰ δυὸ πρῶτα ξαδέφρια.
Καὶ τοὺς ἐθάψαν καὶ τοὺς δυὸ σ' ἓνα ἐρημοκλήσι.
Στὶνα φυτρώνει κάλαμος καὶ σὶ ἄλλο κυπαρίσσι.
Βεργολυγαί ὁ κάλαμος, φιλεῖ τὸ κυπαρίσσι.
Κεὶ ἡ μάνα τῆς ἀγνάντευεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
— Γιὰ δὲς τα τὰ κοψόημερα, τὰ κοποζωησμένα
ἀγάπη ποῦχαν ζωντανά, ἔχουν καὶ πεθαμένα.

ΛΥΡΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

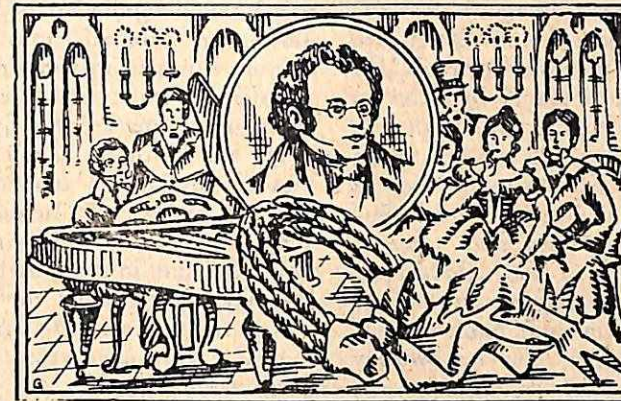
ΦΡΑΝΤΣ ΣΟΥΜΠΕΡΤ

Β'. — ΤΟ ΕΡΓΟ

Μπροστὰ στὴ βιαστικὴ καὶ μέτρια αὐτὴ ζωὴ τὸ ἔργο τοῦ Σούμπερτ παρουσιάζει μιὰ χτυπητὴ ἀντίθεση. Ὁσο ἀσήμαντὴ ἡ ζωὴ, τόσο βαρυσήμαντο τὸ ἔργο. Ἐργὸ καταπληχτικὸ καὶ ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ, πὸν περιέχει μουσικὲς ἀξίες ἀπόλυτες γιὰ κάθε ἐποχὴ, ἔργο πὸν ἄφησε βαθειὰ ἕχνη σ' ὅλη τὴ μουσικὴ παραγωγὴ τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ ἄνοιξε νέους ὁρίζοντες στὸ μουσικὸ κόσμο.

Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα τὰ τραγούδια του, πὸν ἀποτελοῦν τὸ σημαντικώτερο μέρος τοῦ ἔργου του καὶ ὡς ποσὸ καὶ ὡς ποιό. Ὁ Σούμπερτ εἶναι ὁ ἐμπνευσμένος αὐτοσχεδιαστὴς πὸν βρῖσκει ἀμέσως, μὲ θαυμαστὴ διαίσθηση, τὴ μουσικὴ ἐκφραση ἑνὸς ποιήματος καὶ τὴν ἀποδίδει ἄμεσα, χωρὶς κόπο, χωρὶς δισταγμούς. Ἀφίνει τὴν ἐμπνευσή του νὰ τὸν παρασύρει, τὴν ὑφίσταται σχεδόν, εἶναι σὰν ὑπνωτισμένος πὸν ὑπακούει σὲ ἀόρατες δυνάμεις. Γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ θέλησαν νὰ ἐξηγήσουν μεταφυσικὰ ἢ ὑπερφυσικὰ τὴν καταπληχτικὴ του γονιμότητα. Τὰ τελειότερα, τὰ ἀριωτέρα ἀπὸ τὰ ἔργα του εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, τὰ τραγούδια του, ὅπου ἡ σύντομη μορφή τους ἀπαιτεῖ πρὸ πάντων αὐθορητισμό, πὸν τὸν εἶχε ὁ Σούμπερτ σὲ ἀνώτατο βαθμό. Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Μπετόβεν ἀντίθετα ἀπὸ τοῦ Σούμπερτ εἶναι πρὸ πάντων **βουλευτική**. Κυριαρχεῖ στὴν τέχνη του, τὴ μεταχειρίζεται ὅπως αὐτὸς θέλει, πλάθει τὶς μορφές ὅπως αὐτὸς θέλει, δαμάζει τὴν ἐμπνευσή του καὶ τὴν ὑποτάσσει στὸ λογισμό.

Ὁ Σούμπερτ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ γερμανικοῦ τεχνικοῦ τραγουδιοῦ, τοῦ lied, καὶ τὸ δημιούργησε σχεδὸν ἀπὸ τὸ

τίποτα, γιατί ὅσο καὶ ἂν ἔγραψαν τραγούδια καὶ ἄλλοι πρὶν ἀπ' αὐτόν, ἀκόμα καὶ ὁ Μότσαρτ καὶ ὁ Μπετόβεν, κανένας τους δὲ βρῆκε τὴ μουσικὴ μορφή πὸν ταίριαζε στὸ σύντομο λυρικό ποίημα

ὅπως ὁ Σούμπερτ. Γιατὶ ὁ Σούμπερτ εἶναι ὁ ἴδιος μιὰ λυρικὴ ψυχὴ πὸν δίνεται συμπαθητικὰ ἀπὸ κάθε ποιητικὸ ἔργο καὶ τὸ νοιώθει, ὅχι μονάχα σὰν ἓνα σύνολο, μὲ μιὰ κεντρικὴ ἰδέα ἢ ἓνα κυρίαρχο αἶσθημα, ἀλλὰ τὸ ἐμβαδύνει σ' ὅλες του τὶς λεπτομέρειες καὶ τὸ παρουσιάζει μεταμορφωμένο πολλὰς φορὲς μὲ τὴ μουσικὴ του ἀπὸ ἀσήμαντο χαλίμι σὲ πολῦτιμο πετράδι μὲ μύριες ἀναλαμπές.

Ὁ Σούμπερτ ἔχει ἀκόμα, ὅσο κανένας ἄλλος, τὸ χάρισμα τῆς φαντασίας. Ὅραματίζεται ὁλόκληρο τὸ τοπίο πὸν ἔεταλίγεται μέσα στὸ ποίημα καὶ τὸ ἀποδίδει μὲ χρώματα πλούσια, δλοζώντανα. Δὲν ἔχομε παρὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ «Βρονκόλακα» τῆ «Γαλήνης τῆς θάλασσας» τὸ «Νυχτερινὸ τραγούδι τοῦ ὁδοιπόρου» τοῦ Γκαίτε, τὴ «Νέα καλόγηρα», τὸ «Θάνατο καὶ τὴν κόρη», τοὺς δυὸ κύκλους τῶν τραγουδιῶν τοῦ Μύλλερ «Ἡ ὥραία μνυλαιοῦ» καὶ τὸ «Χειμωνιάτικο ταξίδι» καὶ τόσα ἄλλα ἀριστουργήματα, γιὰ νὰ δοῦμε νὰ περνοῦν μπροστὰ μας, σὰν σὲ καλινά περσιό, χαριτωμένες εἰκόνες ἀγορτικῆς, δοσκοπίας, χαριτωμένες εἰκόνες ἀγορτικῆς, δοσκοπίας, νεοαίδες καὶ ζωτικῆς. Ὁ Σούμπερτ μᾶς δίνει στὰ τραγούδια του ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ μέτρο τῆς μεγαλοφυΐας του μὲ τὴ «Μαργαρίτα στὸ ροδάκι» καὶ τὸ «Βρονκόλακα». Κεὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, πλάι σὲ ἄλλα ἔργα μεγαλύτερης πνοῆς καὶ πλατύτερης μορφῆς, τὸ τραγούδι, τὸ lied, τὸν παρακολουθεῖ, καὶ ὅπως ἔλεγε ὁ φί-

λος και θαυμαστής του Vogl, «αν ζούσε πιο πολύ θα άβαζε μουσική σε όλη τη γερμανική ποίηση».

Όμως μ' όλο τον αυθορμητισμό του Σούμπερτ, είναι φανερό μια εξέλιξη στο έργο του, από πάντων στο οργανικό. Θα μπορούσε ίσως δλόκληρο το έργο του να χωριστή σε δυό εποχές, την εποχή της ανάπτυξης ίσαμε το 1822 και την εποχή του ώριμάσματος. Είναι φανερό από τα 1822 κι' ύστερα μια μεταβολή στο Σούμπερτ. Η μεταβολή αυτή είναι από τη μια μεριά εσωτερική. Γίνεται βαθύτερος. Έχει άνησυχίες καλλιτεχνικές και ψυχικές που του δημιουργούν μια διάθεση σκοτεινή και μελαγχολική. Τον απασχολούν ιδέες γενικώτερες, ήθικες, φιλοσοφικές, μεταφυσικές, όπως φαίνεται από τα λιγοστά χειρόγραφα του που σώζονται, μερικές σελίδες ήμερολογίου, μερικά γράμματα σε φίλους του κτλ. Έξωτερικά, ή μεταβολή αυτή φανερώνεται στη δημιουργία έργων μεγάλης πνοής, σε δλόκληρους κύκλους τραγουδιών γύρω από μια κεντρική ιδέα, σε συμφωνικά έργα, σε μεγάλες σονάτες για πιάνο. Η μελαγχολική διάθεση αυτής της εποχής που τη βρίσκουμε τόσο έντονα ζωγραφισμένη μέσα στον κύκλο των τραγουδιών, «Τό χειμωνιάτικο ταξίδι» ίσως να έχει κι' άλλη άπορμή. Ήταν δύσκολο να μείνει άνεπηρέαστος ο Σούμπερτ από τη ρομαντική απαισιοδοξία της άρχής του 19ου αιώνα, που ζητούσε καταφύγιο έξω από τη ζωή και παρηγοριά στον τάφο. Το mal du siècle είχε άπλωθι τότε σαν κύμα σ' όλη την Ευρώπη κι' έφτασε, μια γενεά άργότερα, ίσαμε μ'ας με τον Παράσχο, το Βασιλειάδη κι' όλη την ποιητική πλειάδα της εποχής εκείνης.

Είπαμε παραπάνω ότι ο Σούμπερτ δημιουργήσε σχεδόν από το τίποτα το τεχνικό τραγούδι. Ύπήρχε όμως μια δροσερή κι' άστέρρευτη πηγή που απ' αυτήν άντλούσε τις έμπνεύσεις του. Η πηγή αυτή ήταν το λαϊκό τραγούδι, το παιδρό και άπλό και φυσικό τραγούδι, που έβγαине μοναχό του από την ψυχή ενός λαού, που τραγουδούσε και χόρευε όπως ζούσε κι' άνέπνεε. Να είμαστε όμως εξηγημένοι. Δεν παίρνει ο Σούμπερτ ποτέ ένα καθαντό λαϊκό τραγούδι να το έναρμονίση και να το παρουσιάση ως δικό του δημιουργήμα.

Είναι λιγότερο από κάθε άλλο μουσικό φολκλοριστής. Έχει όμως το τραγούδι του όλη την άπλότητα και την άφέλεια του λαϊκού τραγουδιού. Δεν τραγουδεί αισθήματα άτομικά, παράξενα, έκλεπτισμένων ή έκφυλισμένων *ντεκαντάν*, αλλά τις αιώνιες χαρές και λύπες που είναι δικές μας σήμερα όπως ήταν και στην εποχή του Όμηρου ή του Σαίκσπηρ.

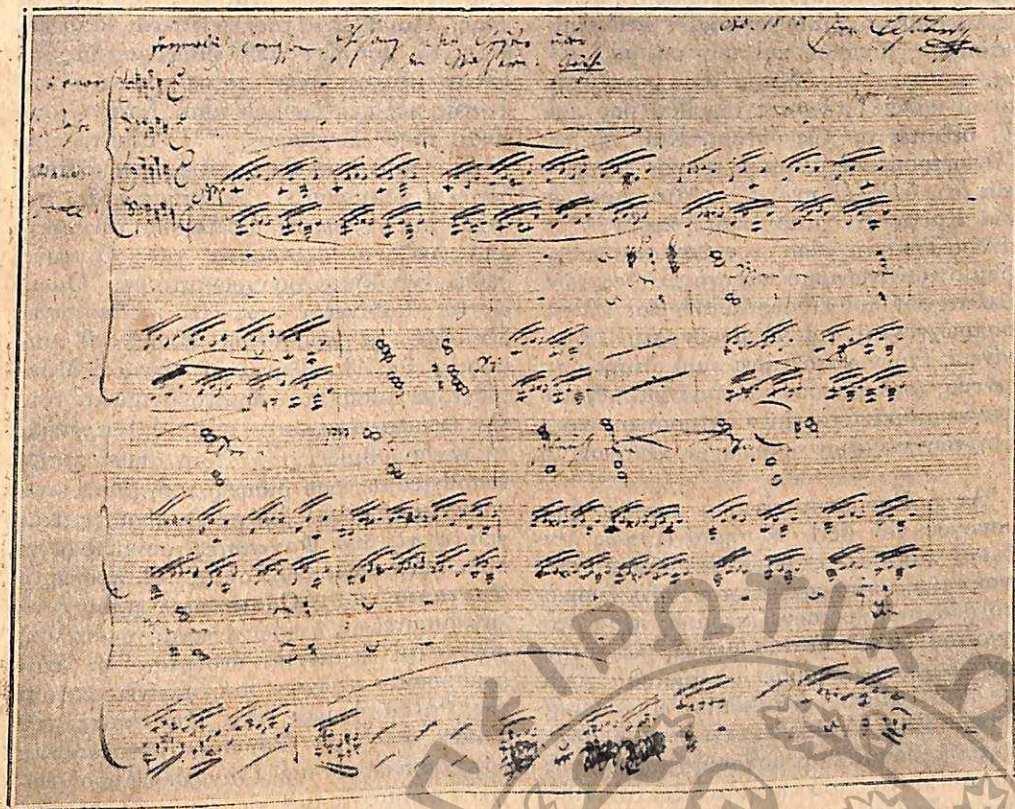
Αυτό το άπλό κι' αιώνιο στοιχείο που είναι ή ουσία του λαϊκού τραγουδιού, αυτό είναι και ή ουσία της μουσικής του Σούμπερτ και αυτό είναι το μυστικό της άνεξάντλητης γοητείας του.

Και τώρα γεννιέται φυσικά το έρώτημα: Είναι ρωμαντικός ο Σούμπερτ; Είναι κλασικός; Και με το δίκιο τους άγαναχτούν πολλοί από τους σημερινούς κριτικούς για τις έτικέτες αυτές που τοποθετούνται στα πολύμορφα και πλούσια δημιουργικά έργα. Άν πάρουμε το ρωμαντισμό ως επικράτηση του ύποκειμενισμού, που άφίνει τη φαντασία έλεύθερη να πλάση δικούς της κόσμους, έξω πολλές φορές από την πραγματικότητα, τότε βέβαια ο Σούμπερτ είναι ρωμαντικός όσο παίρνει. Γιατί απ' όλες τις ψυχικές δυνάμεις, ή φαντασία του είναι που τροφοδοτεί περισσότερο και γονιμοποιεί άδιάκοπα την έμπνευσή του. Άν όμως με τη λέξη ρωμαντισμό έννοούμε μια τέλεια άδιαφόρεια στη μορφή, μιάν άχαλίνωτη έλευθερία στη δημιουργία, τότε το Σούμπερτ δεν είναι ρωμαντικός. Γιατί, είτε συνειδητά είτε από ένστιχτο, ο Σούμπερτ δίνει πρώτ' απ' όλα στα τραγούδια του μια τέτοια πλαστικότητα, μια τέτοια στρογγυλεμένη τελειότητα μορφής, που να παρουσιάζονται σαν άνάγλυφα ή σαν άρχαίες δακτυλιδόπετρες, που τίποτα δε θα μπορούσε κανείς ούτε να τους προσθέσει ούτε να τους αφαιρέσει. Άκόμα και στα μεγαλύτερα έργα του, εκεί που δεν κατορθώνει πάντα να καθυποτάξει απόλυτα την έμπνευσή του, δείχνει ότι σέβεται τις κλασικές φόρμες και στη σονάτα και στη συμφωνία, μόνο που τις ανανεώνει εσωτερικά ή τους φυσά τη δική του πνοή.

Τα τεχνικά μουσικά στοιχεία που χρησιμοποιεί ο Σούμπερτ σ' όλο του το έργο είναι ή *μελωδία* και ή *άρμονία*. Η μελωδία του είναι πλούσια, ώραία, έκφραστική, ποτέ δεν είναι μονότονη, πάντα

καινούρια, εκτός εκεί που ξαναμεταχειρίζεται από σκοπού την ίδια μελωδία σε διαφορετικό μορφικό έργο, όπως τη μελωδία της «Περκίδας» (La Truite) στο δώνυμο τραγούδι καθώς και στο κουίντετο του, ή το τραγούδι «Η κόρη και ο θάνατος» στο προτελευταίο κουαρτέτο του. Η άρμονία του, που με την πρώτη ματιά φαίνεται τόσο άπλη, είναι για το Σούμπερτ ένα έκφραστικό μέσο που το μεταχειρίζεται με άληθινή δεξιοτεχνία. Η γενική

για μίας το χρώμα της εικόνας, τη σκοτεινιάζει ή τη φωτίζει. Βέβαια στη σημερινή τονική άναρχία, στον άτονισμό ή πολυτονισμό που χαρακτηρίζουν το άνησυχο πνεύμα της εποχής μας, τα άπλά αυτά άρμονικά μέσα του Σούμπερτ φαίνονται ίσως παδιακία, όμως έτσι που τα μεταχειρίζεται, με είλικρίνεια, με γούστο, βαλμένα στη θέση τους μέσα στην ίσορροπία του συνόλου, είναι άληθινά εύρηματα.

Αυτόγραφο του Σούμπερτ.

λιτότητα της άρμονίας του κάνει ώστε οι μετατροπές, οι διαφωνίες, ή έναρμονία του να παρουσιάζουν κάτι άνάγλυφο, να έντυπώνονται τόσο όσο και ή μελωδική φράση. Θυμηθήτε τη στιγγή διαφωνία στο «Βρυκόλακα» τη στιγμή που το άρρωστο παιδί φωνάζει νομίζοντας πως θα το άρπάξει το στοιχείο, θυμηθήτε το «Σωσία» το «Θάνατο και την κόρη», πως με μιάν άπότομη μετάβαση από μείζονα σ' έλλάσσονα ή το αντίστροφο, αλλάζει

Ο Σούμπερτ, δημιουργώντας την τεχνική μορφή του τραγουδιού, άνοιξε το δρόμο σ' όλη την πλούσια καλλιτεχνική δημιουργία του 19ου αιώνα στο είδος αυτό. Το έργο των Σούμαν, Βόλφ, Μπράμς, Μάλερ στη Γερμανία κι' Αύστρια, όλη ή νεώτερη γαλλική σχολή με τους Debussy, Fauré, Duparc, Ravel κτλ. ίσαμε το δικό μας το Ριάδη, είναι τόσα παρακλάδια του μουσικού ποταμού που ξεχύνεται από τη νερομάνα του τραγουδιού

του Σούμπερτ. Τοῦ χρωστοῦμε ὅμως καὶ κάτι ἄλλο. Μὲ τὸ νὰ ὑψώσῃ τὴ μορφή τοῦ τραγουδιοῦ σὲνα ἀνώτερο καλλιτεχνικὸ ἐπίπεδο, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ εἰδικοποιηθοῦν καὶ οἱ ἐκτελεστὲς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, πού ἀπέχει τόσο ἀπὸ τὴ μελοδραματικὴ τέχνη τοῦ τραγουδιοῦ ὅσο ἡ τέχνη τῆς μουσικῆς τῆς κάμερας ἀπὸ τὴ δεξιότητά τοῦ σολίστα.

Ἡ τέχνη τοῦ lied, συγκεντρωμένη καὶ ἐσωτερικὴ, ἀπαιτεῖ ἐντατικὴ προσοχὴ σὲ όλες τις λεπτομέρειες, ἀποφυγὴ κάθε ἐπίδειξης, διαίσθησις μουσικῆς καὶ ποιητικῆς μαζί τέτια, πού νὰ εἶναι σήμερα τόσο περιζήτητοι οἱ καλοὶ ἐκτελεστὲς τῶν lied ὅσο καὶ οἱ δεξιότητες τῆς ὀπερας. Καὶ πρέπει ν' ἀναφέρομε μὲ ἀληθινὴ ἐθνικὴ περιφάνεια ὅτι δυὸ ἑλληνίδες καλλιτέχνιδες, ἡ Δαδὰ Καίτη Ἀνδρεάδου καὶ ἡ κυρία Ἀλεξάνδρα Τριάντη, μέσα στὸν τεράστιο παγκόσμιον συναγωνισμό καὶ στὸ πλήθος τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ εἴδους αὐτοῦ, πού ἀλληλοσπρώχνονται γιὰ νὰ βγοῦν στὴν ἐπιφάνεια, ἔχουν κατακτήσει μιὰ θέση σημαντικὴ στὸ μουσικὸ κόσμον καὶ ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὴν αὐστηρότερη κριτικὴ τῶν μεγάλων μουσικῶν κέντρων.

Ἄν ὁ Σούμπερτ εἶναι ὁ μέγας δημιουργὸς τοῦ lied, δὲ σημαίνει πὼς δὲν ἔδωσε καὶ σάλλες μουσικὲς μορφὲς τὴν πνοὴ τῆς μεγαλοφυΐας του. Τὸ λυρικό στοιχεῖο πού κυριαρχεῖ πέρα ὡς πέρα στὸ ἔργο του δίνει μιὰ νέα μορφή καὶ τὴν ὁργανικὴν του μουσικὴ. Τὰ σύντομα ἔργα του γιὰ πιάνο, Moments musicaux, Impromptus, Valses κτλ., εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλης τῆς θαυμασίας μουσικῆς παραγωγῆς γιὰ τὸ πιάνο πού πλημμυρίζει τὸ 19^{ον} αἰῶνα ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Μέντελσον μὲ τὰ «Τραγοῦδια χωρὶς λόγια», ἔπειτα τὰ σύντομα ποιητικὰ κομμάτια τοῦ Σούμαν, τὰ τόσο χαρακτηριστικὰ καὶ βαθεῖα μαζί, ὁλόκληρο σχεδὸν τὸ ἔργο τοῦ Σοπέν, ὡς τὸ Μπράμς καὶ τὸ Ντεμπυσσύ καὶ τὸς ἄλλους.

Στὶς σονάτες τοῦ Σούμπερτ εἶναι βέβαια φανερὴ ἡ ἀπήχησις τοῦ ἔργου τοῦ Μπετόβεν, ἀλλὰ πὼς θὰ ἦταν δυνατόν νὰ μὴν ὑποστῇ τὴν ἐπίδραση τοῦ μεγάλου του συγχρόνου στὴ φόρμα αὐτὴ τὴν καθαντὸ μπετοβενικὴ; Καὶ ὅμως καὶ αὐτὲς ἀκόμα τις πιὸ ἐπηγερασμένες σονάτες του

ἐξεχωρίζει ὁ ἰδιαιτέρος χαρακτήρας τοῦ Σούμπερτ. Στὸ Μπετόβεν, ὁλόκληρη ἡ σονάτα στηρίζεται στὴν ἀντίθεση τῶν δύο γενεσιουργῶν τῆς θεμάτων, στὴν ἀνάπτυξη, στὴν πάλιν μεταξὺ τους ποιοθὰ ἐπικρατήση. Εἶναι ἕνας ἀγῶνας, ὁ αἰώνιος μπετοβενικὸς ἀγῶνας καὶ εἶναι ἡ τελικὴ νίκη, τὸ θετικὸ στοιχεῖο πού ἐπικρατεῖ στὸ ἔργο του ὅλο, τὸ ναι πού λέγει στὴ ζωὴ. Στὸ Σούμπερτ, κανένας ἀγῶνας μεταξὺ τῶν θεμάτων, καμιά ἀντίθεση. Παραθέτει τὸ ἕνα ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὰ κοιτάζει ἀπὸ διάφορες μεριές. Εἶναι θεατὴς στὴν τέχνη ὅπως εἶναι θεατὴς καὶ στὴ ζωὴ, γι' αὐτὸ ἡ τέχνη του εἶναι τόσο ζωγραφικὴ. Τὰ θεμάτα του εἶναι ὠραῖα, μελωδικὰ, τὰ ἐκθέτει ἀκέρια, δὲν τὰ κομματιάσει ἀναπτύσσοντάς τα, ἀλλὰ τὰ μεταφέρει σὲ ἄλλους τόνους ἢ ἀπὸ μείζονα σελάσσονα γιὰ νὰ τοὺς δώσει ἕνα ἰδιαιτέρο χρωματισμό. Ὅμως σὰ νὰ αἰσθάνεται πὼς ὅτι κ' ἂν κάνει δὲν ἔχει νὰ προσθήσῃ τίποτα σὲ μιὰ φόρμα πού τὴν ἐξηντήσῃ τέλεια ὁ Μπετόβεν μὲ τὰ θάνατα ἀριστοτεχνήματά του, τὴν ἐγκαταλείπει στὸ τέλος ἢ καλύτερα τὴν μεταρρυθμίζει σὲ τέτοιο σημεῖο, τὴν τοποθετεῖ σὲ τόσο διαφορετικὴ βάση, πού νὰ καταντᾷ ὅλος διόλου ἀγνωρίστη. Καὶ γράφει τις δυὸ *Φαντασίες* του κ' ἀνοίγει πάλιν καινούργιες ὁρίζοντες. Ἡ πρώτη, ἡ *Φαντασία τοῦ Ὀδοιπόρου*, μπορεῖ νὰ λογαριαστῇ ὡς ἡ πρώτη νεώτερη κυκλικὴ σονάτα μὲ θεματικὴν ἐνότητα. Ἄν ἀκολουθήσουμε τὰ ἔχνη πού ἀφίνει κατόπι της, θὰ τὰ βροῦμε στὶς *Φαντασίες* τοῦ Σοπέν καὶ τοῦ Σούμαν, μεγαλόπρεπα ἔργα πού κλείνουν ἕναν ὁλόκληρο ψυχικὸ κόσμον, ἴσαμε τις κυκλικὲς σονάτες τοῦ Φράγκ, *Prélude, Choral et Fugue, Prélude, Aria et finale* κτλ. ὅπου τὰ θέματα ἀπλώνονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, δημιουργώντας ἕνα σφιχτοδεμένο ὁργανικὸ σύνολο.

Τὸ συμφωνικὸ ἔργο τοῦ Σούμπερτ εἶναι ἐπίσης σημαντικό. Ἐγραψε ἑννέα συμφωνίες ἀπὸ τις ὁποῖες ἡ μία χάθηκε, καὶ 14 οὐβερτούρες. Τὸ ὁκτέτο του γιὰ ἔγχορδα καὶ πνευστὰ μπορεῖ νὰ λογαριαστῇ ὡς μιὰ μικρὴ συμφωνία. Καὶ στὴ συμφωνία ὅπως καὶ στὴ σονάτα δὲ βλέπει δραματικὰ τις ἀντιθέσεις τῶν θεμά-

των. Προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐνώσει νὰ τὰ συμβιβάσει, νὰ μποῦν τὸ ἕνα μέσα στὸ ἄλλο. Δὲ νοιώθει κανένα ἀνταγωνισμό μέσα του, πὼς νὰ τὸν ἀποδώσει στὴν τέχνη του;

Εἴπαμε ὅτι μιὰ συμφωνία του χάθηκε. Λίγο ἔλειψε νὰ χαθῇ καὶ ἡ ὠραία συμφωνία σὲ ντο μείζον πού ὀνομάζεται συνήθως 7η, ἂν δὲν τὴν ἔβρισκε ὁ Σούμαν, στὰ 1835, ψάχνοντας μ' ἐπιμονὴ μέσα στὰ χειρόγραφα πού φύλαγε μ' εὐλάβεια ὁ ἀδερφὸς τοῦ Σούμπερτ.

Ὁ Σούμαν, μέσα στὴ χαρὰ του γιὰ τὴν ἀνακάλυψη αὐτῇ, γράφει ἐνθουσιώδη ἄρθρα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναφέρομε μερικὰ σημεῖα:

«Δὲν εἶχε βέβαια στὸ νοῦ του ὁ Σούμπερτ νὰ συνεχίσει τὴν Ἑννάτη τοῦ Μπετόβεν. Πραγματικὰ ἡ φαιδρὴ, δροσερὴ ἀφέλεια τῆς μουσικῆς του γλώσσας, οἱ ὅλο καὶ καινούργιες εἰκόνες πού μᾶς παρουσιάζει, πηγάζουν ἀπὸ ἕναν κόσμον ὅλος διόλου ξένο πρὸς τὰ προβλήματα πού ἀγγίζουν οἱ τόνοι τῆς Ἑννάτης...

«Μέσα στὴ συμφωνία τοῦ Σούμπερτ, μὲ τὴ φωτεινὴ, ἀνθισμένη, ρομαντικὴ ζωὴ πού περιέχει, ξανοίγω μπροστὰ μου ὁλοζώντανη τὴ Βιέννη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς μουσικῆς τεχνικῆς πού παρουσιάζει στὴ σύνθεση, ἡ συμφωνία αὐτὴ πάλιν ἀπὸ ζωὴ, εἶναι γεμάτη χρῶμα, δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴ τίποτα ἀσήμαντο καὶ περιττό, ἡ ἔκφρασις εἶναι σωστὴ σ' ὅλες τις λεπτομέρειες καὶ τὸ σύνολο πλέει μέσα στὴν ἀτμοσφαῖρα τοῦ ρομαντισμοῦ πού τὴ βρισκόμε τόσες φορὲς στὸ ἔργο τοῦ Σούμπερτ...

«Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς συμφωνίας αὐτῆς πρὸς τις συμφωνίες τοῦ Μπετόβεν δείχνει τὴν ἀνθρώπινη πηγὴ της. Βλέπομε πόσο καθαρὰ καὶ σοφὰ ἐξωτερικεύεται αὐτὴ ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Σούμπερτ. Ἀποφεύγει νὰ μιμηθῇ τις τολμηρὲς καινοτομίες τοῦ Μπετόβεν πού παρουσιάζονται στὰ τελευταῖα τοῦ ἔργου...»

Τὰ αὐθόρμητα δημιουργικὰ πνεύματα σὰν τὸ Σούμπερτ εἶναι δύσκολο νὰ κατανόησιν τὸν ἰδιαιτέρον χαρακτήρα τοῦ ταλέντου των καὶ νὰ περιοριστοῦν στὰ εἶδη πού τοὺς ταιριάζουν περισσότερο καὶ ὅπου μποροῦν νὰ φτάσουν σὲ ἀνώτερον σημεῖο

τελειότητος. Ἔτσι κ' ὁ Σούμπερτ. Δὲν ἱκανοποιεῖται οὔτε μὲ τὸν ἀφάνταστο πλοῦτον τῶν τραγουδιῶν του, οὔτε μὲ τὴν ἀφθονὴ καὶ λαμπρὴ παραγωγὴ του σὲ ἔργα γιὰ πιάνο, μουσικὴ κάμερας, χορωδίες, λειτουργίες, συμφωνικὰ ἔργα. Τὸ θέατρο εἶναι ὁ ἰσχυρὸς μαγνήτης πού τὸν τραβά. Κι' αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ ἀδυναμία του. Τοῦ λείπουν οἱ ἱκανότητες πού ἀπαιτεῖ ἡ σκηνὴ καὶ πού τις ἔχουν σὲ ἀνώτατο βαθμὸ ἕνας Βέμπερ, ἕνας Βάγνερ. Ἦταν ἀρα γε ἀπὸ τὸν πόθον νὰ κατακτήσῃ τὸ ἀστατο βιεννέζικο κοινὸ πού ἔτσι μονάχα θὰ μπορούσε νὰ ῥθεῖ σὲ στενότερη ἐπαφὴ μαζί του; Ἡ μήπως θεωροῦσε τὴν ὀπερα ὡς τὴν ἀνώτερη μορφή τῆς τέχνης; Τὸ πρᾶγμα εἶναι λυπηρό. Γιατὶ ὅλες αὐτὲς οἱ προσπάθειες, ὅλη αὐτὴ ἡ σπατάλη τῶν καλλιτεχνικῶν του δυνάμεων, δὲν τοῦ ἔφεραν παρὰ πίκρες κ' ἀπογοητεύσεις. Ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες τί μένει; Τίποτε, ἀπολύτως τίποτε. Ἡ «Ροζαμούνδη», τὸ καλύτερο σχετικῶς θεατρικὸ του ἔργο, πού εἶναι κυρίως μουσικὴ σκηνῆς σ' ἕνα ἀνούσιο δρᾶμα, παίχτηκε δυὸ φορὲς στὴ Βιέννη μὲ πολὺ μέτρια ἐπιτυχία. Τώρα παίζονται κάπου κάπου τὰ κόρα καὶ τὰ μπαλέτα σὲ συμφωνικὰ κονσέρτα.

Ἀπὸ τὰ μαθητικά του ἀκόμα χρόνια ὁ Σούμπερτ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μουσικὴ κάμερας. Ἦταν ἄλλωστε καὶ τὰ μόνα ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα του πού μπορούσε ὅπως δὴποτε νὰ τὰκούσει ἐκτελεσμένα εἴτε στὰ οἰκογενειακὰ κονσέρτα μὲ τὸν πατέρα καὶ τὰ δέδερφα του εἴτε ἀπὸ ἄλλους φίλους του. Ἀνάμεσα στὰ τρία, τὰ κουαρτέτα καὶ τὰ κουιντέτα τοῦ ὑπάρχουν ἀληθινὰ ἀριστοτεχνήματα, ὅπως τὸ τρίο σὲ σι ὤφ μείζον, γιὰ τὸ ὁποῖο γράφει ὁ Σούμαν ὅτι «μὲ τὸ πρῶτο ἀντίκρουσμα αὐτοῦ τοῦ τρίο ὅλη ἡ ἄθλια ἀνησυχία τῶν ἀνθρώπων εξαφανίζεται καὶ ὁ κόσμος ξαναλαμβάνει μ' ὅλη του τὴν φρεσκάδα», ἢ τὸ προτελευταῖο κουαρτέτο μὲ τὸ δαιμονιῶδες Andante, πού ἀρχίζει μὲ τὸ θέμα τοῦ τραγουδιοῦ του «Ἡ Ζεὶ μὲ τὸ θέμα τοῦ θανάτου» καὶ ἀκολουθεῖ μιὰ κόρη καὶ ὁ θάνατος» καὶ ἀκολουθεῖ μιὰ σειρά ἀπὸ λαμπρὲς παραλλαγές. Ἀπὸ τὰ δυὸ κουιντέτα τοῦ τοῦ πιὸ γνωστὸ εἶναι τὸ κουιντέτο μὲ πιάνο μὲ τις παραλλαγές ἀπάνω στὸ θέμα τῆς «Περσίδας». Λιγώτερο γνωστὸ, γιὰτὶ εἶναι πολὺ δυσκολώ-

τερο και παίζεται σπάνια, είναι το κουιντέτο σε ντο μείζον με δυο βιολοντσέλα που παίζεται στη φετεινή συναυλία του Έλληνικού Ωδείου στο Κεντρικό για τον έορτασμό του Σούμπερτ.

Το κουιντέτο με τα δύο βιολοντσέλα είναι ασφαλώς το ώριμότερο έργο του Σούμπερτ για μουσική κάμερας. Το α' μέρος «άλλεγρο νόν τρόπο», είναι λυρικό, φωτεινό, με μια θαυμασία μελωδική φράση στο α' βιολοντσέλο, που την επαναλαμβάνουν έπειτα τα άλλα όργανα. Έχει όλη τη συνηθισμένη απαλή ρομαντική διάθεση του Σούμπερτ.

Το β' μέρος, «Αντάτζιο», μάς παρουσιάζει ένα Σούμπερτ άγνωστο έως τώρα. Το πάθος ξεχειλίζει μέσα από το μελωδικό τραγουδι του α' βιολιού, ενώ τα λαχανιασμένα τριόλια στο β' βιολοντσέλο και οι συγκοπές στο β' βιολί και στη βιόλα δίνουν ένα χαρακτήρα δραματικό στη μοναδική αυτή μουσική σελίδα που τη διαπνέει ολόκληρη μια πνοή μπετοβενική.

Το Σκέρτσο αρχίζει με ένα άδρo ρυθμό, με χιούμορ λαϊκό. Είναι σαν ένα διονυσιακό ξέσπασμα γερών ανθρώπων. Μας θυμίζει εικόνες της Φλαμανδικής σχολής, γλέντια αλλά Τένιερος.

Ακολουθεί το Τρίο, σοβαρό, μελωδικό, με διάθεση όλως διόλου διαφορετική από το α' μέρος. Στο Σκέρτσο αυτό, περισσότερο ίσως απ' όλα τ' άλλα μέρη του κουιντέτου, θαυμάζει κανείς με πόση τέχνη ήξερε ο Σούμπερτ να χρησιμοποιήσει τα ήχητικά μέσα των διαφόρων οργάνων, παρουσιάζοντας ένα ισορροπημένο σύνολο.

Το τελευταίο μέρος, «Αλλεγρέττο», μάς ξαναφέρει στη συνηθισμένη μپοεμική αφροντισιά του Σούμπερτ μέσα στη φαιδρή βιεννέζικη ατμοσφαίρα. Έπειτα από το πάθος και τις σκοτεινές σκέψεις πλημμυρίζει πάλι το φως.

Το μοναδικό αυτό έργο τελειώνει με ένα

ξεφρενιασμένο κυνηγητό, σ' έναν αλλαγμό χαράς.

Απ' όλο αυτό το πλούσιο έργο που το ξετάσαμε τόσο σύντομα και σχηματικά τι θα είχε να κερδίσει ή σημερινή μουσική μας; Τεχνικά, τίποτα βέβαια. Τι μπορεί να δώσει ο σχεδόν αυτοδίδαχτος λυρικός αρμονιστής στη σοφή γενεά ενός Στραβίνσκι, όπου ο διατονισμός έχει εκλείψει πια ολότελα; Ίσως μάλιστα να μειδιούν μερικοί μουσικοί της πρωτοπορείας με τις απλές και συνηθισμένες καντέντσες του Σούμπερτ. Τεχνικά βέβαια δεν έχει τίποτα να μάς δώσει ο Σούμπερτ. Εκείνο που είχε να δώσει το πήραν και το καλλιέργησαν οι άμεσοι διάδοχοί του κι η μια γενεά έπειτ' από την άλλη, ακολουθώντας την πρώτη ώθηση που αυτός έδωσε, έφτασαν σε χώρες άγνωστες. Κι αν έβλεπε σήμερα εκείνος τη μουσική βλάστηση που φύτρωσε από τους σπόρους που αυτός έσπειρε, δε θάναγνώριζε ο ίδιος το έργο του.

Κι όμως από το έργο αυτό κάτι έχει να κερδίσει ή ανήσυχη κι ανικανοποίητη εποχή μας. Κάτι ηθικό. Θα βοηθί πως υπάρχει κάτι που ξεπερνά τα όρια της τεχνικής και της σοφίας και της περαστικής μανιέρας, που δεν περνά με τον καιρό, που μένει αμετάβλητο στους αιώνες όπως «ο άπειθος χουστός» των θησαυρών των Μηνυνών όσο κι αν έμειναν χιλιάδες χρόνια μέσα στη γή.

Και το κάτι αυτό το θείο που κλείνουν μέσα τους τα τραγουδία του Σούμπερτ, τα βαθειά κι αφελή σαν τα τραγουδία του λαού, θα είναι πάντα πηγή χαράς και παρηγοριάς για κείνους που, αντικρύζοντας με σκεπτικισμό και τα δεδομένα της Επιστήμης και τα δόγματα της Μεταφυσικής, ζητούν από την Τέχνη τη λύση του τρομαχτικού προβλήματος που ονομάζουμε «ζωή».

(Συνέχεια εκ του προηγούμενου)

Το ίδιο βράδυ ο Άλέξαντρος διηγήθη στη γυναίκα του τη σκηνή των μαρτύρων, αφού πρώτα διηγήθηκε την ιστορία του Κλούμπ. Όλο αυτό το πράγμα τον διεσκέδαζε.

Εκείνη τον άκουεν έντρομη.

— Ίπότης εγώ! — εκραύγαζε

— εγώ ο Άλέξανδρος Κομέθ; Ουδέποτε! Από πού κι ως πού; Εγώ δεν είμαι παρά ένας άντρας, αλλά άκέραιος άντρας, τίποτε λιγώτερο από ένας άντρας.

— Κι' εγώ; ρώτησεν η Τζούλια, έτσι για να πη κι αυτή κάτι.

— Έσύ; Μία γυναίκα. Είσαι μία γυναίκα που διαβάσει μυθιστορήματα. Όσο γι' αυτόν, τον κόντε, τον κοντίνο, που παίζει σκάκι, είναι ένα μηδενικό, τίποτε άλλο από ένα μηδενικό. Γιατί να σου απαγορεύσω να διασκεδάσεις μαζί του, όπως θα διασκεδάσεις με ένα σκυλάκι; Εάν αγοράζεις ένα σκυλάκι, ένα γατάκι της Αγκύρας, ή μία μαϊμουδίτσα,

για να τα καϊδεύεις, ακόμη και για να τα φιλάς, γι' αυτό το λόγο έπρεπε εγώ να πετάξω από το παράθυρο το σκυλάκι, το γατάκι ή τη μαϊμουδίτσα; Θα ήτον ώραίο να πέσουν επάνω στο κεφάλι των διαβα-

τών. Το ίδιο πράμα είναι ο κόντες, ο κοντίνος! Τίποτε περισσότερο από ένα γατάκι, ένα σκυλάκι ή ένα μαϊμουδάκι. Διασκεδάσε με δαυτον όσο θές.

— Εν τούτοις, Άλέξανδρε, έχουν δίκιο να λένε εκείνα που λέν... Πρόκει να του απαγορεύσεις να έρχεται στο σπίτι μας.

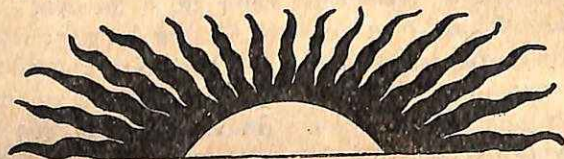
— Αλήθεια; Φυσικά. Να του απαγορεύσεις έσύ, αν θέλεις. Από τη στιγμή που δεν του το απαγορεύεις έσύ, αυτό σημαίνει ότι δεν έπειραξε την καρδιά σου. Γιατί αν άρχιζε πράγματι να σε ενδιαφέρει από καιρό έσύ ή

ίδια θα του είχες κλείσει την πόρτα, για να προστατεύσεις τον εαυτό σου από κάθε δυνατό κίνδυνο.

— Και αν με ενδιαφέρει;

Στην έξοχή έπληττεν άτελεύτητα

— Άστα αυτά, θέλεις σώνει και καλά να με κάμης ζηλότυπο. Έμένα! Μά επί τέλους πότε θα έννοήσης, γυναίκα, ότι εγώ δέν είμαι σάν τους άλλουνους;

**

Η Τζούλια καταλάβαινε ολοένα λιγώτερο τόν αληθινό χαρακτήρα του άνδρός της. Άλλά συγχρόνως αισθανότανε πάντα τόν έαυτό της πειό περισσότερο κυριαρχημένον από αυτόν; Πειό αγωνιώδη την ανάγκη να βεβαιωθί άν την αγαπούσεν ή όχι. Ο Άλέξανδρος από την άλλη μεριά, άν και βέβαιος για την πίστη της σύζυγου του, ό Άλέξανδρος Κομεζ—τίποτε άλλο από ένας άκράιος άντρας!— άν και σίγουρος ότι δέν είτανε δυνατόν να απαιτηθί, έλεγε μέσα του:

— Αυτή ή φτωγή γυναίκα έχει γίνει άνω κάτω με την ζωή της πρωτεύουσας και με τα μυθιστορήματα.

Έτσι μιá μέρα απέφασκε να την πάρη στην έξοχή. Επήγανε σέ ένα από τα κτήματά του, δίπλα από την πρωτεύουσα.

— Λίγη έξοχή θά σέ ώφελήση—είπε στη Τζούλια. Η έξοχή καλυμáρει τα νεύρα. Όποσδήποτε, άν φαντάζεσαι πώς θά πλήξης χωρίς τó γατάκι σου, μπορούμε να προσκαλέσουμε τόν κόντε μαζί. Μιά πού εγώ, τó ξέρεις πολύ καλά, δέν είμαι καθόλου ζηλότυπος και έχω έμπιστοσύνη σέ σένα.

Στην έξοχή οί στοχασμοί της Τζούλιας έρεθίστηκαν περισσότερο. Έπληττεν άτελείωτα. Ο άντρας της δέν την άφηνε να διαβάξη ρωμάντζα.

— Σ'έφερα εδώ για να σέ απομακρύνω από τα βιβλία και να κόψω από τη ρίζα τη νευρασθένειά σου, πρωτοῦ γίνει αγιάτρευτη.

— Τη νευρασθένειά μου;

— Ασφαλώς! Τό κακό σου δέν είνε τίποτε άλλο από νευρασθένεια. Και φταίνε τα βιβλία.

— Όστε δέ θά μπορώ να διαβάξω;

— Όχι, όχι, δέν ζητάω τόσα πολλά... Τουναντίον τίποτε δέν απαιτώ από εσένα. Με άντελήφθης για ένα τύραννο; Σου αξίωσα τίποτε καμμιá φορά;

— Όχι. Δέν μου ζήτησες άκόμη ούτε να σ'αγαπάω.

— Φυσικά. Αυτό τó αίσθημα δέν μπορεί να τó απαιτήση κανείς. Έπειτα, εγώ ξέρω

ότι μ' αγαπás και ότι δέ μπορεί ν' αγαπás έναν άλλονε. Από τότε πού μ'έγνώρισες και χάρη σ' έμένα κατάλαβες τι θά πη άντρας, δέν είνε δυνατόν ν' αγαπήσης άλλονε, έστω και εάν σου τó έπρότεινα εγώ. Σέ βεβαιώνω... Άλλ' ως μή μιλάμε πειά για βιβλία, για μωρόλογα. Σου τó είπα πολλές φορές ότι δέ μ' άρέσουν τα μυθιστορήματα. Αυτές ή κουταμάρες ταιριάζουνε όταν πέρνης τó τσάι σου με τόν κόντε!

Η άγωνία της δυστυχισμένης της Τζούλια έγινε βασανιστήριο όταν κατάλαβε ότι ό άνδρας της την άπατούσε με μιá υπηρέτρια έλεεινή και ρυπαρή. Έτσι μιá βραδειά, μετά τó φαγητό, καθώς εύρεθήκανε μόνοι, τού είπε ξαφνα:

— Δέ πιστεύω να φαντάζεσαι, Άλέξανδρε, ότι μου ξεφυγαν ή σχέσεις σου με την Σιμόνα...

— Δέ σου έκρυψα τίποτε. Μιά δουλειά χωρίς κανένα ενδιαφέρον. Να τρώη κανείς πάντα γαλλίνα χαλά τó στομάχι του.

— Τί θές να πής;

— Ότι είσαι πολύ όμορφη όλες τις μέρες!

Η Τζούλια ταράχτηκε σύγκορμη. Ητανε ή πρώτη φορά πού ό άνδρας της την έλεγεν ωραία, έτσι, με γεμάτο τó στόμα του! Λοιπόν την αγαπούσε στα αληθινά;

— Μα να συναντιέσαι μ' αυτή την κουρελού! είπεν ή Τζούλια.

— Τό ίδιο κάνει. Μου άρέσει ή άτημελησία της. Άλλωστε δέν πρέπει να λησμονάς ότι εγώ έμεγάλωσα σχεδόν μέσα σ' ένα κοπρώνα και έχω—καθώς λέει ένας φίλος μου—την ήδυπάθεια της ρυπαρότητας. Έστερ' άπ' αυτό τó άγροτικόν ίντερμέντζο, έκτιμώ πειό πολύ την όμορφιά σου, τη φινέτσα σου, την πάστρα σου.

— Δέν ξέρω άν με κολακεύης ή με προσβάλης!

— Είνε άκόμη ή νευρασθένεια! Κι' εγώ πού πίστευα ότι έχεις γιατρευθεί.

— Έτσι έσεις οί άντρες κάνετε ότι σάς άρέσει, άπατάτε άκόμη...

— Ποιός σέ άπάτησε;

— Έσύ!

— Μα αυτό τó ονομάζεις άπάτη; Ά! Ά! τα βιβλία, τα βιβλία! Σ' έμένα δέν ενδιαφέρει όλότελα ή σχέσις με τη Σιμόνα.

— Πολύ καλά. Τώρα δέν πιστεύω ότι αυτό τó άγροτικόν έπεισόδιον με τη Σιμόνα μπορεί να σέ καταστήση ζηλότυπη... Ζηλότυπη έσύ; Έσύ; Η γυναίκα μου; Και με μιá μαϊμού; Όσο για κείνη, όταν την προικίσω, θά είνε έντελώς εύχαριστημένη.

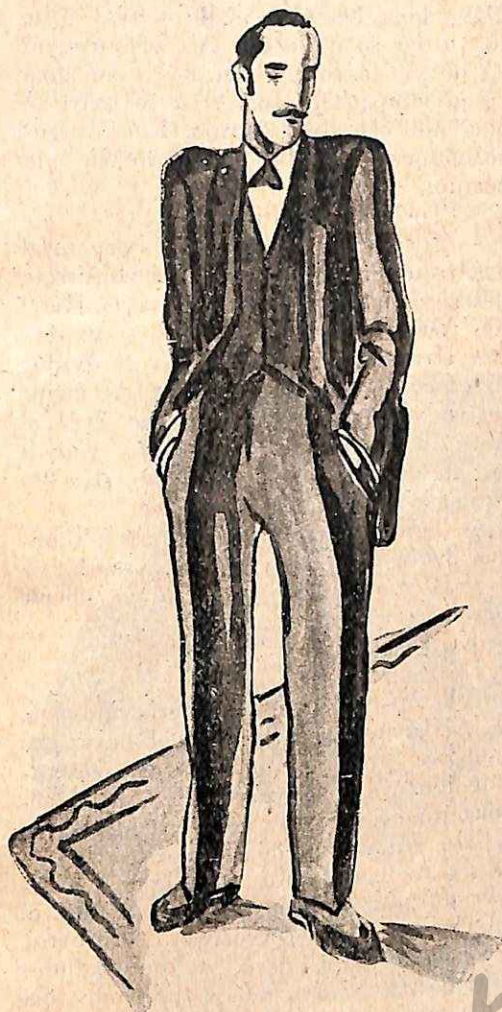
— Φυσικά, με τα χρήματα όλα μπορούν να σωπάσουν.

— Και με την προίκα παντρεύεται στο λεφτό. Μαζύ δέ με την προίκα θά πάη επίσης στόν άντρα της ένα παιδί. Και εάν αυτό τó παιδί γεννηθί σάν τόν πατέρα του,—ό όποιος δέν είνε τίποτε άλλο από ένας άντρας άκράιος,—τότε ό άραβωνιαστικός ή ό σύζυγος θά έχη από την ιστορία αυτή διπλό κέρδος.

— Σούτ! σούτ! σούτ!

Η Τζούλια ξεροράγη σέ δάκρυα.

— Έγώ έπίστευα πώς μένοντας στην έξοχή θά έγινόνουν καλά από τη νευρασθένεια. Πρόσχε να μη χειροτερέψης τουλάχιστον.

— Βέβαια, για σένα είνε ένα σκυλάκι, ένα γατάκι, μιá μαϊμού.

— Μιά μαϊμού γερή. Τίποτε άλλο από μιá μαϊμού. Πράγματι μοιάζει αρκετά με αυτό τó είδος τών ζώων. Τό είπες πολύ καλά: μιá μαϊμού. Άλλά γι' αυτό δέν θά είμαι άντρας σου;

— Η, καλλίτερα, εγώ δέ θά είμαι γυναίκα σου...

— Βλέπω Τζούλια ότι άρχίζεις ν' αποκτάς τάλαντο.

— Εννοείται! όλα γίνονται.

— Σωστό. Μα τó δικό μου δέν είνε σάν τού κόντε.

— Χωρίς άλλο. Είνε δικό σου.

Η Τζούλια άρχισε να κλαίη

Υστερ από δύο ημέρες ἐγύρισαν στην πρωτεύουσα.

Ἡ Τζούλια προσεβλήθη καὶ πάλι ἀπὸ τις φοβερὲς ἀγωνίες της, ἐνῶ ὁ κόντε ντὲ Μπορνταβιέλλα ξανάρχισε τὰς ἐπισκέψεις του, ἂν καὶ μὲ περισσότερη προφύλαξιν ἀπὸ πρῶτα. Ἡ Τζούλια, ἐξερεθισμένη τῶρα ὅσο ποτὲ, ἄρχισε νὰ δέχεται τὴ δηλητηριώδη ὑποβολὴ τοῦ φίλου της, κυρίως γιὰ νὰ ἐπιδεικνύῃ αὐτῇ τὴ σχέση στὸ σύζυγο, ὁ ὁποῖος περιοριζέτο νὰ τῆς λὲθ μονάχα καμμιὰ φράση.

— Φαίνεται πὼς χρειάζεται νὰ ξαναγυρίσωμε στὴν ἐξοχὴ γιὰ νὰ κάνῃς καινούργια κοῦρα.

Μιά μέρα, στὴ φούρια τῆς ἀπελπισίας της, ἡ Τζούλια ἐφώνησε στὸν Κομέθ:

— Δὲν εἶσαι ἄντρας, Ἀλέξανδρε. Ὁχι, δὲν εἶσαι.

— Ἐγώ; Καὶ γιατί δὲν εἶμαι;

— Ὁχι, δὲν εἶσαι ἄντρας.

— Ἐξηγήσου.

— Δὲν μ' ἀγαπᾷς, δὲ σὲ νοιάζει γιὰ μένα. Ἐγὼ δὲν εἶμαι κατὰ βάθος γιὰ σὲ παρὰ ἢ μᾶλλον τοῦ παιδιοῦ σου. Μὲ πήρες μόνον ἀπὸ ματαιοδοξία, ἀπὸ ἔπαρση, γιὰ νὰ μὲ δείχνῃς, γιὰ νὰ ὑπερηφανεύσαι μὲ τὴν ὁμορφιά μου, γιὰ νά...

— Καλά, καλά. Αὐτὰ λέγονται στὰ μυθιστορήματα. Γιατί δὲν εἶσαι ἄντρας;

— Ἐβεβαιώθηκα ὅτι δὲν μ' ἀγαπᾷς.

— Σοῦ τὸ εἶπα ἑκατὸ φορὲς ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια, «μ' ἀγαπᾷς δὲ μ' ἀγαπᾷς», εἶναι ἀνοησίες, εἶναι κουβέντες γιὰ τὰ σαλόνια, γιὰ τὸ τσαῖ, ὅταν τραγουδᾷ καὶ χορεύουν. Ἐσὺ τὸ χαβά σου!

— Σοῦ λέω πὼς δὲ μ' ἀγαπᾷς...

— Πάει καλά. Ὑστερα;

— Ἐνας ἄντρας πού ἐπιτρέπει νὰ ἐρχεται ὅποια ὥρα θέλει, ὁ κόντε, ἢ τὸ γατάκι ὅπως τὸν λές...

— Ἐσὺ τὸ ἐπιτρέπεις!

— Μὰ πὼς νὰ μὴ τὸ ἐπιτρέψω ἀφοῦ εἶναι ὁ ἐρωμένος μου; Δὲν τὸ αἰσθάνεσαι; Ὁ ἐρωμένος μου. Τὸ γατάκι εἶναι ὁ ἐρωμένος μου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινεν ἀπαθὴς κυτάζοντας τὴ γυναῖκά του. Κι' ἐκείνη πού ἐπερίμενε τὴν ἐκρηξίν του, ἀνάψε τώρα πειὸ πολὺ. Ἐκραύγασε:

— Γιατί δὲ μὲ σκοτώνεις λοιπὸν σὰν τὴν ἄλλη;

— Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐσκότωσα τὴν ἄλλη, ὅπως δὲν εἶναι ἀλήθεια πὼς ἔχεις τὸ γατάκι ἐρωμένο σου. Λὲς ψέμματα, γιὰ νὰ μὲ προκαλέσης. Θέλεις σώνει καὶ καλά νὰ μὲ κάμῃς Ὁθέλλο. Ἀλλὰ τὸ σπῖτι τὸ δικό μου δὲν εἶναι θέατρο. Καὶ ἂν ἐξακολουθήσεις ἔτσι, θὰ γείνης τρελλὴ γιὰ δέσιμο.

— Τρελλή; Ἐγὼ τρελλή;

— Τρελλή γιὰ δέσιμο. Ἀφοῦ ἔφτασες νὰ σκέπτεσαι ὅτι ἔχεις ἐραστή. Ἡ καλλίτερα, θέλεις νὰ μὲ κάμῃς νὰ τὸ πιστέψω. Πῶς! Ὁ Ἀλέξανδρος Κομέθ δὲν εἶναι γατάκι. Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἓνας ἄντρας ἀκέραιος! Ὁχι, ἀγαπητή μου. Δὲ θάχῃς ἐκεῖνο πού ζητᾷς; Νὰ προσέξω ἐγὼ σ' αὐτὰ τὰ λόγια πού εἶναι γιὰ τὰ τσάγια καὶ τὰ μυθιστορήματα! Ὁχι δὲν εἶναι θέατρο τὸ σπῖτι μου.

— Τιποτένι, τιποτένι! ἔσκουξε ἡ Τζούλια βγαίνοντας ἀπὸ τὰ ὄρια. Δειλέ!

— Βλέπω ὅτι ἐδῶ χρειάζεται νὰ λάβωμε μέτρα εἰς τὸ σύζυγος.

Κι' ἔφυγε.

Δύο ἡμέρες ὕστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ σκηνή, ὁ Ἀλέξανδρος ἐφώνησε τὴ Τζούλια στὸ γραφεῖο του. Ἡ φτωχὴ γυναῖκα παρουσιάστηκε τρομαγμένη. Ἐκεῖ μέσα εὐρήκε τὸ σύζυγο, τὸν κόντε ντὲ Μπορνταβιέλλα καὶ ἄλλους δύο κυρίους.

— Ἀκουσε Τζούλια τῆς εἶπεν ὁ σύζυγος μὲ μία φοβερὴ γαλήνη. Αὐτοὶ οἱ δύο κύριοι εἶναι φρενολόγοι. Ἐρχονται, καλεσμένοι ἀπὸ μένα, νὰ σοῦ κάμουν μία διάιτα. Ἐσένα τὸ κεφάλι σου δὲν πάει καλά καὶ στίς στιγμὲς πού συνέρχεσαι βέβαια θὰ τὸ καταλαβαίνῃς.

— Κ' ἐσὺ τί κάνεις Τζοβάννη; ἐρώτησε ἡ Τζούλια τὸν κόντε, χωρὶς νὰ προσέχη στὸ σύζυγο.

— Ὅριστε, εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος στοὺς γιατροὺς. Βλέπετε! Ἐχει τὴ μανία νὰ λὲθ ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος εἶναι...

— Ναί, ὁ ἐρωμένος μου—τὸν διέκοψε ἡ Τζούλια. Ἄν δὲν εἶναι ἀλήθεια ἄς τὸ πῇ.

Ὁ κόντες ἔστεκε μὲ τὸ κεφάλι του κατεβασμένο, σιωπηλωτάτος.

— Βλέπετε κύριε κόντε—εἶπε ὁ Ἀλέξανδρος στὸν Μπορνταβιέλλα, πόσον ἐπιμένει στὴν ψυχωσὴ της. Γιατί σεῖς δὲν εἴχατε, δὲν μπορούσατε νὰ ἔχετε καμμιὰ σχέση μὲ τὴ γυναῖκα μου.

— Ἀσφαλῶς ὄχι! ἀπήντησε ὁ κόντες.

— Βλέπετε λοιπὸν, κύριοι; ἐρώτησεν ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς γιατροὺς.

— Μὰ πῶς; ἐκραύγασε ἡ Τζούλια: Τολμᾷς ἐσὺ Τζοβάννη, ἐσὺ, τὸ γατάκι μου, τολμᾷς νὰ ἀρνηθῇς πὼς σοῦ ἐδόθηκα.

Ὁ κόντες ἔτρεμε κάτω ἀπὸ τὸ ψυχρὸ βλέμμα τοῦ Κομέθ. Ἐψιθύρισε:

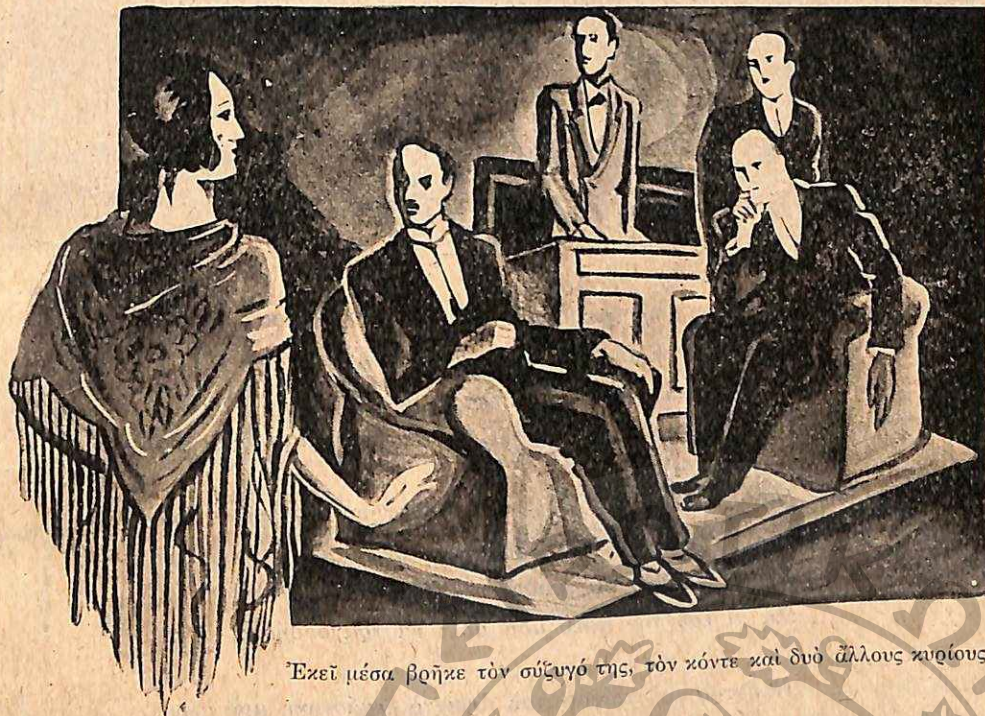
— Ἦσυχάστε, κυρία, συνέλθετε. Ἐξέρετε πολὺ καλά ὅτι τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀλήθεια. Ἐξέρετε καλά ὅτι ἐγὼ ἐσυχάζα στὸ σπῖτι σας σὰν φίλος, τόσο δικός σας ὅσο καὶ τοῦ συζύγου σας, καὶ

δειλέ, νὰ ἀπὸ φόβο, δὲν τολμᾷς νὰ πῇς τὴν ἀλήθεια καὶ πέρνεις μέρος σ' αὐτὴ τὴν αἰτιῇ κωμωδία γιὰ νὰ μὲ κάμῃς νὰ πιστέψω πὼς τρελλάθηκα. Ψοφίμι, τιποτένι, ἄνδρε! Κι' ἐσὺ σὰν τὸν ἄντρα μου;

— Ἡ ὑπόθεσις δὲν εἶναι καθαρὴ, κύριοι; ἐρώτησεν ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς γιατροὺς.

Ἡ δυστυχισμένη Τζούλια ἐννοίωσε μία νευρικὴ προσβολὴ κι' ἔμεινε λιπόθυμη.

— Τώρα, κύριέ μου,—εἶπεν ὁ Ἀλέ-

Ἐκεῖ μέσα βόηκε τὸν σύζυγό της, τὸν κόντε καὶ δύο ἄλλους κυρίους

ὅτι ἐγὼ, ὁ κόντε Μπορνταβιέλλα, δὲ μπορούσα νὰ κάνω ποτὲ μία τέτοια προσβολὴ σ' ἓνα φίλο, σὰν...

— Σὰν ἐμένα—συνεπλήρωσεν ὁ Ἀλέξανδρος. Σὲ μένα; Στὸν Ἀλέξανδρο Κομέθ; Κανένας κόντες δὲ μπορεῖ νὰ μὲ προσβάλῃ, οὔτε ἡ γυναῖκα μου νὰ μὲ ἀπατήσῃ. Βλέπετε πλέον κύριοι, ὅτι ἡ φτωχούλα εἶναι τρελλή.

— Κι' ἐσὺ, ἀκόμη κι' ἐσὺ Τζοβάννη; Κι' ἐσὺ, γατάκι μου; ἔσκουζεν ἡ Τζούλια. Ψοφίμι, δειλέ, δειλέ! Ὁ ἄντρας μου σὲ φοβέρισε, κι' ἐσὺ ἀπὸ τρόμο, δειλέ,

ἔαντρος ἀπειθυνόμενος στὸν κόντε, — ἐμεῖς μπορούμε νὰ πηγαίνομε. Ἀς ἀφήσωμε μόνους τοὺς γιατροὺς μὲ τὴ γυναῖκα μου γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὴν ἐξετάσουν.

— Λοιπὸν, σὲ προειδοποιῶ, κύριε κόντε: ἢ ἡ γυναῖκα μου βγαίνει τρελλή, ἢ σοῦ πετῶ τὰ μυαλά στὸν ἄερα. Διάλεξε!

— Ἐγὼ πρέπει νὰ πληρώσω ἀμέσως ὅτι σοῦ χρωστῶ, γιὰ νὰ μὴν ἔχω λογαριασμοὺς μαζί σου.

— Ὁχι, ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ κάμῃς εἶναι νὰ δέσης τὴ γλῶσσα σου. Εἴμεθα

λοιπὸν συνεννοημένοι: ἡ γυναῖκα μου εἶνε
τρελλή κι' ἐσὺ ἡλίθιος.

Καὶ λέγοντας αὐτά, τοῦ ἔδειξε τὸ ρε-
βόλβεο.

Ὑστερα ἀπὸ λίγο ἐβγήκανε κι' οἱ για-
τροί.

—Αὐτὴ ἡ δουλειὰ εἶναι μιὰ φοβερὴ τρα-
γωδία—ἔλεγεν ὁ ἕνας στὸν ἄλλον. Τὶ
πρέπει νὰ γίνη;

—Δὲ μπορούμε παρὰ νὰ τὴ θγάνουμε
τρελλή. Γιατὶ ἀλλοιώτικα αὐτὸς ὁ ἄνθρω-
πος θὰ σκοτώσῃ κι' αὐτὴ καὶ τὸν ἄλλον
τὸ δυστυχημένο.

—Ἄλλ' ἡ συνείδησίς μας;

—Συνείδησις στὴν ὑπόθεσιν αὐτὴ εἶνε
νὰ ἀποφύγομε ἕνα ἔγκλημα χειρότερο.

—Δὲ θὰ εἴτανε καλλίτερο νὰ βγάλουμε
τρελλὸ τὸν Κομέθ;

—Ὁχι, αὐτὸς δὲν εἶνε τρελλός. Εἶνε
ἄλλο πράγμα.

—Τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο ἀκέ-
ραιο! καθὼς σεῖς!

—Φτωχὴ γυναῖκα! Εἴτανε γιὰ δάκρυα
νὰ τὴν ἀκοῦς! Καὶ ὅμως μπορεῖ νὰ τρελ-
λαθῇ στ' ἀλήθεια.

(Ἀκολουθεῖ)

Α. Α. ΑΓΚΟΠΙΑΝ

ΣΤΗ ΛΥΡΑ ΜΟΥ

Καλάμια, ἀνήσυχα παιδιὰ τῆς ἀσημένιας λίμνης
ἀφίστε με τὴ μοναξιά σας μιὰ στιγμὴ νὰ λύσω,
στ' ἀδύνατά μου δάχτυλα ἵνα βράδν νὰ σᾶς πάρω
καὶ στίς φωνές σας τίς τρελλές τὸν πόνο μου νὰ κλείσω

Πουλάκι μου ἄσε τὴ ζωὴ τοῦ δέντρου καὶ τοῦ ὄνειρου
τὸ ἀτέλειωτο τραγούδι σου μὲς τὴν καρδιά πρὶν σβύσεις,
καὶ μὲ τ' ἀνήσυχα παιδιὰ τῆς ἀσημένιας λίμνης
ἔλα κι ἐσὺ τὸν πόνο μου μαζί νὰ τραγουδήσης.

Πλῆχτρα τοῦ πιάνου πὺν ἀνοιχτὸ ξεχάστηκε μιὰ μέρα,
στὸ ἐρημικὸ ἀρχοντόσπιτο τὸ μισογκρεμισμένο,
θᾶρθω μιὰ νύχτα θλιβερὴ, μιὰ νύχτα τοῦ χειμῶνα
νὰ σᾶς ξυπνήσω τὰ ὄνειρα, τὸν πόνο τὸ σβυσμένο.

Λύρα πὺν φλόγα ἀπόκοσμη σ' ἀγκάλιασε ἕνα βράδν,
θᾶρθω μὲς ἀπ' τὴ στάχτη σου νὰ σ' ἀναστήσω πάλι,
μὲ τὸ καλάμι, τὸ πουλί, τὸ πιάνο τὸ ἀνοιγμένο,
γιὰ νὰ θρηνήσης τῆς ζωῆς τὴ θεία ἀνεμοζάλη.

Μετ. ΣΑΒΒ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Κοζέττα

Ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη Τὰ ἀγριώτερα ἐπισόδια τῆς ζωῆς της

III

Ἡ περίοδος τοῦ βασιλικοῦ ὑπῆρξε γιὰ
τὴν κ. Μαρίκα Κοτοπούλη μιὰ περίοδος
ἀληθινὰ γόνιμη κατὰ τὴν ὁποία ἐδημι-
ούργησε ῥόλους δυνατοὺς πὺν τὴν ἐπέ-
βαλαν ὡς μιὰ μοναδικὴ φυσιογνωμία στὸ
καλλιτεχνικὸ στερέωμα τοῦ τόπου μας.

Μετὰ τὸ κλείσιμο τοῦ βασιλικοῦ ἡ Μα-
ρίκα Κοτοπούλη ἔκαμε ἕνα θίασο μὲ τὸν
Θωμὰ Οἰκονόμου ἀλλὰ ἡ σύμπραξις αὐτὴ
δὲν ἐκράτησε πολὺ. Ὁ θίασος Κοτοπούλη
—Οἰκονόμου διελύθη γιὰ νὰ γίνη σὲ
λίγο ὁ θίασος τῆς Μαρίκας Κοτοπούλη

πὺν μετὰ ἕνα χρονικὸ διάστημα ἐγκατε-
στάθη στὴ Νέα Σκηνή, τὸ γνωστὸ θέα-
τρο στὴν πλατεία τῆς Ὁμονοίας καὶ πὺν
ἀργότερα μετονομάσθη σὲ θέατρο Μαρίκας
Κοτοπούλη.

Ἡ Μαρίκα τότε ἦταν δημιουργημένη
ἡθοποιὸς καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸ κοινὸ μὲ τὴν
ἀγάπην του καθὼς καὶ ἡ κοινὴ μὲ τὴν
ὁμόθυμην γνώμην της εἶχαν κερᾶσει τὴν
τὴν ἀξία της καὶ τὴν εἶχαν ἐπιβάλλει στὸ
πανελλήνιο.

Θὰ ἐχρειάζονταν τόμοι δλόκληροι γιὰ
νὰ γραφοῦν ὅλες οἱ λεπτομέρειες τῆς καλ-
λιτεχνικῆς τῆς ζωῆς. Μόνον γιὰ τὸν ἐνθου-
σιασμό της θὰ ἐχρειάζονταν χωρὸς πὺν

Μόνα Βάνα

ένα περιοδικό άτυχως δεν διαθέτει. Υπήρξε εποχή κατά την οποία το σπίτι της Μαρίκας, ένα ωραίο δίπατο σπίτι κοντά στην Ακρόπολη, ήταν το κέντρο των καλλιτέρων διανοουμένων μας. Κάθε νέος ποιητής, νέος λόγιος, νέος μουσουργός, νέος ζωγράφος έπρεπε να κάμει την πρώτη του εμφάνιση στο σαλόνι της Μαρίκας Κοτοπούλη. Εκεί τον έ γνώριζε η πνευματική Αθήνα και αυτός εκεί άκουγε την πρώτη κριτική. Εκεί έδιάβαζε ο Ποριώτης για πρώτη φορά τη «Ροδόπη» του, εκεί πρωτοπαρουσιάσθηκε ο Καλομοίρης και πλείστοι άλλοι. Το ενδιαφέρον που παρουσίασε πάντοτε η Μαρίκα Κοτοπούλη ήταν κάπως ευρύτερο από το θεατρικό. Το θέατρο το είδε πάντα ως μια έκδήλωση της πνευματικής ζωής. Ίσως την πιο ενδιαφέρουσα, ως έκ-

δήλωση που στεγαίνει όλες τις τέχνες, εικαστικές, ποίηση, ρυθμό αλλά πάντα είδε καθολικότερα, πνευματικά το θέατρο. Οι σημερινές προσπάθειές της για τη δημιουργία θεάτρου τέχνης χρονολογούνται από πολλών ετών. Σ' αυτό πάντα απέβλεπε και αυτό θεωρούσε ως έργο από το οποίο θα ξεπηδούσε μια ζωή πνευματικότερη στον τόπο. Πλάι στις πνευματικές αυτές φιλοδοξίες της είχε και μια άλλη εξ ίσου έντονη.

Ήταν ο άγνός παιδικός της πόθος να δει τη βελτίωση των βιοτικών συνθηκών του Έλληνα ήθοποιου. Όνειρευόνταν μια πελώρια πολυκατοικία για τους ήθοποιούς, μια πολυκατοικία που θα είχε όλες τις ανέσεις. Κάποτε είχε υπ' όψει της κι ένα οικόπεδο αλλά όλα τα κατόπιν γεγονότα την εμπόδισαν στην πραγματοποίηση των σκοπών της. Και δεν την εμπόδι-

Δεισδαίμονα

Ισραήλ

σαν απλώς αλλά την υπερέωσαν να λησμονήσει λίγο την πνευματική κίνηση και να ενδιαφερθεί για την πολιτική ζωή της χώρας. Ποιος θα μπορούσε να εμποδίσει τη Μαρίκα Κοτοπούλη να ενδιαφερθεί για τα κοινά, να φανατισθεί μ' έναν αγώνα, με μιαν ιδέα που είχε χωρίσει την Ελλάδα σε δυο αντίπαλα στρατόπεδα. Σε μια τέτοια οξύτητα παθών, σε μια ατμόσφαιρα τόσο ηλεκτρισμένη πώς μπορούσε η Μαρίκα, ένα τόσο δυνατό ταμπεραμέντο, να μείνει ουδέτερα. Και η συγκίνησή της δεν μπορούσε να έχει διόλου παιητικό χαρακτήρα. Θα έπερνε το ζήτημα με την καρδιά της, θα το έκανε ζήτημά της, θ' αφιέρωνε σ' αυτό τον ενθουσιασμό της, τις ώρες της, και αυτό το ψωμί της ακόμη. Έτσι εξηγείται πώς το ωραίο φιλολογικό σαλόνι στο σπίτι της Ακροπόλεως έγινε αργότερα σαλόνι πολιτικό της Βασιλικής μερίδος του Λαού στο νέο της σπίτι στους Αμπελοκήπους. Ο σύντροφός της ο αλησμόνητος Ιωάννης Δρα-

γούμης είχε εκεί το γραφείο του, εκεί έδεχτο τους πολιτικούς φίλους του και εκεί έγινονταν οι περίφημες συνεδριάσεις της Ήνωμένης αντιπολιτεύσεως. Όρισμένες μέρες όλοι οι εξέχοντες του βασιλικού κόσμου μαζεύονταν για να γίνουν απογεύματα μουσικής δίχως ν' αποκλείεται φυσικά και το μόνο θέμα της εποχής ή πολιτική. Η Μαρίκα τότε ήταν πολύ φυσικό να είχε γίνη ο στόχος της αντίθετης μερίδος που κάποτε έχασε την αγάπη που είχε στην τέχνη της και έτόλμισε λίγο έδω και πολύ στην Κωνσταντινούπολη ν' αποδοκιμάσει τη Μαρίκα. Φυσικά οι αποδοκιμασίες αυτές, αποτέλεσμα τυφλού φανατισμού δεν ήταν δυνατόν ν' αφήσουν ασυγκίνητους όρισμένους ανθρώπους των γραμμάτων και του τύπου που δίχως να σκεφθούν τη διαφορά των πολιτικών αντιλήψεων που τους έχωριζαν με τη Μαρίκα έκαντηρίσαν τις σκηνές, κι' έχαρακτήρισαν ασέβεια κάθε αποδοκιμασία εναντίον της Μαρίκας. Ίδίως ο μακαρίτης Ανδρέας Καβαφάκης έγραψε κύριον άρθρον και κατέκρινε τους οργανωτάς των σκηνών με γλώσσα ασυνήθους δορυμότητος.

Η Μαρίκα στη Ρώμη με τον πρώην πρεσβευτή της Ιταλίας κ. Μποσδαρί

«Ο Ήλιος σκεπτότανε τούς μασκαράδες, την την οχλοβοή, τὰ παρδαλά και χτυπητά φορέματα, τὸ χορὸ μαζὺ μετὴν Μανταλένα και ἡ πὺλ παραμυθιότερη θύμηση τὸν ἔκανε νὰ ἀνατριχιάζει. Τὶ εὐτυχισμένους πού εἶτανε ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος. Μονάχα αὐτὸς εἶτανε καταδικασμένος νὰ πλανιέται στὴν ἐρημίᾳ, μονάχα γι' αὐτὸν ἡ εὐτυχία γινότανε βασανιστήριον. Ξανάρχισε νὰ ἐπαναστατῇ: καὶ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, ἀφοῦ τὸ πρῶτο βῆμα εἶχε γίνει, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ του εἶτανε ἀνεπανόρθωτα χαμένη, γιὰ νὰ μὴν ἐξακοκοιθῇ νὰ χαίρεται;

«Εἶμαι βλάκας» σκεπτότανε. «Ἡ Μανταλένα δὲν μπορεῖ πιά νὰ ζήσῃ χωρὶς ἐμένα, μού τῶπε, κι' ἐγὼ τῆς ὠρ κίστηκα πὼς θάμαι πάντα δικός της. Γιατὶ νὰ τὴν κάνω δυστυχισμένη; Δὲ θὰ κάνουμε ἄλλο κακὸ ἀπάνω στὴ γῆ, θὰ ζήσουμε πάντα σὰν ἀντρώγονο και ὁ Πέτρος δὲν θὰ ὑποφέρει ποτε τίποτα ἐξ αἰτίας μας.» Στὴ σκέψη μιᾶς τέτοιας εὐτυχίας τὸ πρόσωπό του φωτιζότανε, ἀμέσως ὅμως, ξαφνικά, ἐνοιώθε ὅλη τὴν ψευτιά αὐτοῦ τοῦ ὀνείρου και τὸν ἐπιανε τρέλλα θὰ ἤθελε νὰ πέσῃ χάμω στὴ γῆ και νὰ κυλιέται, νὰ ἀναποδογυρίσῃ τούς βράχους, νὰ φωνάξῃ τὸ κοῖμα του στὸν οὐρανὸ, νὰ χτυπίσῃ τὸ κεφάλι του στὶς πέτρες, γιὰ νὰ ξεχάσῃ, γιὰ νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὸ μυαλό του τὶς ἀναμνήσεις και τούς σαρκικούς πόθους.

«Ὅταν ἄρχισε νὰ βραδυάζῃ τὸν κυρίαρε βρομερὴ θλίψη, ἀνίκητο λάγνεμα, ἄρχισε νὰ κοιτάξῃ τὸν ὀρίζοντα, κατὰ τὸ μέρος τοῦ Νουόρο, και ποθοῦσε νὰ γυρίσῃ πίσω ἐκεῖ—κάτω, νὰ ἰδῇ τὴν Μανταλένα, νὰ τὴν δῇ ἔστω καὶ ἀπὸ μακριά, νὰ τῆς σφίξῃ τοῦλάχιστον τὸ χεῖρ, ἢ νὰ γύρῃ τὸ κεφάλι του στὴν ποδιά της και νὰ κλάψῃ ἔτσι σὰν μικρὸ παιδί.

— Πηγαίνω, πηγαίνω μουρμούρισε, ὅπως ἐκεῖνη τὴ νύχτα πού ἔπεσε ἀπ' τὸν πυρετὸ στὴ ρίζα τοῦ δέντρου.—Ναί, πάω, πάω.

Καὶ ξεκίνησε, καὶ μόλις ἔκανε τὸ πρῶτο βῆμα, κατάλαβε πὼς αὐτὸ πού τὸν ἐσπρωχνε γιὰ τὸ Νουόρο, δὲν ἦτανε μονάχα ὁ πόθος νὰ δῇ ἀπὸ μακριὰ τὴν Μανταλένα, μὰ ἡ ἁμαρτία, ὁ δαίμονας, ὁ πόθος γιὰ τὸ ξανακλίσημα.

«Ποῦ πᾶς, Ήλιε Πόρτολου; Δὲν εἶσαι λοιπὸν ἀντρώπος». Καὶ ναὶ μὲν δὲν πῆγε, μὰ φοβή-

θηκε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του και γιὰ τὴν ἀδυναμία του. Τοῦ ἤρθε τότε ἡ σκέψη νὰ πέσῃ στὰ πόδια τοῦ πατέρα του και νὰ τοῦ τὰ ξεμολογήθῃ ὅλα, νὰ τὸν θερμοπαρακαλέσῃ.

— Δέσε με, πατέρα! Δέσε με ἀνάμεσα σὲ δυὸ βράχους. Μὴ μ' ἀφήνεις νὰ φύγω. Μὴ μ' ἀφήνεις μόνο. Βοήθα νὰ νικήσω τὸ δαίμονα.

«Ἀλίμονο ὅ! Θὰ μὲ σκοτώσει, ἂν τοῦ πῶ ἓνα τέτοιο πράμα!», σκέφτηκε μετὰ, «και θὰ χεῖ δίκιο νὰ μὲ λυώσῃ μετὰ τὰ πόδια του σὰν βατράχι!»

«Ἐτοὶ πάλαιψε κάμποσες μέρες» Ἀφοῦ νίκησά τὸ πρῶτο βράδυ, εἶτανε λιγώτερο δύσκολο νὰ νικήσῃ τις ἄλλες μέ-

ρες, και δὲ γύρισε στὸ Νουόρο. Οἱ δυνάμεις του ὅμως τὸν ἀφήσανε. Θανάσιμη λύπη τὸν βασάνισε, δὲν τὸν ἄφηνε ἥσυχο μέρα-νύχτα και αἰσθανότανε πὼς ἂν ξαναγύριζε στὸ χωριὸ και ξανάβλεπε τὴν Μανταλένα, δὲν θὰ μπορούσε ποιά νὰ ἀντισταθῇ στὸν πειρασμό.

Τότε πῆγε πάλι νὰ βρῇ τὸν μπάριμα-Μαρτίνο, πέρασε τὴ στάση, δρασκέλησε τὸν τοῖχο και χώθηκε μέσα στὸ δάσος. Εἶτανε σελήνοφωτιστὴ νύχτα.

«Ὁ ἀγέρας περνοῦσε ἀπ' τις κορφές τῶν δέντρων θροῖζοντας ἡχηρὰ και ἀδιάκοπα, στὸ ἐσωτερικὸ ὅμως τοῦ δάσους, κάτω ἀπὸ τις βαλανιδιές, δὲν σείότανε φύλλο. Τὸ φεγγάρι περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὰ κλαδιά, λαγρό, ἀκίνητο. Στὸ ἀσημένιο βαθὺς τὰ δάση, ἓνα γύρο σχεδιαζότανε μαύρα σὰν βουνά. Μοιάζανε σὰν τὸ μαγικὸ δάσος τοῦ παραμυθιοῦ.

«Ὁ Ήλιος περπατοῦσε. Τὸ διαπεραστικό του μάτι ξεχωρίζει μέσα στὸ σκοτάδι τούς λάκκους, τούς κορμούς κάθε χαμόδεντρο. Ἀπὸ μακριὰ εἶδε φῶς στὴν καλύβα τοῦ μπάριμα-Μαρτίνο και ξαφνικά, μέσα στὴν λύπη πού τὸν βασάνισε, ἐνοιώσε κάποια ἀνακούφιση.

«Ἐπὶ τέλους μπορούσε νὰ πεῖ σὲ κάποιον τὸ φοβερὸ μυστικὸ πού τοῦσφιγγε τὴν καρδιά, και νὰ ζητήσῃ βοήθεια και συμβουλὴ. Μόλις ὅμως ἔφτασε στὴν καλύβα τοῦ μπάριμα-Μαρτίνο, ξανάπεσε πάλι σὲ ἀπελπισία. Τὶ μπορούσε νὰ τοῦ κάνει ἐκεῖνος ὁ γέρος; Τὶ νὰ τοῦ πεῖ; Ὁ,τι ἔγινε, ἔγινε, καὶ ὁ κόσμος νὰ γάλαγε γιὰ τρεῖς δὲν ὑπῆρχε. Ὁ,τι εἶτανε γραφτὸ θὰ γινότανε, ὁποιαδήποτε συμβουλὴ κι' ἂν τοῦδινε ὁ γέρος—

Θυμῆθηκε πόσες φορὲς ὁ μπάριμα-Μαρτίνο τοῦ εἶχε δώσει καλὲς συμβουλές. Οἱ συμβουλές ἐκεῖνες πάντα τὸν ἀνακουφίζανε, μὰ δὲν μπόρεσε ποτε νὰ τις ἀκολουθῇ. Ἐτοὶ σκεπτότανε και σωριάζοντες βαρεῖα κοντὰ στὴ φωτιά. Ὁ πόνος του ζωγραφίζονταν τόσο φανερά στὸ πρόσωπό του, ὥστε ἀμέσως ὁ μπάριμα-Μαρτίνο τὰ μάντεψε ὅλα.

— Ποῦ εἰσυνα;—τὸν ρώτησε ὁ Ήλιος;—Σὲ γύρεψα πολλές φορές.

— Γιατὶ μὲ γύρεψες, Ήλιε Πόρτολου;—Πάει τόσος καιρὸς πού δὲ σὲ εἶδα;—Καὶ πού τριγυρνᾷς ἔτσι δά, τὴ νύχτα;—Ἦρθε γιὰ νὰ σὲ δῶ, μπάριμα-Μαρτίνο. Κατέβηκες στὸ χωριὸ;—Ὁχι, ἔχω νὰ πάω ἀπὸ τὴν τελευταία μέρα τῆς ἀποκριᾶς.

— Μετὰ τις ἀποκριᾶς μὲ γύρεψες;—Ναί,—εἶπε ὁ Ήλιος, κατάλαβε πὼς ὁ γέρος τὰ μάντεψε ὅλα και κοκκίνησε.

— Ἐχεις στοργιζεῖ δλόκληρος—εἶπε ὁ μπάριμα-Μαρτίνο, κοιτάζοντάς τον στὸ πρόσωπο. Τὸ κρῖμα ἔχει ἀφήσει τὰ σημάδια του στὸ πρόσωπό σου. Γιατὶ ἦρθες νὰ μὲ γυρέψης, ἀφοῦ δὲν ἔχεις ἀνάγκη πιά ἀπ' τις συμβουλές μου;

«Ὁ Ήλιος σήκωσε τὰ φοβισμένα μάτια του στὸ γέρο, πού τὸν κοιτάζε ἄγρια μὰ και γλυκὰ μαζί. Τότε ἡ πέτρινη καρδιά τοῦ μπάριμα-Μαρτίνο συγκινήθηκε. Τοῦ φάνηκε πὼς ὁ Ήλιος αὐτὸ τὸ παιδί τὸ ὄμορφο και ἀδύνατο σὰν γυναίκα, ἔτρεξε σ' αὐτὸν τὴν ὥρα τῆς ἀνεμοζάλης, ὅπως τὸ πρόβατο τρέχει νὰ φυλαχτῇ κάτω ἀπὸ μιὰ βελανιδιά.

— Γιατὶ νὰ τὸν μαλλῶσω;—σκέφτηκε τὸ καὶμένο τὸ παιδί ὑποφέρει, αὐτὸ δὲ εἶναι ὀλοφάνερο, και ἔγινε κόκκινος σὰν παπαροῦνα ἀπ' τὴν ντροπὴ του.—Ὅμως τὸν ρώτησε μὲ τραχειὰ φωνή.

— Γιατὶ ἦρθες τώρα, Ήλιε Πόρτολου; Τὶ θὲς νὰ σοῦ πῶ; Ἄν εἶχες ἀκολουθῇ τις πρῶτες μου συμβουλές!

— Λόγια! Λόγια!—ἔσπασε ὁ Ήλιος μὲ ἀληθινὴ ἀπελπισία.—Καὶ πού τὸ ξαίρουμε πὼς ὁ ἀδελφός μου δὲν θὰ μὲ σκότωνε, ἂν ἀκούγα τις πρῶτες σου συμβουλές; Καὶ ὅμως δὲν θὰ τὸν εἶχα προσβάλει, ὅπως τὸν ἔχω προσβάλει αὐτὴ τὴ στιγμή. Καὶ τώρα δὲ θὰ μού πειράξῃ οὔτε τρίχα ἀπ' τὸ κεφάλι μου. Ἐτοὶ εἶναι ὁ κόσμος, μπάριμα-Μαρτίνο. Ἡ τύχη, ὁ δαίμονας εἶναι πού μᾶς κυνηγᾷ.

— Μὰ γιατί ἦρθες τέλος πάντων;

— Ἐ λοιπὸν, ναί!—ἐξακολούθησε ὁ Ήλιος, πού ὁ θυμὸς του και ὁ ἀπελπισία του ὅσο πῆγαινε και μεγαλάνωναν.—Ναί, ἦρθε νὰ σοῦ ζητήσω μιὰ συμβουλὴ ἀκόμα και εἶμαι οἴγουρος πὼς ἡ συμβουλὴ σου θάναί καλὴ. Καὶ ἦρθε νὰ σοῦ ζητήσω βοήθεια και εἶμαι οἴγουρος πὼς γιὰ νὰ μ' ἐμποδίσῃς νὰ ξαναγυρίσω στὸ Νουόρο ὥσπου νὰ πάψῃ ὁ πειρασμός νὰ μὲ βασανίσῃ. εἶσαι αἴσιος νὰ μὲ δέσῃς, νὰ μὲ φυλακίσῃς. Μὰ πού τὸ ξαίρω ἐγὼ, ἂν θὰ μπορούσῃς νὰ ἀκολουθῇς τὴ συμβουλὴ σου και πὼς δὲ θὰ πολεμήσω, τὴν ὥρα πού θὰ μὲ δένῃς, νὰ σοῦ δαγκώσω τὰ χεῖρια και νὰ τὸ σκάσω και νὰ πάω νὰ κάνω αὐτὸ πού θέλει ὁ δαίμονας;

— Ὁ δαίμονας! ὁ δαίμονας—ἀπάντησε ὁ γέρος σηκώνοντας περιφρονητικὰ τούς ὤμους του. Ὅλα στὸ δαίμονα τὰ ρίχνεις! Βαρῆθκα νὰ σ' ἀκούω νὰ μιλάς ἔτσι. Ποιὸς εἶναι ὁ δαίμονας; Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε ὁ δαίμονας.

— Δὲν πιστεύεις στὸ δαίμονα; Οὔτε στὸ Θεό;

— Δὲν πιστεύω σὲ τίποτα, Ήλιε Πόρτολου!—Ὅταν ὅμως ζήτησα συμβουλὴ, τὴν ἀκολούθησα, κι' ὅταν παρακάλεσα κάποιον νὰ μὲ βοηθήσῃ, τὸ φίλησα τὸ χεῖρ πού μὲ βοήθαγε, δὲν τὸ δαγκώσα; Πού ὀχιά νὰ σὲ δαγκώσῃ Ήλιε Πόρτολου.

«Ὁ Ήλιος χαμογέλασε θλιβερά. Ἐτοὶ τὰ εἶπα μπάριμα-Μαρτίνο.

Ὁραία, τὸ ἴδιο ἔτσι τότε κι' ἐγὼ σοῦ λέω ἐτοῦτο. Ἀφοῦ ἦρθες νὰ ζητήσεις συμβουλές πού δὲ θὰ τῆς ἀκολουθῇς, νὰ μὲ παρακαλέσεις νὰ σὲ δέσω, γιὰ νὰ μὲ δαγκώσεις, ὅστε-ρώτερα τὸ χεῖρ, δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη νὰ ἀνησυχήσῃς. Ήλιε Πόρτολου. Ἐσύ, πιστεύεις στὸ δαίμονα; ἔ λοιπὸν, τσάκωσέ τονε ἀπ' τὰ κέρατα και δέστονε, πρόσέξε ὅμως μὴ σὲ δαγκώσῃ!

«Ὁ γέρος μιλῶσε εἰρωνικὰ. Παιδικὴ ἀγωνία χύθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Ήλιου.

— Μπάριμα-Μαρτίνο—εἶπε παρακαλικά—αὐτὴ εἶναι λοιπὸν ὅλη σου ἡ σοφία; Νὰ σκοτώνης τὸν ἀπελπισμένο;

— Ἀ! ὀχι, Ήλιε Πόρτολου, δὲν εἶμαι σοφός, μὰ ξαίρω πὼς ὁ καθένας πρέπει νὰ φορᾷ τὸ ροῦχο πού τοῦ πάει. Ἐσύ πού πιστεύεις στὸ θεὸ και στὸ δαίμονα, ἦρθες νὰ ζητήσεις συμβουλὴ ἀπὸ μένα πού πιστεύω μονάχα στὴν ἀνθρώπινη δύναμη. Γελάστηκες, κι' ἐγὼ τὸ ἴδιο, γελάστηκα δίδοντάς σου συμβουλές πού δὲν ταιριάζανε μὲ τὸ χαρακτῆρα σου. Νὰ ὡς δὲν ταιριάζανε μὲ τὸ χαρακτῆρα σου. Νὰ ὡς δὲν φιάνει ἡ σοφία μου! Ἀ! ὡς κι' ὁ γάϊδαρος εἶναι σοφώτερος ἀπὸ μένα! Ποιὸς ξαίρει, σὲ ρωτᾷ και γὼ μὲ τὴ σειρά μου ἂν, ἀντὶ νὰ σὲ κάνω καλὸ, δὲ σ' ἔβλαψα! Πρέπει νὰ πᾶς νὰ ζητήσῃς συμβουλὴ ἀπὸ κάνα παπᾶ.

«Ὁ Ήλιος κατάλαβε πὼς ὁ γέρος εἶχε δίκιο, και ἀμέσως θυμῆθηκε τὸν παπᾶ—Πορτσεντοῦ και τις κουβέντες πού εἶχανε κάνει κάποια σελήνοφωτιστὴ νύχτα, πάνω στὶς κορφές τοῦ Ἀγ. Φραγκίσκου.

— Ναί, ξέρω κάποιον παπᾶ—εἶπε.—Μού-δωσε κάποτε πολλές συμβουλές και μὲ ἔκανε δυνατό, γιὰ νὰ πολεμήσω τὸν πειρασμό. Εἶναι ἓνας ἀλλέγρος ἀνθρώπος, γλεντζές, μὰ στὸ βάθος εἶναι ἀνθρώπος μὲ συνείδηση. Καὶ πονηρός! Κι' αὐτός, ὅπως κι' ἐσύ, μάντεψε ἀμέσως τὸ μυστικὸ μου ἐνῶ κανένας ἀπ' ὅσους ζοῦμε πάντα μαζί, δὲν τὸ εἶχε μαντέψει. Θὰ πάω στὸν παπᾶ—Πορτσεντοῦ.

Εἶναι ἀπ' τὸ Νουόρο;

— Ὁχι, ἀλλὰ μένει στὸ Νουόρο.

— Καλὰ λοιπὸν, πῆγαινε, πῆγαινε ἀμέσως.

— Φοβᾶμαι νὰ βρεθῶ μονάχος μὲ τὴν Μανταλένα—ἀπάντησε ὁ Ήλιος.

— Ἀ! γιὰ νὰ σοῦ πῶ, Ήλιε Πόρτολου, μούρεται νὰ σκάσω στὰ γέλια! Μὰ τί εἶδος ἔφο εἶσαι; Κουνέλι; γάττα; κόττα; γουστέρη; Εἶμαι ἀνθρώπος!

Καλὰ λοιπὸν φώναξε ὁ μπάριμα-Μαρτίνο δὲ θὰ σ' ἀρῇσω μονάχο, θάρρω μαζί σου. Μὲ παρασκότισες πιά και γιὰ νὰ μὴ σὲ ξαναἰδῶ,

είμαι άξιος νά πάω και στην] κόλαση] άκόμα, αν θές.

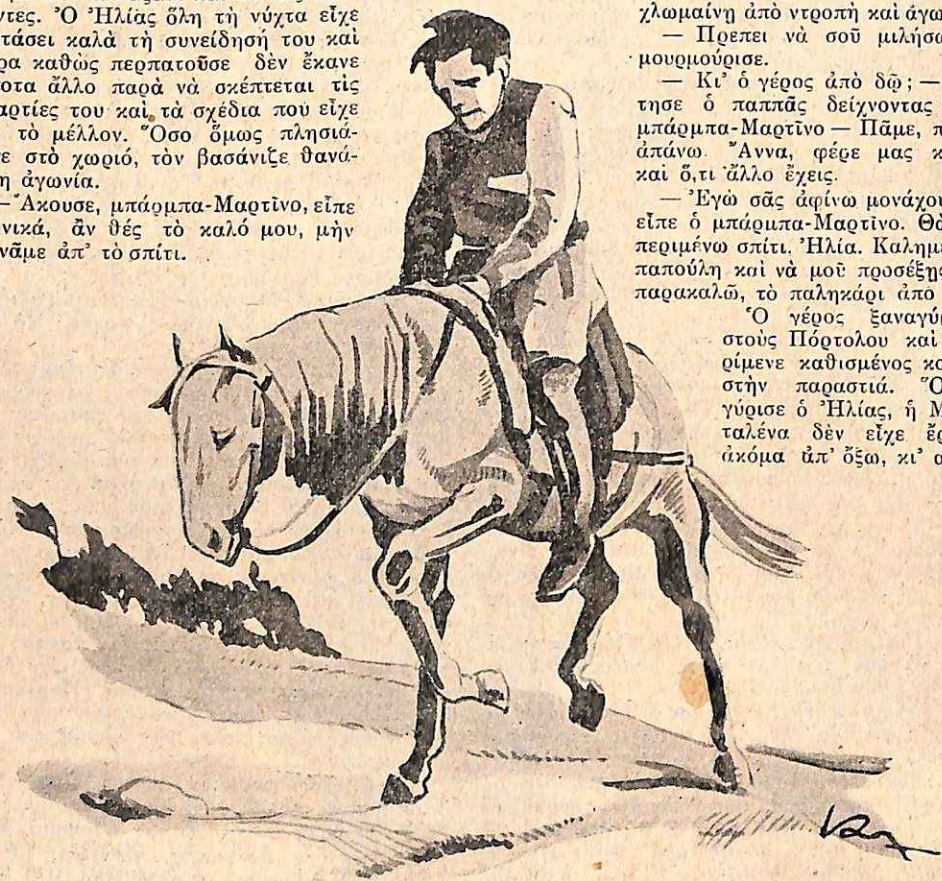
Ο 'Ηλίας χαμογέλασε και ήσυχασε με την υπόσχεση που τουδωκε ο γέρος. Επί τέλους, έβλεπε κάποιο φώς έλπίδας μπροστά του.

Σκεπτότανε:

— Ναί, θα ξεμολογηθώ, θα μεταλάβω, θα σώσω την ψυχή μου.

Τήν άλλη μέρα τó πρωί ο μπάρμπα-Μαρτίνο ήρθε νά τόν πάρη και ξεκίνησαν και οι δυο με τά πόδια για τó Ντόρο. Στο δρόμο δέν άλλαξαν και πολλές κουβέντες. Ο 'Ηλίας όλη τή νύχτα είχε εξετάσει καλά τή συνείδησή του και τώρα καθώς περπατούσε δέν έκανε τίποτα άλλο παρά νά σκέπτεται τις άμαρτίες του και, τά σχέδια που είχε για τó μέλλον. Όσο όμως πλησιάζανε στο χωριό, τόν βασάνιζε θανάσιμη αγωνία.

— Άκουσε, μπάρμπα-Μαρτίνο, είπε ξαφνικά, αν θές τó καλό μου, μήν περνάμε άπ' τó σπίτι.

Ο 'Ηλίας πήγαινε καβάλλα μονάχος

— Μωρέ τί σοί άνθρωπος είναι τούτος; — φώναξε ο γέρος σά νά μιλούσε μονάχος του. Πάει νά ξεμολογηθί ήχι γιατί φοβάται τó Θεό, αλλά γιατί φοβάται τόν έαυτό του. Ποτέ του δέν θά μπορούσε νά νικήση τόν πειρασμό.

— Έ καλά λοιπόν ήχι, πάμε σπίτι — είπε ο 'Ηλίας, σχεδόν πεισμομένος.

Ευτυχώς ή Μανταλένα είχε βγή έξω. Ο 'Ηλίας όμως κατάλαβε πόσο εΐτανε αδύνατος γιατί μελαγχόλησε που δέν τήν είδε και δές τόλμησε νά ρωτήση που εΐτανε. Αφού ο γέρον και ο 'Ηλίας ξαποστάσανε λιγάκι, πήγαινε στο σπίτι του παπά — Πορτσεντού και περιμενανε

ώσπου νά ήγυρίση άπ' τήν εκκλησία. Βοήκανε μονάχα τή γρηά αδελφή του. Μόλις ή γρηά έμαθε πως ο νέος με τó άνήσυχο βλέμμα, που ήθελενά δη τόν παπα-Πορτσεντού, εΐτανε γιός της θειά-Αννέτας του έκαμε ένα σωρό περιποιήσεις.

Τέλος γύρισε ο παππά-Πορτσεντού. Ο ίδιος πάντα, ροδοκόκκινος και εύθυμος και υποδέχτηκε τόν 'Ηλία με ξεφωνητά χαράς, μα κοιτάζοντάς τον κατάνια και πονηρά.

«Κι' αυτός τó μάντεψε», σκέφτηκε ο νιός, και ένοιωσε νά χλωμαίνει από ντροπή και άγωνία.

— Πρέπει νά σου μιλήσω — μουρμουρίζει.

— Κι' ο γέρος άπό δώ; — ρώτησε ο παππάς δείχνοντας τόν μπάρμπα-Μαρτίνο — Πάμε, πάμε άπάνω. Άννα, φέρε μας καφέ και ό,τι άλλο έχεις.

— Εγώ σās αφίνω μονάχους — είπε ο μπάρμπα-Μαρτίνο. Θα σε περιμένω σπίτι. 'Ηλία. Καλημέρα. παπούλη και νά μου προσέξης, σε παρακαλώ, τó παληκάρι άπο δώ.

Ο γέρος ξαναγύρισε στους Πόρτολου και περιμένε καθισμένος κοντά στην παρασιτιά. Όταν γύρισε ο 'Ηλίας, ή Μανταλένα δέν είχε έρθει άκόμα άπ' όζω, κι' αυτό

τόν στενοχώρησε, τώρα όμως ή στενοχώρια του είχε άλλη άφορμή. 'Ηθελε νά τήν ξαναδη για νά άποδείξη τόν έαυτό του και στόν μπάρμπα-Μαρτίνο πόσο δυνατός ήτανε τώρα. Θα τήν κοίταξε χωρίς πάθος, χωρίς πόθο με μάτια άγνά και γεμάτα μετάνοια.

Και πραγματικά κάτι τι τó καινούργιο, μιά φλόγα άγνή και τολμηρή έλαμπε στο βλέμμα του. Τό πρόσωπό του όμως είχε μιά νεκρική χλωμάδα και τά χερια του τρέμανε. Ο μπάρμπα-Μαρτίνο τόν κοίταξε πολλήν ώρα, άμίλητος, ύστερα τόν ρώτησε αν θά φεύγανε άμέσως. Ο 'Ηλίας νίκησε τήν επιθυμία που είχε

νά δοκιμάση τή δύναμη του ξαναβλέποντας τήν Μανταλένα και έφυγε.

— Ξομολογήθηκα — είπε στο γέρο, μόλις μείνανε μόνοι — σ' δυο βδομάδες θά ξαναγύρισω για νά μεταλάβω και για νά πάρω άπάντηση άπ' τόν παππά-Πορτσεντού.

— Τί άπάντηση;

— Άποφάσισα νά γίνω παππάς — είπε ο 'Ηλίας χαμηλώνοντας τή φωνή του. — Ά! ήτανε καιρός πιά. Αυτός είναι ο δρόμος μου!

Ο γέροντας δέν άποκρίθηκε τίποτα, φαινότανε πως ή ψυχή του βρισκότανε πολύ μακριά άπ' τήν ψυχή του 'Ηλία και πως δέν τόν ένοιαζε πιά γι' αυτόν. Ο 'Ηλίας όμως δέν πειράχτηκε καθόλου. Και ή δική του ψυχή βρισκότανε τώρα τόσο μακριά άπ' τήν ψυχή του γέρου κι' άπ' όλα τά περασμένα!

Ένα είδος έκσταση τόν είχε κυριέψει. Όλες οι άγωνίες, οι άνυσυχίες, οι ντροπές, οι δισταγμοί του εΐχανε πάψει. Μπροστά του άπλωνότανε ένας άσπρος και ίσιος δρόμος, σάν τόν δρόμο που περνούσαν, ένα βάθος φωτεινό και γαλήνιο, όμοιο με τó γαλάζιο ορίζοντα της ξάστερης εκείνης αύγης.

Ο παππά-Πορτσεντού ενδιαφέρεται πολύ για μένα, θά τά κανονίσω όλα μονάχος του και μέσα σε δυο ή τρεις βδομάδες θά μου δώση άπάντηση. Έλεγε με συγκινημένη φωνή, μιλώντας πού πολύ στόν έαυτό του παρά στόν μπάρμπα-Μαρτίνο — Και θά δής, όλα θά πάνε καλά... θά χρειαστούν βέβαια λεφτά, μα ο πατέρας μου έχει, δόξα τώ Θεώ, κι' όταν τó μάθη θά πετάξω άπ' τή χαρά του και θά με βοηθήση.

— Ωραία, ωραία, αν αυτός είναι ο δρόμος σου, άκολουθα τον μιά και καλή — είπε ο μπάρμπα-Μαρτίνο.

Όταν φτάσανε στη στάνη χωριστήκανε και ο 'Ηλίας ούτε καν εύχαρίστησε τόν άνθρωπο αυτόν που τόν ώδήγησε στη σωτηρία. Μονάχα τού είπε «θα ξαναϊδωθούμε, μπάρμπα-Μαρτίνο.»

Ο γέρος δέν έδωσε καμιάν υπόσχεση και δέν ξαναφάνηκε. Ύστερα άπό ένα μήνα ο 'Ηλίας τόν είδε άπό μακριά, μα έκανε πως δέν τόν κατάλαβε.

Ω, ω — σκέφτηκε ο μπάρμπα-Μαρτίνο, χαμογελώντας παράξενα —, αν πρόκειται νά γείνη παππάς, ωραία άρχινάει, μα τήν αλήθεια.

Τί είχε συμβεί στόν 'Ηλία; Ένας μήνας είχε περάσει, ή σαρακοστή τελειωνε και ο παππά-Πορτσεντού τού κάκου τόν περιμένε. Τis πρώτες μέρες μετά τήν ξεμολόληση ο νιός ζούσε μεταξύ ουρανού και γής. Όλα τά νιός έοδσε μεταξύ ουρανού και γής. Όλα τά περασμένα είχανε ξεχαστεί, τó μέλλον παρουσιαζότανε όμορφο, ένοιωσε νά ξαναγεννιέται με τήν άγνότητα και τήν γλύκα που ξαναγεννιότανε γύρω του ή φύση. τώρα που άρχισε ή άνοιξη προσευχότανε αδιάκοπα, και περιμένε ή άνοιξης προσευχότανε αδιάκοπα, και περιμένε με γλυκιά άγωνία νά περάσουν αυτές οι δυο βδομάδες. Τό πρόσωπό του έλαμπε, τά μάτια είχανε πάρει μιά παιδική έκφραση.

Μά νά περιμένει κανένας δεκαπέντε ολόκληρες ήμέρες πάει πολύ! Ά, ο παππάς-Πορτσεντού δέν μπορούσε νά γνωρίξη καλά τήν ανθρώπινη ψυχή, καθώς παινεύοντανε, αν νόμιζε πως ή χάρη της ξεμολόγησε θά βάσταγε δυο βδομάδες σε μιά καρδιά αναστατωμένη

άπ' τά πάθη. Ο καιρός περνούσε σκιάζοντας τή χαρά του 'Ηλία. Κάποια μέρα, τή δεύτερη βδομάδα, ένοιωσε νά ξαναπέφτη στη μελαγχολία. Ήτανε σάν κάποιο άόρατο τέρας νά τόν είχε τσακώσει άπό τó σβέρχο και τόν έσπρωχνε σε μιά άβυσσο.

Τήν άλλη μέρα ο 'Ηλίας σκέφτηκε νά ξαναγυρίση στο χωριό και νά πείση γονατιστός στα πόδια του παππά-Πορτσεντού. Άς όμως πριν ξαναβλέπε τήν Μανταλένα. Στην ιδέα αυτή άνατρίχιασε ολόκληρος, ά, δέν ώφελοΰσε, δέν ώφελοΰσε. Τήν άγαπούσε πάντα τήν Μανταλένα και δέν μπορούσε νά τήν ξεχάση.

Τή στιγμή που νόμιζε πως είχε νικήση πως είχε πνίξη τήν καρδιά του, τις αισθήσεις του, πως είχε ξεχάση τά περασμένα, τó πάθος τόν κυριευε πάλι πού δυνατό και τόν στριφογύριζε σάν τó φύλλο μέσα στόν άνεμοστρόβιλο. Τό πρόσωπό του ξανάγινε χλωμό, τά μάτια του βαθουλώσανε.

Μιά μέρα, καθώς στεκότανε στην είσοδο της στάνης, σκεπτικός και μελαγχολικός, είδε κάτι τι παράξενο... Έκεινο τó πρωί ο Μάττια είχε πάει κατά τή συνήθειά του στο Ντόρο. Έπρεπε νά γυρίση κατά τó μεσημέρι. Και άκριβώς τώρα εΐτανε μεσημέρι. Ένα ξεστό μαρτυρικό μεσημέρι. Δέν άκουγόταν ανθρώπινη φωνή, δέν έβλεπε ψυχή ζωντανή μέσα στην άπεραντη έκταση της στάνης. Τερπνή αύρα φουσούσε κυματίζοντας τά χορτάρια που είχε ξεστάνει ο ήλιος.

Και νά, ξαφνικά, αντί για τόν Μάττια, πρόβαλε καβάλλα άπάνω στη φοράδα ή Μανταλένα. Μήπως τόν γελάγανε τά μάτια του; Μήπως εΐτανε φαντασία που τήν έπλασε τó άρρωστο μυαλό του; Ποτέ ή Μανταλένα δέν είχε έρθει μόνη της στη στάνη.

Ο 'Ηλίας κοίταξε χλωμός, ταραγμένος. Αυτή, αυτή εΐτανε, εκείνα τά μεγάλα φλεγόρα μάτια της, που άπό μακριά τάχε καρφώσει στα δικά του με μιά μαγνητική δύναμη.

Ούτε στιγμή δέν τού πέρασε άπ' τόν νου νά φύγη. Μά και νάθελε δέν μπορούσε. Τά πόδια του κοπήκανε και κάθισε βαρεία πάνω στο φράχτη. Η Μανταλένα προχωρούσε άργά. Μόλις όμως πέρασε τó φράχτη, πήδησε σβέλτα άπό τó άλογο και πλησίασε στόν 'Ηλία. Έτορμε ολόκληρη και τόν κοίταξε με τρελλό πάθος. Τί έκφραση είχανε εκείνα τά σκοτεινά, φλογερά, μισοκλεισμένα μάτια της, καθώς ο 'Ηλίας τά κοίταξε άπό κάτω προς τ' άπάνω! Δέν τά ξεχάσε σ' όλη του τή ζωή και τή στιγμή εκείνη κατάλαβε εις τά μάτια αυτά τού δίνανε μιά τέτοια χαρά, που μιά μονάχα στιγμή άπ' αυτές, άξιζε χίλιες φορές περισσότερο άπό τή χαρά που δοκίμασε τήν περασμένη βδομάδα.

— Και ο Μάττια; — ρώτησε.

— Ο Μάττια έμεινε στο χωριό. Τόρμαξα όσπου νά τόν καταφέρω νά μ' αφήση ναρθω έγώ αντί γι' αυτόν. Ο Πέτρος λείπει. Η μάννα σου έχει πάει στα κτήματα για νά μαζέψη έλιες και δε θά γυρίση πριν άπ' τó βράδυ.

— Μανταλένα, θά μάς καταστρέψης! Γιατί ήρδες;

— Έγειρε άπάνω του έξαλλη.

— Και συ γιατί δέν ξαναφάνηκες, 'Ηλία.

ΤΙ ΚΕΡΔΙΖΟΥΝ ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Καταπολεμούν τα έωσι των οδόντων έσκαδίσματα

Θέλετε να έχετε λευκότερους, ώραιότερους οδόντας. Ίδου μία νέα μέθοδος όπως το επιτύχετε.

Εάν ζητήτε νέαν ώμορφιά και νέα θέλητρα, δοκιμάσατε τον νέον τούτον τρόπον.

Ψάψατε τους οδόντας σας διά της γλώσσης, και θα αισθανθήτε την παρουσίαν έπικαθίσματος εν είδος αλισθηρού έπιστρώματος.

Εφ' όσον τα έπικαθίσματα διατηρούνται επί των οδόντων, το μειδιάμά σας είνε έστερημέ-

νόν πάσης χάριτος.

Σήμερον έφευρέθη ή Πέψοντεντ νέον είδος οδοντόπαστας. Αποσυνθέτει τα έπικαθίσματα. Διατηρεί τους οδόντας σιλπνοτάτους.

Δοκιμάσατε την Πέψοντεντ. Ίδέτε πόσον καθαροί φαίνονται οι οδόντες σας κατόπιν χρήσεως. Ολίγων ήμερών χρήσις της οδοντόπαστας ταύτης θα σας καταπειση καθ' ολοκληρίαν περί της άποτελεσματικότητός της.

Αγοράσατε σήμερον την οδοντόπασταν ταύτην.

Persolent ΚΑΤΑΤΕΘΕΝ
ΣΗΜΑ

985

ΠΕΨΟΝΤΕΝΤ ή νέα Άμερικανική οδοντόπαστα
Γεν. Αντιπρόσωπος Π. ΠΕΡΟΓΛΟΥ, Πλατεία Όμονοίας 3—Άθήναι

Η οδοντόκρεμα **ΚΟΛΥΝΟΣ** καθαρίζει τους οδόντας, τα ούλα, το στόμα ολόκληρον.

Τα άντισηπτικά της συστατικά καταστρέφουν τας επικινδύνους νοσογενείς έστίας του στόματος, είναι προστατευτική κατά της οδοντογίας, της σήψεως, της ουλίτιδος και της γενικής εξασθενήσεως.

Δοκιμάσατε την **ΚΟΛΥΝΟΣ** επί μιας έπρας ψήκτρας. Θα αισθανθήτε την καθαριότητα και δροσερότητα του στόματος.

ΚΟΛΥΝΟΣ

ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ

ΜΟΝΟΣ ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΩΡΙΣ ΦΑΡΑΤΖΗ

4 Ευριπίδου 4 ΑΘΗΝΑΙ

Γιατὶ τόσο καιρὸ δὲν μοῦ ἔλεγες ὅτι
ἔχεις τόσο μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ σοῦ
ἀγοράσω μία φωτογραφικὴ μηχανή ==

“KODAK”